

T.C.  
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ERZİNCAN (MERKEZ) AĞZININ  
SES BİLGİSİ VE SÖZ VARLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Mehmet Cihat ÜSTÜN

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ

KARS-2008

**T.C**  
**KAFKAS ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

..... ait .....

.....

..... konulu çalışma, jürimiz tarafından

..... Anabilim Dalı,

..... Bilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

UYGUNDUR

..... / ..... / .....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

## ÖZET

Bu çalışma Ana Türkçeden siyasi ve sosyal sebeplerden dolayı ayrılarak oluşan ve Türk dilinin değişik şivelerinden birisi olan Anadolu Türkçesi içerisinde Doğu grubu ağızlarında yer alan Erzincan yöresi ağızıyla ilgilidir.

Çalışmanın birinci bölümünde lehçe, şive ve ağızların oluşumu, Anadolu ağızlarının sınıflandırılması, Doğu grubu ağızları, Erzincan'ın tarihî, coğrafi ve kültürel yapısı, Erzincan yöresinin ağız bakımından durumu ve Erzincan ağzının genel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Erzincan ağzının ses bilgisi özelliklerine yer verilmiş ve yöre ağızıyla oluşturulmuş metinlerin fonetik açıdan incelenmesine gayret edilmiştir. Üçüncü bölümde ise yörenin söz varlığını kapsayan bir sözlük oluşturulmaya çalışılmıştır.

Böylelikle Erzincan ağızıyla oluşturulmuş metinlerin Türkçe dil bilgisi fonetiğine aykırı düşen yönleri ortaya konulmuş, yörenin söz varlığını gösteren bir sözlük oluşturulmuştur.

## SUMMARY

This study is related to local dialect in Erzincan province which is classified in Eastern group dialects in Anatolian Turkish, one of the different accents in Turkish language that diverged from Central Turkish language because of some political and social reasons.

In the first chapter of this study, some information about the formation of dialect, accent, and localism, the classification of Anatolian dialects, dialects of Eastern group, the historical, geographical and cultural aspects of Erzincan, the state of dialect in Erzincan province and the general characteristic of the dialect in Erzincan province is given. In the second chapter, I would like to deal with phonetics of Erzincan dialect. I would also like to examine phonetic characteristic of the texts

which have been formed in accordance with local dialect. In the third chapter, I try to compose a dictionary enclosing the vocabulary of the local dialect.

Thus, I try to show the differences between the Erzincan dialect and Turkish grammar in the text which was composed by using Erzincan dialect, and a dictionary covering the vocabulary of that local dialect has been attempted to compose.

## İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ .....	1
KISALTMALAR .....	4
GİRİŞ .....	5
BİRİNCİ BÖLÜM (GENEL BİLGİLER) .....	9-52
1. Türk Dilinin Lehçe, Şive ve Ağızlara Ayrılması .....	9
2. Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması .....	15
3. Doğu Grubu Ağızları .....	20
4. Erzincan'ın Tarihî Yapısı .....	23
5. Erzincan'ın Coğrafi Yapısı .....	29
5.1. İklim .....	32
5.2. Bitki Örtüsü .....	33
5.3. Erzincan İli Siyasî Haritası .....	34
5.4. Erzincan İli Karayolları Haritası .....	35
5.5. Erzincan İli Tarihî Haritası .....	36
5.6. Erzincan İli İlçe ve Köylerini Gösteren Harita .....	37
6. Erzincan'ın Kültürel ve Sosyal Yapısı .....	38
7. Erzincan Ağızı .....	43
7.1. Erzincan Yöresinin Ağız Bakımından Durumu .....	43
7.2. Erzincan Ağızının Genel Özellikleri .....	47
İKİNCİ BÖLÜM (METİN İNCELEMELERİ) .....	53-161
Erzincan Ağızında Ses Bilgisi Özellikleri .....	53
1. Erzincan Ağızında Ünlü Harfler .....	53
1.1. Ünlü Uyumu .....	53
1.1.1. Büyük Ünlü Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu) .....	53
1.1.1.A. Büyük Ünlü Uyumunun Sağlanması .....	55
1.1.1.B. Büyük Ünlü Uyumuna Aykırılık .....	60

1.1.2. Küçük Ünlü Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu) ---	62
1.1.2.A. Küçük Ünlü Uyumunun Sağlanması -----	63
1.1.2.B. Küçük Ünlü Uyumuna Aykırılık -----	65
1.2. Ünlü Türemesi -----	71
1.2.1. Başta Ünlü Türemesi -----	72
1.2.2. İç Seste Ünlü Türemesi -----	74
1.2.3. Son Seste Ünlü Türemesi -----	75
1.3. Ünlü Düşmesi -----	75
1.3.1. Başta Ünlü Düşmesi -----	76
1.3.2. Ortada Ünlü Düşmesi -----	76
1.3.3. Sonda Ünlü Düşmesi -----	77
1.4. Ünlü Değişmeleri -----	78
1.4.1. Geniş Ünlülerin Daralması -----	80
1.4.2. Dar Ünlülerin Genişlemesi -----	83
1.4.3. Kalın Ünlülerin İncelmesi -----	88
1.4.4. İnce Ünlülerin Kalınlaşması -----	92
1.4.5. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi -----	95
1.4.6. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması -----	98
1.5. Ünlü Daralması -----	106
1.6. Ünlü İkizleşmeleri -----	108
1.7. İkiz Ünlü Giderilmesi -----	109
2. Erzincan Ağzında Ünsüz Harfler -----	109
2.1. Ünsüz Benzeşmesi -----	110
2.2. Ünsüz Benzeşmesine Aykırılık -----	113
2.3. Ünsüz Düşmesi -----	117
2.3.1. Başta Ünsüz Düşmesi -----	117
2.3.2. Ortada Ünsüz Düşmesi -----	118
2.3.3. Sonda Ünsüz Düşmesi -----	119
2.4. Ünsüz Türemesi -----	120
2.4.1. Başta Ünsüz Türemesi -----	121
2.4.2. Ortada Ünsüz Türemesi -----	121
2.4.3. Sonda Ünsüz Türemesi -----	122

2.5. Ünsüz İkizleşmesi -----	123
2.6. İkiz Ünsüz Tekleşmesi -----	126
2.7. Ünsüz Göçüşmesi -----	126
2.7.1. Yakın Ünsüz Göçüşmesi -----	127
2.7.2. Uzak Ünsüz Göçüşmesi -----	129
2.8. Ünsüz Değişmeleri -----	129
2.8.1. Tonlulaşma -----	132
2.8.2. Tonsuzlaşma -----	139
2.8.3. Süreklileşme -----	140
2.8.4. Süreksizleşme -----	148
2.8.5. Diğer Ünsüz Değişmeleri -----	152
SONUÇ -----	158
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM (SÖZLÜK) -----	161-223
SÖZLÜK -----	161
KAYNAKLAR -----	223
ÖZGEÇMİŞ -----	227

## ÖN SÖZ

Toplumsal bir varlık olan dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir sistematik olarak insan yaşamında kendisine ayrılan yeri almaktadır. Hiç şüphesiz ki, dil toplumun bir parçasıdır ve iletişimsiz bir toplum düşünülemez. Dil insan ile dış dünya arasındaki bağlantıyı düzenleyen bir iksirdir ve insanoğlunun bildiklerini, anladıklarını ve tasarladıklarını muhataplarına ifade etmesine yardım eder. Dil insan ihtiyaçları doğrultusunda oluşmuş ve içinde bulunulan zamanın gereksinimlerine göre şekillenerek, büyüyerek, değişerek ve alt birimlere ayrılarak varlığını sürdürmüştür. Başlangıçta insanlar arasında bir iletişim aracı olarak görülen dil göçler, savaşlar, siyasi ve sosyal sebeplerden ötürü zamanla değişik söyleyiş kollarına ayrılmıştır. Böylelikle mevcut ana diller lehçe, şive ve ağız denilen kısımlara ayrılmak durumunda kalmıştır.

Başlangıçta bir ana dil hüviyeti gösteren Türk dili de yukarıda zikrettiğimiz şartlardan ötürü zaman içinde Çuvaşça ve Yakutça gibi uzak lehçelere; Azeri Türkçesi, Anadolu Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Kıpçak Türkçesi gibi yakın lehçelere; Erzurum ağızı, Kars ağızı, Trabzon ağızı, Erzincan ağızı gibi Anadolu Türkçesi içerisinde var olan alt birimlere ayrılmak zorunda kalmıştır. Lehçe, şive ve ağızların mevcut dil içerisinde o dilin ayrı birer zenginliği olduğu düşünülürse Türk dilinin köklü bir geçmişe sahip olduğunu bu diyalektlerden anlamamız hiç de zor değildir.

İfade ettiğimiz üzere dilin zenginliğinin bir göstergesi olan diyalektler içerisinde kökeni Anadolu Türkçesi'ne dayanan ve Anadolu Türkçesi içerisinde Doğu Grubu Ağızları içerisinde mümtaz bir yere sahip olan Erzincan ağızını görebilmekteyiz. Konum itibarıyla tam bir geçiş bölgesi özelliği gösteren Erzincan ağızı bir anlamda doğunun batıya açılan kapısı durumundadır.

Hiç şüphesiz bir topluluğun tarihi geçmişi, bulunduğu topraklardaki coğrafi şartlar ile jeolojik özellikler ve sosyo-kültürel etmenler o topluluğun dil gelişimine



etkide etmektedir. Erzincan yöresinde de bu etkileri açıkça görebilmekte ve yöre ağzının bu etkiler doğrultusunda bir gelişim seyri takip ettiğine şahit olmaktayız.

Bütün bu bilgiler ışığında biz de ele almış olduğumuz bu çalışmamızda kendi tarihî, coğrafi ve kültürel akışı içerisinde gelişimini sürdürmüş olan Erzincan ağzının fonetik özelliklerini incelemeye ve bu fonetik özelliklerin Türkçe dil bilgisine ters düşen yönlerini ortaya koymaya çalıştık. Bunu yaparken de malzeme olarak Erzincan ağzıyla oluşturulmuş anonim ve folklorik ürünlerin yanı sıra, Erzincan gönüllüsü olup yöre ağzıyla eser ortaya koymaya çalışan şahsiyetlerin eserlerinden faydalanmayı uygun gördük. Çalışmamıza dilin tanımı ve insan topluluğu için üstlenmiş olduğu misyonu ifade ederek başlayıp akabinde dilin lehçe, şive ve ağız gibi kavramlara ayrılmasına yer verdik. Ardından Anadolu ağızlarının oluşumu ve Anadolu ağızları içerisinde Doğu grubu ağızlarında yer alan Erzincan ağzının oluşum ve fonetik özelliklerinin ifade edilmesine gayret ettik. Bir yörenin tarihi, coğrafi ve kültürel geçmişinin yöre diline etki edeceğini göz ardı edemediğimiz için Erzincan ilinin tarihî, coğrafi ve kültürel özelliklerinin yöre ağzının oluşumuna direkt etkide bulunacağını düşündüğümüzden dolayı Erzincan ağzının tanıtımının önünde bu konuların işlenmesine özen gösterdik. Daha sonra Erzincan ağzının fonetik özelliklerini göz önünde tutarak Erzincan ağzıyla oluşturulmuş olan metinleri inceleyerek Türkçe dil bilgisi ile Erzincan ağzı fonetiğinin ayrışan yönlerini ortaya koymaya çalıştık. İncelemiş olduğumuz metinler hakkındaki bibliyografik bilgileri kısaltmalar kısmında vermeye gayret ettik. Ayrıca bu gayretimizin yanında metin içerisinde anlaşılması güç olan yöreye has sözcüklerin karşılıklarının verildiği bir de sözlük oluşturmayı hedefledik. Oluşturmuş olduğumuz sözlükte yöreye has özellik gösteren 1847 sözcüğe rastlamaktayız. 1847 sözcük içerisinde Erzincan yöresinde en çok 218 adet “g” harfi le başlayan kelimeyi görmekle birlikte en az 5 adet “r” harfi ile başlayan sözcüklere şahit olmaktayız. Sözlük oluşturmaktaki bir başka amacımız ise yörenin söz varlığını ortaya koyabilmektir.

Çalışmamızın sistemli ve düzenli bir görünüm arz etmesi için bu çalışmamızı üç bölüme ayırdık. Dil, lehçe, şive ve ağızlar ile bunların oluşumu, Anadolu ağızlarının sınıflandırılması, Erzincan ilinin tarihî, coğrafi ve kültürel özellikleri ve

Erzincan ağızının oluşum seyrini 1. bölümde “genel bilgiler” adıyla; Erzincan ağızı ses bilgisi özelliklerini ve metinlerin fonetik açıdan değerlendirilmesini 2. bölümde “metin incelemeleri” adıyla bir tasnif yapmaya çalıştık. 3. bölümü ise yörenin söz varlığını ortaya koymak adına sözlük kısmına ayırdık.

Böyle bir konuya dikkat kesilmekteki amacımız Türk dilinin köklü geçmişi içerisinde kendisine has bir yer edinmiş olan Erzincan ağızının fonetik yönünü incelemek ve yöre ağızının fonetik niteliklerini Türkçe dil bilgisi fonetiği ile karşılaştırmak, bunu yaparken de yörenin söz varlığına dikkat çekebilmektir.

Bu çalışmayı hazırlarken direktifleri ile daima doğruya ulaşmama vesile olan, içimdeki araştırma ve yeni bir şeyler keşfetme hevesine, tebessüm dolu çehresiyle katkıda bulunan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Nesrin Güllüdağ’a; yüksek lisans süreci içerisinde bilgilerinden bizi mahrum etmeyen, her konuda desteğini gördüğüm Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şenel’e; çalışmalarım esnasında pozitif halleriyle sürekli bana moral veren lisans döneminden de kendisinden ders alma fırsatı bulduğum hocam Dr. Mustafa Çınar’a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ayrıca tez çalışmamda, Erzincan yöresi ve Erzincan ağızına dönük bilgilerinden yararlanma fırsatı bulduğum Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölüm Başkanı Prof. Dr. Mukim Sağır’a; Erzincan yöresi ve Erzincan ağızı ile ilgili bugüne kadar yapılmış çalışmalara ulaşmam noktasında kütüphanesinin kapılarını şahsıma ardına kadar açan, bir Erzincan gönüllüsü olan Yusuf Şengül’e; her daim desteğini gördüğüm, ardımdaki güç diye tanımladığım eşim Canan Üstün’e teşekkür ederim.

**KARS 2008**

**Mehmet Cihat ÜSTÜN**

## KISALTMALAR

<b>EA</b>	: Metin ankaya, Mustafa Temiz, <b>Erzincan Ağzı ve örneklemler</b> , Ankara 1995
<b>EF</b>	: Halil İbrahim zdemir, <b>Erzincan Fıkraları</b> , Erzincan 2004
<b>MD</b>	: Ruhi Kara, <b>Mengüceli Dergisi</b> , Sayı 12, Haziran 1980
<b>ABE</b>	: Mehmet Bayraktar, <b>Anam Babam Erzincan</b> , Ankara 1994
<b>EÖABD</b>	: Mustafa Uçar, <b>Erzincan rf ve Adetlerimizden Bir Demet</b> , Erzincan 1998
<b>age.</b>	: Adı geçen eser
<b>bk.</b>	: Bakınız
<b>C.</b>	: Cilt
<b>s.</b>	: Sayfa
<b>Yay.</b>	: Yayınları
<b>İst.</b>	: İstanbul
<b>hz.</b>	: Hazırlayanlar
<b>DTCF</b>	: Dil, Tarih, Coğrafya Fakóltesi
<b>MEB</b>	: Milli Eğitim Bakanlığı
<b>TDK</b>	: Trk Dil Kurumu

## GİRİŞ

Tabiatın insanoğluna bahsettiği en büyük nimetlerden biri olan dil, üzerinde çeşitli yönlerden değerlendirme yapılabilecek manevî bir varlıktır. Dili yalnızca bir fizik olayı olarak ele alanlar, “ciğerlerinden dışarı verilen havanın sese dönüşmesidir” diye tanırlar. İnsanların birbirleri ile olan münasebetleri açısından değerlendirenler ise, dili bir anlaşma aracı olarak görürler. Gerçekten de genel niteliği bakımından diller, o dili konuşanların aralarındaki anlaşmayı sağlamak üzere küçük ses birliklerine dayanarak oluşturdukları bir kelimeler ve sesteki örülmüş şekiller dünyasıdır.

Dil toplumsal bir varlıktır. Dilsiz bir insan topluluğu düşünülemez. Dil topluma bağlıdır. Toplumla birlikte yaşayıp gelişir. Dil, dünün insanlarından bugünün insanlarına, bugünün insanlarından yarının insanlarına kesintisiz devam edeceği için sürekli; toplumca oturtulmuş kurallar ve metotlar dizini olduğu için sistemli; toplumun bütün bireyleri için geçerli olduğundan geneldir. Dil insanla varlık âlemi arasında ilişki kurmaya yardımcı olur. İnsanla insan, insanla hayvan, bitki ve her türlü hayat olayları ve durumları arasında bağ kurmamıza, gördüklerimizi, işittiklerimizi bildiklerimizi, anladıklarımızı, tasarladıklarımızı başkalarına bildirmemize yardım eder.<sup>1</sup>

Dil tek bir insan varlığının olduğu kadar toplum yaşayışının da ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanlar toplu halde yaşadıklarından dil de uzun bir zaman içinde o toplumu oluşturan fertlerin ortaklaşa katkıları ile biçimlenir. Her toplumun kendine has bir yaşam düzeni olduğundan diller de toplumların bu yaşama düzenine uygun birer konuşma ve yazma düzenine sahiptirler. İşte bundan dolayıdır ki, bir toplumun dili o toplumun yüzyıllar boyunca süregelen yaşama düzeninin gelişmiş bir ürünü ve aynadaki aksi olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla dilin yapısı da o yaşama düzenine paralel olarak yol almıştır.<sup>2</sup> Dil insanlar arasında, insan ihtiyaçları sonucunda vücut bulmuştur. Bir toplumun dili incelendiğinde o topluma mensup insanların yaşantıları

<sup>1</sup> Osman Göker, *Uygulamalı Türkçe Bilgileri*, MEB Yay, C. I, Ankara 2001, s. 32-33

<sup>2</sup> Zeynep Korkmaz, *İnsan Varlığından Millet ve Kültür Varlığına Uzanan Dil*, **Milli Kültür Dergisi**, C.2, Ankara 1988, s. 2

hakkında bir takım bilgilere ulaşmamız mümkündür. Dil bilim incelemeleri sayesinde bir ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü, çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa da bu dilin söz varlığının, söz hazinesinin derinliğine inerek bütün bu konularda çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları elde edebiliriz.<sup>3</sup> Bununla birlikte dil yaşayan sosyal bir varlık olduğu için yapısı da sabit değildir. Zamanla değişir ve gelişir. Bazı kelime ve ekler kaybolur, yerine yenileri geçebilir.

Dil, insanların meramını anlatmak için kullandıkları işaretler sistemidir. İnsanların anlaşmasını sağlayan dilin, bir geniş bir de dar anlamı vardır. Geniş anlamıyla dil, insanların anlaşmasını çeşitli anlaşmalarla sağlayan bir sistemdir. Dar anlamıyla dil, bir toplumdaki insanların anlaşmalarını konuşma ve yazı ile sağlayan işaretler sistemidir. Dilin değişik zaman ve yerde türlü tanımları yapılmıştır. Bilim âleminde dil için yapılan tanımlar içerisinde en kabul gören tanım Prof. Dr. Muharrem Ergin'in yapmış olduğu tanımlamadır. Muharrem Ergin'e göre dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içerisinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış anlaşmalar sistemidir.<sup>4</sup> Tanımdan da anlaşılacağı üzere dil insanlara ve insanlığa özgü bir araçtır. Maksadı anlatmaya yarar. İşitme ve görme duyumuza sıkı sıkıya bağlı bir işaretler sistemidir.<sup>5</sup> İnsanoğlu var olduğu günden itibaren dili sistemli bir şekilde işleyerek duygu ve düşüncelerini karşı tarafa aktarmak için dili sürekli bir iletişim aracı olarak kullanma yoluna gitmiştir. Böylelikle muhatabını anladığı gibi kendi düşüncelerini de muhatabına bir şekilde ulaştırabilmeyi dil aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Bu işleme bir yerde düşünce alış verişi denilebilmektedir. Bu alış verişin temelinde dilin sosyallik niteliği yatmaktadır. Nihayetinde dil ile düşünce arasındaki ilişkiler yüzyıllardan beri üzerinde durulan eski çağlardan beri çeşitli yönlerden tartışılan konulardandır. Dil, düşünme eylemi ve düşünce açısından ele alındığında insanı insan yapan her şeyin büyük ölçüde dilde yer aldığı ya da dile yansıdığı görülür. Gerçekten de dil, bireyin bilincini oluşturan

<sup>3</sup> Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, TDK Yay, Ankara 2000, s. 65

<sup>4</sup> Muharrem Ergin, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Yay, İst. 2001, s. 7

<sup>5</sup> Yusuf Olgun, *Türk Dili Kompozisyon*, Alfa Yay, İst. 1996, s. 27

benliğini biçimlendiren temeldir; bilincin köklerine, bilinçaltının derinliklerine uzanan başlıca insansal işlevdir. Düşünce, us, bilgi, buluş, insansal anlamda ancak dille olanak kazanır. Görüldüğü gibi düşünce dille bütünleşerek görevini yapabilir. Çünkü dil basit bir yardımcı değil, düşüncenin vazgeçilmez ortağıdır.<sup>6</sup> İnsanoğlu bu ortaklığı kullanarak ancak toplumsal anlamda sosyal olabilmeyi başarmaktadır.

Hiç şüphe yok ki, dilin ilk amacı insanlar arasındaki münasebetlerde bir aracı görevi görmekten ibaretti. Yani dil, aslında bir vasıta olmaktan başka bir şey değildi. Fakat yavaş yavaş yükselerek insanoğlunun en kutsal bir kültür serveti mertebesine çıktı. İnsanlar, başlangıçta ses halindeki işaretler vasıtasıyla ihsaslarını açığa vurmaya, bir şeyi haber vermeye, istediklerini karşılındakilere ulaştırmaya ve anlatmaya çalışıyorlardı. Dilin yalnız haber vermeye yaradığı o ilk ve eski devreler şimdi artık çoktan geçmiş bulunmaktadır. Bugün dil bu haber verme ödevini görmekle beraber, bir takım değerleri de içinde saklamaktadır. Bu yüzden dile sadece bir alet veya vasıta diyemeyiz. Dil insanı insan eden, yani hayvandan ayıran, toplulukların her ferdi için çözülmeyen bir şekilde ayrı ayrı birbirine bağlayan bir sembol olmuştur. Bu itibarla dil bilim hadiselerinin çoğu, hatta hemen hepsi muayyen bir medeniyet seviyesine daima muvazi olarak yürür. İşte bundan dolayı her dil birliği içerisinde bir takım daha başka topluluklar meydana çıkmış, asıl müşterek dilden oldukça ayrı bir çok özel diller vücut bulmuştur. Bunların en başında diyalekt veya lehçe adını verdiğimiz belli topluluğun hususi dili gelir. Diyalektler; siyasi bölüm, tabii coğrafya vaziyeti v.s. gibi başka başka şartların tesiri altında da olmakla beraber en başta her insan topluluğunun kültür hayatının sosyal ve ruhi kanunlarına göre meydana gelirler.<sup>7</sup>

Yeryüzünde yaklaşık 3000 dil vardır. Bu sayıyı 2000'e indirenler bulunduğu gibi 5000'e çıkarırlar da vardır. M. Pei "Histoire du langage (trad. fr., Paris, Payat 1954) adlı yapıtında 2796 gibi kesin bir sayı verir. Ne var ki, Pei'nin kesinleşmesini dilbilimciler ciddiye almaz. Her dilin kendi alanı içinde gösterdiği ayrılaşma göz önünde tutulmalıdır. Nitekim her dil bir süre içinde yer alır, bir tarih içerir. Evrim boyutunun işe karışmasıyla dil olgusunun kapsamı da alabildiğine genişler. Her dil

<sup>6</sup> Berke Vardar, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yay, İst. 2001, s. 12-13

<sup>7</sup> Necip Üçok, *Genel Dilbilim*, Multilingual Yay, İst. 2004, s. 154

hem tarihsel bir kalıt, çağlar boyunca oluşmuş bir ürün görünümü sunar; hem de sürekli biçimde değişen, kullanıldıkça dönüşen, konuşuldukça ayrımlaşan devingen bir düzen; kırılğan bir düzlem, geçici bir denge durumu, oluşum içinde bir etkinlik biçiminde algılanır. Kullanım, dili sürekli olarak etkiler. Hem dizge içi zorunluluklarla; hem de dizge dışı etkilerle toplumsal ya da toplumca onaylanan bireysel gereksinimlerle dil değişime uğrar. Dil bir yandan geleneği sürdürür, bir yandan da çeşitli koşulların zorlamasıyla sürekli bir dönüşüm geçirir. Görüldüğü gibi her doğal dil kendi içinde değişik yönlerden büyük bir çeşitlilik ve ayrımlaşma içerir.<sup>8</sup> Dil, biteviye değiştiği için yeniden meydana gelen şekiller de çok olur. Bunları gramer kurallarına uydurmak pek güçtür.<sup>9</sup>

---

<sup>8</sup> Berke Vardar, *A.g.e.*, s. 19

<sup>9</sup> Necip Üçok, *A.g.e.*, İst. 2004, s. 75

## 1. TÜRK DİLİNİN LEHÇE, ŞİVE ve AĞIZLARA AYRILMASI

Göçler savaşlar, siyasi ve sosyal sebeplerden ötürü diller, zamanla kendi içinde değişik söyleyiş kollarına ayrılmak durumunda kalmıştır. Böylelikle dünya yüzeyinde yaşayan mevcut diller, kendi içlerinde bölünerek diyalekt (lehçe), şive ve ağız kavramlarının doğmasına imkân tanımıştır.

Prof. Dr. Osman Nedim Tuna'nın ifadesiyle, yaşı 8500 olarak tespit edilen<sup>10</sup> ve zengin bir geçmişe sahip olan Türk dili de savaşlar, siyasi ve sosyal sebepler, nüfus hareketleri, kültürel nedenlerden ötürü kendi içerisinde alt birimlere bölünmek durumunda kalmıştır.

Aslında Türkçe, Türk çatısı altında kendine yer bulan ve Türk kelimesi etrafında toplanan tüm boy ve aşiretlerin konuşma ve anlaşma aracıdır. Türkçe, bir anadil olarak düşünüldüğü zaman bu dilin birleştirici ve yapılandırıcı bir fonksiyona sahip olduğu gözden kaçmamaktadır.

Zengin bir geçmişe sahip olan Türk dilinin kökleri çok eski tarihlere dayanmaktadır. Ne yazık ki, Hun Türkleri devrine ait yazılı belgelerin henüz ele geçirilememiş olmasından dolayı şimdilik, Orhun yazıtları adıyla tanıdığımız 7. Yüzyıla ait Eski Türk yazıtları, en eski yazılı belge olarak kabul edilmekte ve Türk dilinin tarihî gelişimi bu noktadan itibaren başlatılmaktadır.<sup>11</sup> Tarihî geçmişini 7. yüzyılda yazılmış olan Göktürk Kitabelerine dayandırdığımız Türk dilinin çok güçlü bir sözlü geleneğe sahip olduğu da unutulmamalıdır. Yalnız sözlü edebiyata pek itibar edilmediği düşünülürse Orhun Abideleri dahi bu dilin dünya dilleri içerisindeki en eski yazılı metne sahip dil olduğunu ortaya koymaya kâfidir.

Türkçenin işler ve kullanışlı bir dil olduğu, Göktürk Yazıtları'ndan önce de Türk toplumunda yazının varlığı yapılan araştırmalar neticesinde tespit edilmiş ve

---

<sup>10</sup> Osman Nedim Tuna, *Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ve Türk Dilinin Yaşı Meselesi*, TDK Yay, Ankara 1990, s. 49

<sup>11</sup> Tuncer Gülensoy, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Ağızları Üzerine Düşünceler*, Boğaziçi Yay, Ankara 1993, s. 7



çeşitli belgelerle ortaya konulmuştur. Türk yazı dilinin ilk metinleri olarak bilinen Göktürk Yazıtları'nda tespit edilen kavram alanı-kelime ailesi ilişkileri, soyut kavramların kullanılışı, oturmuş, düzenli bir işleyişin varlığı bu dilin uzun bir süre önce işlenmiş olduğunu açıkça göstermektedir. Özellikle bu kitabelerde görülen dil oldukça işlenmiş, mükemmel bir ifade yeteneğine ulaşmış bir dildir. Bütün uzmanların ortak kanaati, bu dilin mutlaka birkaç asır önce işlenmiş olduğu yönündedir. Dolayısıyla Göktürk metnindeki dilin başlangıcını miladın ilk asırlarına hatta milattan önceye kadar götürülenler de vardır.<sup>12</sup>

Böyle bir tarihî geçmişe sahip Türk dili zamanla değişik kollara ayrılmak durumunda kalmıştır. Bilindiği üzere Eski Türkçeden sonraki devrede, Türkçe farklı yazı dillerine bölünmüştür. Türkistan'daki Türklerin parçalanarak büyük küteller halinde Hazar Denizi'nin kuzeyinden ve güneyinden, kuzey ve güneybatıya doğru gitmeleri, yeni kültür merkezlerinin meydana gelmesi, İslamiyet'in kabulü ile birçok yeni kavramın toplum hayatında yer alması ve yeni bir yazının kullanılması gibi dış sebepler ile Türkçenin kendi içyapısında meydana gelen tabii değişimler ve gelişmeler farklı lehçe ve yazı dillerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.<sup>13</sup>

Çuvaş ve Yakut lehçelerinin dışında kalan Türk dili 7. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar tek yazı dili halinde yaşamıştır. Ancak bu tek yazı dili, farklı ağızların yokluğu anlamına gelmez.<sup>14</sup> 12 asırdan beri yazı dili olan Türkçe, çok geniş bir sahada lehçe ve şiveler halinde teşkilatlanmıştır. Ayrıca her lehçe ve şive de kendi sınırları içinde dallanıp budaklanarak dört bucağa kol salmıştır.<sup>15</sup>

Bilindiği gibi Türklerin Türkistan denilen coğrafyadan çeşitli sebeplerden dolayı göç etmeleri, İslamiyet'i seçmeleri ve İslamiyet ile birlikte yeni bir yazı dilini kabul etmeleri, göçler esnasında çeşitli kültür merkezleri ile karşılaşmaları ve Türk dilinin kendi içyapısında meydana gelen değişimler farklı ağız yapılarının oluşmasına zemin hazırlamıştı. Bütün bu sebeplerin eşliğinde her boy kendi ağız özelliklerini geliştirmiş ve diğer boylara ait özellikleri birer birer terk etmiştir.

<sup>12</sup> Ahmet Buran, *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ank. 2004, s. 12

<sup>13</sup> Ahmet Buran, *A.g.e.*, s. 15

<sup>14</sup> Ahmet Buran, *A.g.e.*, s. 17

<sup>15</sup> Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Yapı Bakımından Füller*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ank. 1991, s. 10

Böylelikle farklı yazı dilleri meydana gelmeye başlamıştır. Azerî Türkçesi, Özbek Türkçesi, Türkiye Türkçesi v.b. bunun en güzel örneğini teşkil etmektedir.

Geniş bir açıdan bakacak olursak ilk yazılı belgelerimizi ortaya koymayı başaran Göktürklerden başlayarak şu an içinde bulunduğumuz zaman dilimine gelinceye kadar kullanılan Türkçe birdir ve tektir. Bu tek olan konuşma ve yazı dilinin adı Türkçedir. Zira Göktürklerden sonra kurulan her Türk devleti mutlak yazı dilinin önüne Türk ifadesini getirmektedir. Harezmi Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi v.b. bu ifadenin en güzel örnekleridir. Yine değişik dönemlerde yazılan eserlerin Türk yazı dili ile neşredildiğinin ifade edilmesi gözden kaçmayan bir unsurdur.

Bu düşünceden hareketle Orta Asya'da bulunan Türkî cumhuriyetlerinin de konuşma ve yazı dillerine "Türkçe" ifadesini eklemeleri bu fikrin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Azerî Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Özbek Türkçesi v.s. şeklinde kullanımlar bu mantıkla oluşturulmuş ifade şekilleridir.

Bugün vardığımız noktada köklü bir geçmişe sahip olan Türk dilinin çeşitli bölgelerde değişik kollara ayrılarak teşkilatlandığı görülmektedir. Bir ana dil içerisinde zenginlik olarak kabul edilen bu parçalanmalar, yerine ve özelliğine göre lehçe, şive ve ağız kavramlarıyla karşılanmaktadır. Bu terimsel sözcükleri bir cümle ile tanıtmak gerekirse eğer, bir dilin bilinen ve takip edilemeyen karanlık bir dönemde kendisinden ayrılan çok büyük oranda fonetik ve morfolojik farklılıklar gösteren kollarına *lehçe*; bir dilin bilinen ve takip edilebilen bir dönemde kendisinden ayrılan bazı fonetik ve morfolojik farklılıklar gösteren kollarına *şive*; mevcut bir şive içerisindeki söyleyiş farklılıklarına dayanan küçük dil kollarına da *ağız* denilmektedir. Türk dili tarihî seyri içerisinde sosyal, siyasî, kültürel etkilerden ötürü lehçe, şive ve ağız gibi kollara ayrılmak durumunda kalmıştır. Çuvaşça ve Yakutça, Türk dilinin bilinen lehçeleri; Azerî Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Özbek Türkçesi v.s. Türk dilinin şiveleri; Erzincan ağızı, Kars ağızı, Trabzon ağızı v.s. ise Türk dilinin ağızları olarak kendilerini göstermektedirler.

Ağızların oluşumunda yer ve zamanın rolü büyüktür. Bu düşünceden hareketle coğrafya, dil ve tarih ilişkisine bakmak gerekir. Ağız bilimi araştırmalarının fizikî ve siyasî coğrafya ile ilgisi, ağızlara bazen vermekte olduğumuz coğrafya adlarından da anlaşılmaktadır. Erzincan İli Ağızları, Yukarı Karasu-Yukarı Aras Ağızları, Tercan Ağız Grubu v.s. Gerçekten de ağızların oluşmasında ve gelişmesindeki canlılıklarını sürdürmelerinde coğrafya şartlarının önemi büyüktür. Bu şartlar içerisinde en başta yüzey şekilleri ve iklim sayılabilir. Yüzey şekillerinin dil üzerinde doğrudan doğruya ve ani bir etkisi görülmesi de bunların dili etkilemekten geri kalmadığı görülmektedir. Sözelimi, yerleşmeler arasında toprakların engebeli ve dağınık oluşu ayrı bir etken olmasına karşılık ulaşım imkânları kolay olan bir ova, birleştirici bir etken olarak ortaya çıkar. Böyle bir çevrede yerleşmeler arasında pek büyük ağız ayrılıkları görülmez. İklimin dil üzerindeki etkinliği yalnız fizyolojik olarak kalmaz. Dilin tınlaması, rengi, tonu yani morfolojik yapısı üzerinde kendini göstermesi bakımından daha da önemlidir. İklimin etkisi önce toplumların geleneklerinde ve toplum fertleri arasındaki ilişkilerde görülür. Sonra bu etki o toplumun dilinde de belirgin bir durum alır.<sup>16</sup> Sözelimi sıcak ülkelerde konuşulan dillerde genellikle bol bol ünlülerle, ünlü yığılmalarıyla, uzun ünlülerle karşılaşılmasına karşılık; soğuk ülkelerde ünsüz yığılmalarıyla kısa ünlülerle, büzüşmelerle ve hece yutumlarıyla karşılaşılır.<sup>17</sup>

Konuşmasını dinlediğimiz bir kimseye “falan yerli misiniz?” dediğimiz zaman burada muhakkak vatan duygusundan daha fazla orada yaşayanlarla olan bir lehçe veya ağız beraberliği fikri hakimdir.<sup>18</sup> Burada falan yerli olmak anlaşmayı engellemez veya önemli anlaşma güçlükleri doğurmaz; ancak diğer bir dilinki gibi ayrıca öğrenilmeyi gerektirmeyen, bazı çoğunlukla ses bilgisi seyrek de olsa şekil bilgisi ve söz dizimi v.b. ile ilgisi pek az ayrı, kolay, yere veya etnik topluluğa özgü bir kuruluş ve kullanılış ayrılığını işaret eder. Bir dil içerisinde bu ayrılıklar asla temel yapıya inmez; aksi halde ayrı diller söz konusu edilmiş olur.

---

<sup>16</sup> Necip Üçok, *A.g.e.*, İst. 2004, s. 49

<sup>17</sup> Necip Üçok, *Genel Fonetik*, AÜDTCF Yayınları, Ankara 1954, s. 155

<sup>18</sup> Necip Üçok, *A.g.e.*, İst. 2004, s. 128

Dilbilimin, bir dil içerisinde birbirlerine göre durumları ve yakınlıkları ne olursa olsun, lehçe, şive ve ağızları araştıran ve bunların ayrıntılarını belirleyen dalına lehçe bilimi denir. Bunun böyle olduğunu kabul etmekle beraber bir lehçenin ağızları üzerine yapılan çalışmalara, özel olarak, daha sınırlı olan “ağız bilimi araştırması” adını vermek daha doğru olacaktır. Bir dilin evrim tarihinin yazılmasında ağız araştırmalarının önemi büyüktür. Ağız araştırmacılarının bu konuda derleyip topladıkları malzemeler kadar değerli bir diğer canlı kaynak düşünülemez. Nitekim dilbilimci A. Meillet dil tarihi araştırmaları noktasında lehçe bilimsiz ve özellikle tam ve iyi düzenlenmemiş bir dil coğrafyası yapılmaksızın dil tarihi yapılamayacağını belirtmiştir. Ağız araştırmalarının önemi ancak 18. yüzyılın sonlarında dilbilimciler tarafından kabul edilmiştir. Diyalektoloji teriminin Fransızcada 1881 yılında ilk olarak kullanılması bu düşünceyi desteklemektedir. Türkçe için ağız çalışmalarını Kaşgarlı Mahmut’a kadar götürmek mümkündür.<sup>19</sup>

Bugün anladığımız manada ağız çalışmaları dilin alt grubu olarak tanımlayabileceğimiz ağızların ses, şekil ve cümle alanındaki özelliklerini inceleyen, belirleyen ve sınıflandıran bir bilim dalıdır. Tarihî seyir içerisinde ağız çalışmaları metin derlemeleriyle başlamıştır. Bu derlemeler, Türk lehçe ve ağızlarının dil özelliklerini belirlemek, kelime varlığını tespit etmek kadar sözlü edebiyatını da kayda geçirmek arzusunu taşıyordu. İlk akla gelen derlemelerden birisi W. Radloff’un “Proben” adlı eseridir. Radloff’un bu şaheseri incelendiğinde ilk lehçe ve ağız çalışmalarını içerdiğini görürüz. Radloff’un bu 9 ciltlik eseri, daha sonra hazırladığı Türk lehçelerinin sözlüğüne kaynak olmuştur. Radloff’tan sonra Türk lehçe ve ağızları üzerine çalışanlar metin derlemeye devam ettiler. Derlenen metinlerin mutlaka çevirileri verilmiş, çoğu zaman sözlükleri yapılmıştır.<sup>20</sup> Türkiye’deki ağız araştırmaları yaklaşık 60 yıllık bir geçmişe sahiptir. Başlangıçta sosyal ve ekonomik sebeplerle yavaş ilerleyen ağız araştırmalarının son yıllarda üniversite sayısındaki artışa paralel olarak büyük bir hız kazandığını görmekteyiz.<sup>21</sup>

<sup>19</sup> Efrasiyap Gemalmaz, *Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler*, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, TDK Yay, Ankara 1999, s. 4-5

<sup>20</sup> Emine Gürsoy-Naskali, *Ağız Çalışmalarının Diğer Disiplinlerle İlişkisi*, **Türkçe’nin Ağızları Çalıştay Bildirileri**, 12-13 Ekim 1998, Boğaziçi Üniversitesi Yay, İst. 2000, s. 17

<sup>21</sup> Leyla Karahan, *Ağız Araştırmalarında Sorunlar*, **Türkçe’nin Ağızları Çalıştay Bildirileri**, 12-13 Ekim 1998, Boğaziçi Üniversitesi Yay, İst. 2000, s. 21

Dilimizin gerçek varlıkları, halkın ağızında bütün güzellikleri, incelikleri ve dokunulmamışlıklarıyla yaşar dururken bunları araştırmayarak yabancı dillerin sözlüklerinden kelimeler toplama gayreti içerisine girmek ve böylece öz dilimizi zenginleştirmek adı altında dilimizi yabancı zincirine vurmak yüzyıllarca sürmüş bir yanlışlıktır.<sup>22</sup> Türk Dil Kurumu kurulduğundan beri, yurdumuzun değişik bölgelerinde halk ağızında yaşayan dil varlıklarımızı araştırıp ortaya çıkarmak gayretinde olmuştur. 1932’de başlanan söz derleme çalışmaları, ağız çalışmaları üzerinde birinci büyük çalışma olmuştur. Bütün ülkede devlet ev kültür kuvvetlerinin seferber edilmesiyle başarılan bu büyük ve eşsiz ağız çalışması, iki cildi basılmış ve üçüncüsü basılmakta olan Söz Derleme Dergisi ile verimini göstermiş bulunmaktadır. 1933’te yazı dilimizdeki yabancı sözlere halk ağzından öz Türkçe karşılıklar aramak üzere yapılan çalışmalar, derleme fişlerinden ve kitap kaynaklarından da tamamlanarak 1934’te Tarama Dergisi ortaya konulmuş, 1935’te çıkarılan cep kılavuzları ve 1937’den başlayarak ileri götürülen terim karşılıkları yollarıyla ağız çalışmaları yürütülmüştür.<sup>23</sup>

Bu çalışmaların ışığında Türkçenin ağız çalışmaları çerçevesinde iller temel alınarak yapılmış birçok işleme yayını vardır. Bunları, Ömer Asım Aksoy’un “Gaziantep Ağızı”, Zeynep Korkmaz’ın “Nevşehir ve Yöresi Ağızları” ve “Bartın ve Yöresi Ağızları Üzerine”, Turgut Acar’ın “Artvin ve Yöresi Ağızları”, Turgut Günay’ın “Rize İli Ağızları”, Efrasiyap Gemalmaz’ın “Erzurum İli Ağızları”, Emin Eren’in “Zonguldak Ağızı”, Ahmet Bican Ercilasun’un “Kars İli Ağızları”, Tuncer Gülensoy’un “Kütahya ve Yöresi Ağızları” Mukim Sağır’ın “Erzincan ve Yöresi Ağızları” adlı eserler şeklinde ifade edebiliriz.

Bazı yayınlar ise bölgeleri temel almıştır. Bunları, Zeynep Korkmaz’ın “Güney-Batı Anadolu Ağızları”, Selahattin Olcay’ın “Doğu Trakya Ağızları”, Hamza Zülfikar’ın “Van Gölü Çevresi Ağızları” adlı eserler olarak sıralamak mümkündür.

---

<sup>22</sup> Ahmet Caferoğlu, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, TDK Yay, Ankara 1994, s. 9

<sup>23</sup> Ahmet Caferoğlu, *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*, TDK Yay, Ankara 1995, s. 11

İl veya ilçeleri makale seviyesinde ele alan işlemeli yayınlar da bir haylidir. Bunları da Kilis (Balkanoğlu 1902), Akhisar (Caferoğlu 1967), Sivas (Meyer 1964), Ermenek (Caferoğlu), Erbil (S.Buluç 1979) şeklinde sıralayabiliriz.<sup>24</sup>

## 2. ANADOLU AĞIZLARININ SINIFLANDIRILMASI

Türkçenin ağızları üzerine yapılan çalışmaların tarihi A. Maksimov'un Hüdavendigâr ve Karamanlı ağızları üzerine yaptığı bir araştırma ile 1867'ye kadar uzanmaktadır.<sup>25</sup> Sonraki yıllarda Kunos, Foy, Bonelli, Giese, Deny gibi pek çok araştırmacı çalışmalarıyla bu alana katkıda bulunmuşlardır. Kowalski, başlangıç döneminde yapılan derleme ve araştırmalara dayanarak Osmanlı-Türk ağızlarının genel yapısını, dilbilgisi yönünden değerlendirmiş ve Kunos'a dayanarak bir de sınıflama sunmuştur. Kowalski, Kunos'un 7 (yedi) ağız bölgesi ayırdığını şu şekilde ifade etmektedir:<sup>26</sup>

1. Batı Anadolu'da İzmir ile Bursa arasında Zeybekçe
2. Orta Karadeniz bölgesinde Kastamonu ağzı
3. Karadeniz'in doğu kıyılarında Kafkasya'ya doğru Lazca
4. Anadolu'nun doğusunda Harputça
5. Güneydoğu Anadolu'da Mersin ve Konya arasında Karamanlıca
6. Kızılırmak havzasında, Anadolu'nun kalbinde Ankara ağzı
7. Anadolu'da dağınık olarak yaşayan göçerlerin (aşiretlerin) kullandıkları Yörük ve Türkmen ağzı

Kunos tarafından 1896 yılında ortaya koyduğu belirtilen bu ilk sınıflandırmada görüldüğü gibi, Türkçenin bazı ağızlarının yanı sıra Lazca gibi başka dillerin, Zeybekçe gibi hangi konuşma türü içinde sayılacağı belli olmayan kullanımların da yer bulması, bu sınıflandırmada herhangi bir ölçütün

<sup>24</sup> Ahmet Bican Ercilasun, *Ağız Çalışmalarına Toplu Bir Bakış, Türkçe'nin Ağızları Çalıştay Bildirileri*, 12-13 Ekim 1998, Boğaziçi Üniversitesi Yay, İst. 2000, s. 21

<sup>25</sup> Zeynep Korkmaz, *Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar*, **TDAY Belleten**, 1976, S. Buluç, H. Eren, A. Dilaçar (hz.) Ankara: TDK, s. 143-172

<sup>26</sup> Tadeusz Kowalski, *Osmanisch-Türkisch Dialekte*, *Enzyklopädie des Islām*, Band IV (s-z), Leipzig 1934, s. 991-1011.

kullanılmadığını açıkça ortaya koymakla birlikte, bu sınıflandırmanın hiçbir ilmi temele dayanmayan muhayyel bir sınıflandırma olduğu görülmektedir.<sup>27</sup>

1940'tan sonra Türkiye'de ağızlar üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.<sup>28</sup> Ahmet Caferoğlu 1946 yılında yazdığı bir makalede, ağızlar arasında sınır çizmenin olanaksızlığına değinerek ister ses değişimleri isterse ağız ayrılıkları için olsun, düşünülebilecek en sağlam çarenin sınır yerine bölgelerin belirlenmesi olduğunu söylemiş ve kendi derlediği malzemeye dayanarak bu ağız bölgelerini şu şekilde belirtmiştir:<sup>29</sup>

1. Doğu İlleri Ağızları (Kars, Elazığ, Van ve civarı, Malatya) Bölgesi
2. Erzurum, Trabzon, kısmen Rize Ağızları Bölgesi
3. Sivas, kısmen Tokat İlleri Ağızları Bölgesi
4. Amasya, Çorum, Ankara, kısmen Yozgat Ağızları Bölgesi
5. Orta Anadolu (Kayseri başta olmak üzere) Ağızları Bölgesi
6. Gaziantep (ve kuzey sınır ağızları) Bölgesi
7. Batı İlleri Ağızları (Eskişehir, Balıkesir, Manisa, İzmir, kısmen Afyon Aydın ve Antalya'ya kadar) Bölgesi
8. Konya Ağız Bölgesi
9. Kastamonu Ağız Bölgesi

Bu tasnifin dışında yine Ahmet Caferoğlu, Fundamenta'da yayımlanan makalesinde ilkinde göre daha muhtasar bir sınıflandırma yapmıştır. Bu tasnifte Ahmet Caferoğlu, Anadolu Ağızlarını Rumeli Ağızları hariç genel çizgileriyle 6 (altı) gruba ayırır:<sup>30</sup>

1. Güneybatı Ağızları (Bandırma'dan Antalya civarına kadar)
2. Orta Anadolu Ağızları (Afyon'dan Elazığ ve Erzurum'a kadar)
3. Doğu Ağızları (Elazığ ve Erzurum'dan doğu sınırına kadar)

<sup>27</sup> Kamile İmer, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılmasında Temel Alınan Ölçütler, Türkçe'nin Ağızları Çalıştay Bildirileri*, 12-13 Ekim 1998, Boğaziçi Üniversitesi Yay, İst. 2000, s. 5

<sup>28</sup> Zeynep Korkmaz, *A.g.e.*, Ankara 1976, s. 143-144

<sup>29</sup> Ahmet Caferoğlu, *Anadolu Diyalektolojisine Dair Bir Deneme, TDAY Belleten 1946*, s. 6-7

<sup>30</sup> Ahmet Caferoğlu, *Die Anatolischen und Rumelischen Dialekte, Fundamenta*, C. I, s. 239

4. Kuzeydoğu Ağızları (Samsun'dan Rize'ye kadar)
5. Güneydoğu Ağızları (Gaziantep, Adana, Antalya ve civarı)
6. Kastamonu Ağızları

Anadolu ağızlarının sınıflandırılması çalışmalarında en çok kullanılan ölçülerden birisi de şimdiki zaman ekindeki ses değişimleridir. “-yorur, -yuru, -yor, -yo, -yu, -yı, -yi, -y, -i” şeklinde görüldüğü gibi ses yapısı bakımından çeşitlilik gösteren şimdiki zaman eki Anadolu'daki ağız gruplarının belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Prof. Dr. Tuncer Gülensoy şimdiki zaman ekindeki bu çeşitliliği “Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki” başlıklı makalesinde ayrıntılı bir şekilde ifade etmiş, bu eklerin kullanıldığı ağızlar ayrı ayrı belirtilmiştir.<sup>31</sup>

G. Hazai bir makalesinde Anadolu ve Rumeli ağızlarının sınıflandırılmasında kullanılabilecek bazı ölçütlere dikkat çekmiştir. Bunlar, “ñ, l, ğ, k” ünsüzleri ile ilgili değişimler, kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık bakımından uyumsuzluklar ve şahıs eklerinin yapısıdır.<sup>32</sup> Bununla birlikte, Türkçenin ağızlarının sınıflandırılmasıyla ilgili olarak temel alınacak ölçütler konusunda G. Hazai, kurumsal belirlemelerde bulunmuş ve sınıflandırmanın sesbilim, biçimsel sesbilim ve biçimbilim olmak üzere üç ölçüte dayandırılabilceğini belirtmiştir. Hazai bu ölçütleri, Eski Anadolu ve Rumeli Türkçesi'nin İstanbul ağzına dayanan edebî dille karşılaştırılmasından ortaya çıkardığını söylemektedir. Dilleri ve ağızları sınıflandırmada kullanılan temel ölçütlerin başında, “Konya>Gonya, kişi>gişi, yok>yox, kömür>komür” gibi ses değişim örnekleriyle ses bilgisi özellikleri gelmektedir. Bunu, “-yor ekinin kullanımıyla ilgili olarak gel-iyo, gel-iyir, gel-iye, gel-iyi, gel-iy, gel-i” gibi örneklerle biçimbilim alanındakiler izlemektedir. Bu düzeydeki ölçütler çoğunlukla sözcük ya da ekteki ses değişmelerini içine almaktadır. Bunlara ek olarak “değil sözcüğünün çeşitli ağızlardaki ses değişimi olan dal, daal, del, de'il, deyl, degül, devül, degül, diyal, dögül, doğül, döyü” gibi örneklerle söz varlığı ve sözdizimi düzeyindeki ölçütler de sınıflandırmada kullanılmaktadır.<sup>33</sup>

<sup>31</sup> Tuncer Gülensoy, *Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki*, TKA, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan, Ankara 1985, s. 282-295

<sup>32</sup> Gyorgy Hazai, *Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Tasnifi Üzerine*, Vaprosi Tyurkologi, K. Şestidesyatiletio Akademika AN Azerbaycan SSR. M.Ş. Şiraliyeva, Bakı 1971, s. 84-86

<sup>33</sup> Kamile İmer, *A.g.e.*, s. 7-8



Anadolu ağızlarının sınıflandırılması konusunda Leyde Üniversitesi Türkoloji öğrencilerinden Piet Kral, 1980 yılında bir mastır tezi hazırlamıştır. Kral, önce bazı fonetik, morfolojik, leksik ölçüler belirlemiş, sonra da Derleme sözlüğünün ilk on cildi ile bu konuda yazılmış 26 monografiyi tarayarak bu ölçüleri değerlendirmiştir.<sup>34</sup>

Japon bilim adamlarından Tooru Hayashi “Anadolu Ağızlarının Coğrafi Dağılımı Üzerine Bir Deneme Çalışması” başlıklı bildirisinde mevcut malzemeye dayanarak tespit ettiği bazı ölçülerle bunların Anadolu coğrafyasındaki dağılımına yer vermiş ve kendince bir sınıflama yapmaya çalışmıştır.<sup>35</sup>

Tahsin Banguoğlu “Anadolu ve Rumeli Ağızları” başlıklı ansiklopedi maddesinde Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasında ölçü olarak kullanılabilen bazı özelliklere ve bu özellikleri taşıyan ağızlara değinmiştir.<sup>36</sup>

Ahmet Bican Ercilasun’un “Doğu Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” adlı makalesi sınıflandırma çalışmalarında önemli bir kaynak özelliği taşımaktadır. Makalede önce bölgedeki ağızların karakteristik, fonetik ve morfolojik özellikleri verilir. Daha sonra Doğu Anadolu ağızlarının batı sınırı tespit edilir. Ayrıca bu makalede yine bölgenin güney ve doğu sınırlarının tespitinin mevcut malzeme ile şimdilik mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Doğu Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasında, arka damak ünsüzü “ğ”nin iki ünlü arasında korunması, b>m değişmesi, kalınlık-incelik uyumsuzluğu, şimdiki zaman ekindeki değişmeler gibi özellikler ölçü olarak alınmıştır. Ardından bu özelliklerin oluşturduğu ağız gruplarına yer verilmektedir.<sup>37</sup>

Bu sınıflandırma çalışmalarının dışında iller bazında yapılan tasnif çalışmalarında, Turgut Günay Rize ilini beş ağız bölgesine ayırmıştır.<sup>38</sup> Turgut Acar,

<sup>34</sup> Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK Yay, Ankara 1996, s. 12

<sup>35</sup> Tooru Hayashi, *Anadolu Ağızlarının Coğrafi Dağılımı Üzerine Bir Deneme Çalışması*, **IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri**, 17-18 Mart 1990, Boğaziçi Üniv. Yay, s. 232-242

<sup>36</sup> Tahsin Banguoğlu, *Anadolu ve Rumeli Ağızları*, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergâh Yay, C.I, s. 132-134

<sup>37</sup> Ahmet Bican Ercilasun, *Doğu Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, **TKA, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu Hatırasına Armağan**, Ankara 1985, s. 219-223

<sup>38</sup> (bkz.) Turgut Günay, *Rize İli Ağızları*, Kültür Bakanlığı Yay, Ank.1978

“Artvin İli Ağızları” adlı çalışmasında Artvin’de dört ağız bölgesinin varlığına işaret eder.<sup>39</sup> Ahmet Bican Ercilasun “Kars İli Ağızları” adlı çalışmasında bu bölgeyi gruplara ayırırken Azeriler, Terekemeler, Türkmenler ve yerli halk gibi etnik yapıdan faydalanmıştır. Ahmet Bican Ercilasun, Kars İli ağızlarını sınıflandırırken bu hususu göz önünde bulundurmuş ve bu bölge ağızlarını Kars Yerli ağızı, Ardahan-Posof Yerli ağızı, Hanak Türkmenleri ağızı, Kars Azerileri ağızı ve Kars Terekemeleri ağızı olmak üzere beş gruba ayırmıştır.<sup>40</sup> Efrasiyap Gemalmaz, Erzurum ağızlarını önce biri Doğu Anadolu ağızlarına diğeri de Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz ağızlarına benzeyen iki gruba ayırmıştır.<sup>41</sup> Mukim Sağır, zamir kökenli 1. ve 2. tekil şahıs eklerinin yapısını ve değişimlerini göz önünde bulundurarak Erzincan ağızını, Doğu, Orta ve Batı ana ağız grubu olmak üzere üç gruba ayırmıştır.<sup>42</sup> Elazığ’ın Keban, Baskil ve Ağın ağızlarını inceleyen Ahmet Buran, bu ağızları köy bazında ele alarak ayrıntılı bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur.<sup>43</sup> Kütahya ağızlarını inceleyen Tuncer Gülensoy, “1. Kütahya ve çevresi, Köprüören; 2. Alayunt, Çöpürler, Arslanapa; 3. Altıntaş, Çekme Köyü, Dumlupınar; 4. Emet, Güllüce, Çatalçam, Dereköy, Kayı; 5. Gediz, Akçaalan; 6. Simav yöresi; 7. Tavşanlı yöresi; 8. Domaniç yöresi” şeklinde bir sınıflandırma yoluna gitmiştir.<sup>44</sup> Emin Eren Zonguldak yöresi ağızlarını fonetik ve morfolojik bakımdan karşılaştırarak incelemiş ve “1. Güney-Batı Ağızı, 2. Kuzey-Batı Ağızı, 3. Doğu Ağızı” şeklinde üç grupta bir sınıflandırma yapmıştır.<sup>45</sup>

Batı Türkçesi içerisinde yer alan Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Kerkük Türkçesi arasında bile pek çok fonetik ve morfolojik farklar bulunmaktadır. Hatta 16. Yüzyılda Anadolu’nun ortasından Kıbrıs’a iskân edilen bugünkü Kıbrıs Türklerinin konuştukları Türkçe, kelime vurgusu ile fonetik ve morfolojik değerler açısından Anadolu ağızlarına göre farklılıklar gösterir. 1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu’ya akın akın gelen 24 Oğuz boyundan en az 23’ünün Anadolu’nun muhtelif yerlerinde yurt tuttıkları bugün Anadolu ağızlarında görülen farklı fonetik

<sup>39</sup> (bkz.) Turgut Acar, *Artvin ve Yöresi Ağızları*, Atatürk Üniv. Doktora Tezi, Erzurum 1972

<sup>40</sup> (bkz.) Ahmet Bican Ercilasun, *Kars İli Ağızları*, Gazi Üniv. Yay, Ankara 1983

<sup>41</sup> (bkz.) Efrasiyap Gemalmaz, *Erzurum İli Ağızları*, TDK Yay, Ankara 1995

<sup>42</sup> (bkz.) Mukim Sağır, *Erzincan ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay, Ankara 1995

<sup>43</sup> (bkz.) Ahmet Buran, *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*, TDK Yay, Ankara 1997

<sup>44</sup> (bkz.) Tuncer Gülensoy, *Kütahya ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay, Ankara 1988

<sup>45</sup> (bkz.) Emin Eren, *Zonguldak Ağızı*, TDK Yay, Ankara, Ankara 1997

özelliklerin bu boyların ağız özelliklerinden kaynaklandığı bilinmektedir.<sup>46</sup> Anadolu'nun bugün birbirinden farklı ağızlarının bulunması 11. Yüzyıldan itibaren bu topraklara yerleşen Oğuz boylarının farklı ağız özelliklerine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Anadolu'ya çeşitli zamanlarda ve çeşitli sebeplerle gelen Oğuz dışı Türk unsurlarla yabancı unsurların da bu ağızların oluşumunda önemli katkıları olmuştur. Aynı veya benzer özelliklere sahip bu ağızlar, tarihî ve etnik yapı ile bağlantılı olarak Anadolu'nun belirli yörelerinde kümelenmiştir. Bu kümeler, iç göçlerin meydana getirdiği kaynaşma ve karışmalara, iletişim araçlarının etkisine rağmen hâlâ varlıklarını sürdürmektedir. Ayrıcı ve belirleyici olarak bazı ses, şekil ve sözdizimi özellikleri, Anadolu ağızlarının başlıca üç ana grup içinde toplanabileceğini göstermektedir. Bu grupları,

1. Doğu Grubu Ağızları
2. Kuzeydoğu Grubu Ağızları
3. Batı Grubu Ağızları

şeklinde sıralayabiliriz.<sup>47</sup>

Erzincan yöresi ağzının bu sınıflandırma içerisinde Doğu grubu Ağızları içerisinde yer aldığına şahit olmaktayız. Bu nedenle Doğu grubu ağızlarının özelliklerine değinmekte faydalı bir yön görmekteyim.

### 3. DOĞU GRUBU AĞIZLARI

Bu ağız bölgesi, kuzeydoğuda Artvin merkez, Şavşat, Ardanuç ve Yusufeli ilçelerini içine alır. Sınır çizgisi Rize ve Trabzon'un güneyinden geçer. Rize ve Erzurum arasındaki idarî sınır, aynı zamanda bu ağız bölgesinin de kuzey sınırıdır.<sup>48</sup> Gümüşhane'yi kuşatan sınır çizgisi, bu ile bağlı Torul ilçesinin kuzeyinden bir kavisle güneye doğru uzanır. Sınır çizgisi Erzincan, Tunceli ve Elazığ'ın batısından

---

<sup>46</sup> Tuncer Gülensoy, *A.g.e.*, Ankara 1993, s. 8-9

<sup>47</sup> Leyla Karahan, *A.g.e.*, s. 1

<sup>48</sup> Turgut Günay, *A.g.e.*, s. 26

Malatya ve Adıyaman'ın doğusundan geçer. Şanlıurfa'nın Birecik ve Halfeti ilçelerini dışarıda bırakarak Suriye'ye ulaşır.<sup>49</sup>

Bölgenin ağız özellikleri, doğu ve güneyde siyasi sınırları aşıp doğuda Azerbaycan Türkçesi, güney ve güneydoğuda Irak Türkmen ağızları ile birleşir. Güneyde Şanlıurfa, Doğu grubu ağız bölgesini, Irak Türkmen ağızları ile birleştiren bir geçiş bölgesi durumundadır. Doğuda; Tuzluca, Iğdır, Aralık ilçelerini içine alan Sürmeli çukurunda, Arpaçay ve Kısmen Kars merkezinde yerleşmiş bulunan Kars Azerilerinin ağız, güney grubu içerisinde yer alan Erivan, Nahçıvan, Ordubad ağızına; Çıldır, Arpaçay, Susuz, Selim ve Kars merkezinde yerleşmiş bulunan Kars Terekemelerinin ağız da Batı grubu içinde gösterilen Kazah, Ayrım-Borçalı ağızına bağlanır.<sup>50</sup>

Doğu grubu ağız bölgesini, Kuzeydoğu grubu ağız bölgesi ile komşu yapan kuzey sınırı ile Batı grubu ağız bölgesi ile komşu yapan batı sınırı boyunca uzanan yerleşim merkezlerinde, bölgenin bazı ayırıcı temel ağız özelliklerinin zayıfladığı gözlenmektedir. Bu merkezler, Anadolu ağız bölgelerini birbirine bağlayan birer köprü durumundadır. Bölgenin kuzeyinde yer alan Ardahan, Olur, Oltu, Tortum, İspir, Gümüşhane ve Torul'da Kuzeydoğu ağız özellikleri; Erzincan'ın Kemaliye, İliç, Elazığ'ın Ağın ilçeleri ile Şanlıurfa'da Batı grubu ağız özellikleri kısmen kendini hissettirir. Bölgeler arasında çok sık görülen bu tedahüllerde Anadolu'daki Oğuz boyları arasında sosyal ve siyasî sebeplerden ötürü gerçekleşen yer değiştirmelerin ve bunun oluşturduğu etnik karışmaların rolü büyüktür. Nitekim, 1071 yılında Anadolu'nun değişik yörelerine 23 Oğuz boyunun yerleşmesi farklı ağız yapılarının oluşmasına kaynaklık etmiştir. Bu düşünceden hareketle Doğu Anadolu ağızlarının oğuz kökenli olduğunu söyleyebiliriz. Doğu Anadolu ağızlarında görülen “h-“ ilişmesi bu düşüncüyü kanıtlamaktadır. “h-“ ilişmesi konusunda Kaşgarlı Mahmut, “Oğuzların emir diyemediğini, bu sözcükte bulunan “elif” harfini h'ye çevirerek “hamir” şeklinde söylediklerini ifade etmektedir.<sup>51</sup> Oğuz boylarının

<sup>49</sup> Leyla Karahan, *A.g.e.*, Ankara 1996, s. 54

<sup>50</sup> Ahmet Bican Ercilasun, *A.g.e.*, Ankara 1985, s. 221

<sup>51</sup> Tuncer Gülensoy, *A.g.e.*, Ankara 1993, s. 19

Doğu grubu ağızları şu özelliklerinden bazıları ile Kuzeydoğu grubu; bazıları ile de batı grubu ağızlarından ayrılmaktadır:<sup>52</sup>

1. Alınma kelimelerdeki uzun ünlüler bu ağızlarda kısılır: (çare)
2. Alınma kelimelerin ses yapısı gerileyici benzeşme yoluyla değiştirilir. (Ehmed)
3. Çok heceli kelimelerin sonundaki “ı, u, ü” ünlüleri “i” ünlüsü ile karşılanır. (gözi)
4. Hırıltılı h (x) ünsüzü bu ağızların karakteristik özelliğidir. (aldıx)
5. ñ ünsüzü değişerek veya düzelererek kaybolmuştur. (aldın, baa, sehe)
6. Ön damak ünsüzü “g” iki ünlü arasında ve hece sonunda korunur. (döger)
7. Belirli bazı kelimelerde ön ses “y” ünsüzü düşmüştür. (ürek, igit)
8. Özellikle sayı isimlerindeki patlayıcı ünsüzler ikizleşir. (yeddi, sekgiz)
9. “g-r, p-r, b-r” ünsüzleri arasında yer değiştirme olayı bu ağızlarda yaygındır. (dorğu, körpü, kirbit)
10. İsimden isim yapma eki “-çi”nin tonlu şekli olan “-ci” bu ağızlarda kullanılmaz. (yolçı)
11. 1. 2. ve 3. şahıs tekil zamirlerinin yönelme hali “baan, sahan, oğan v.s” şeklindedir.
12. “Öyle, böyle” kelimeleri “éle, béle” şeklinde yapılarına değiştirmiştir.
13. Zamir kökenli 2. Çoğul şahıs ve bildirme eki “-sız/-siz” şeklindedir. (gelesiz)
14. Çokluk 2. şahıs iyelik eki ve iyelik kökenli şahıs eki “-z” dir. (geldi-z, baba-z)
15. Şimdiki zaman ekinin ünlüsü dardır. (gel-iy, gel-ir, gel-i v.s)
16. Teklik 1. şahıs emir kipi hece kaynaşması ile yapısını değiştirmiştir. (söylim)
17. İstek eki “a/e” bütün şahıslarda işlek olarak kullanılır. (gel-em, gel-esiz)
18. Bu ağızlarda soru cümlesi genellikle vurgu ile yapılır.

---

<sup>52</sup> Leyla Karahan, *A.g.e.*, Ankara 1996, s. 56

Doğu Anadolu ağızlarına bu bilgiler ışığında geniş bir çerçeveden bakılacak olursa, Orhun Yazıtları ile Divan-ı Lügati't-Türk'te geçen küçük>küçük, üküş>çok, tal>acı, ağrı gibi pek çok kelimenin bazı fonetik ve morfolojik farklılıklara rağmen Doğu Anadolu ağızlarında yaşadığını; Doğu Anadolu bölgesinde yaşayanların gelenek ve görenekleriyle birlikte tam bir Türkmen özelliği gösterdiğine şahit olmaktadır. Bunlar göz önünde tutulursa Doğu Anadolu ağızları Anadolu ağızlarının bütünü içerisinde en ilgi çekici bir yapıya sahip olup Batı Türkçesi'nin ayrılmaz bir parçasıdır.<sup>53</sup>

Tüm bu nitelikler göz önünde tutulduğunda Erzincan ağız, Doğu Ağız Grubu içerisinde oluşmuş 4 alt ağız grubu içerisinde, Erzincan Merkez, Tercan, Çayırlı, Kemah, Refahiye ilçeleri II. grupta; Kemaliye, İliç ilçeleri IV. grupta yer bulmaktadır.<sup>54</sup>

Bütün bu bilgilerin ışığında Erzincan ilinin tarihî, coğrafi, sosyo-kültürel ve diyalektolojik durumunu geniş bir açıdan incelemekte yarar görmekteyim.

#### 4. ERZİNCAN'IN TARİHÎ YAPISI

Erzincan'ın İlkçağ tarihi hakkında esaslı bilgiye henüz sahip değiliz. Ne var ki, tarihçiler ikinci bin yılda bu yörede, Hurrilerin yaşadığını, ikinci bin yılın ilk yarısı başlarında da Hayaslılar ile Azzilerin hüküm sürdüğünü kaydetmektedir. Hititlerin Kızılırmak yayında genişleme politikası izledikleri dönemde Erzincan bölgesinde "Huri" adı verilen bir topluluk bulunmaktaydı. Erzincan yöresinde Hurriler gözle görülür bir medeniyet izi bırakamamışlardır. Bunu Hurrilerin dağ kültürüyle yaşamış olmalarına bağlayabiliriz. Daha sonraları güneye inip Mintanni Devleti'ni oluşturan Hurrilerin Erzincan'da çok kısa süreli ve pasif bir yaşantı sürdürdükleri söylenebilir. Hurrilerden sonra Erzincan Kemaliye İlçesi Çit Köyü'nde

---

<sup>53</sup> Tuncer Gülensoy, *A.g.e.*, Ankara 1993, s. 14

<sup>54</sup> Leyla Karahan, *A.g.e.*, Ankara 1996, s. 58

Asur Medeniyeti'nin izlerine rastlanmaktadır. Bunu Erzincan'da Asur ticaret merkezi olarak, ele geçirilen tabletlerden anlamaktayız.<sup>55</sup>

Anadolu'da M.Ö. 1050- 1180 tarihleri arasında Hattuşaş'ı merkez yaparak büyük bir imparatorluk kuran Hitit'ler yakın doğuyu egemenlikleri altına almışlardır. Şüphesiz ki Erzincan'da Hititlerin yönetimi altında idi. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yapılan kazılarda Hititlere ait çeşitli eserler ortaya çıkarılmıştır. Erzincan ve yöresinde Hititlere ait bir yerleşim merkezine rastlanmamışsa da, bu yörenin Hitit egemenliği altında kaldığından da hiç şüphe yoktur.<sup>56</sup>

Doğu Anadolu'da kurulan ilkçağ devletlerinden biri de Urartulardır. M.Ö.900 yıllarında kurulan bu devlet Van'ı (Tuspa) başkent yapmış, sınırlarını Hazar Denizinden Malatya'ya, kuzeyde Erzurum-Erzincan'dan güneyde Halep-Musul'a kadar genişletmiştir.

Erzincan yakınlarında Altıntepe'de Prof Dr. Tahsin ÖZGÜÇ tarafından yapılan kazıda (1953) Urartulara ait birçok eser çıkarılmış, bu yörenin Urartu egemenliği altında kaldığı kanıtlanmıştır.

Çeşitli saldırılara maruz kalan Urartu şehirleri, teker teker tahrip edilirken Medlerin Anadolu'yu istilası sırasında M.Ö. 600 yıllarında tamamen ortadan kaldırılmıştır. Erzincan ve yöresi, Urartuları yenerek Anadolu'yu istilaya başlayan Medlerin (M.Ö. 612) eline geçti. Med Krallığı'nın Kyaksar döneminde Lidyalılar ile yapılan savaşlar, muhtemelen Erzincan ve civarında cereyan etmiştir. Bu yöreler M.Ö.550 tarihlerinde Perslerin eline geçmiştir.<sup>57</sup>

Hititlerin Anadolu'yu istila ettikleri sırada, İran yaylasını da Persler ele geçirdiler. Perslerin yükselişi daha çok Ciroz (550-530), Kampis (530-520) dönemlerine rastlar. Bu dönemde Erzincan ve çevresinde Perslerin eline geçer. Perslerden sonra Anadolu Makedonyalıların eline geçmiştir.

---

<sup>55</sup> Tahir Erdoğan Şahin, *İlk Çağlarda Erzincan (Devletler ve Halklar)*, **Mengüceli Dergisi**, Sayı 7, Ocak 1980, s. 4

<sup>56</sup> <http://www.2de1.net/erzincan/52935-erzincanin.tarihi.html> - 05.09.2007

<sup>57</sup> <http://www.forumturka.gen.tr/tarih/erzincan.htm> - 05.09.2007

Roma ordusu M.Ö.70 tarihinde Doğu Anadolu'yu ele geçirmeye başlayarak Elazığ yöresindeki Safen (Harput) Krallığı'nı yıktıktan sonra, Tigran Ordusunu da yenilgiye uğratmıştır. Bu sırada (M.Ö. 68) Pontuslular da Erzincan yörelerinde Roma üstünlüğüne son vermişlerdir. İran ile Bizans arasında sürekli savaflara sahne olan Erzincan ve yöresi, en son Bizans imparatoru Heraklius tarafından 629 tarihinde yenilgiye uğratılan İran'dan geri alındı.

Hız. Ebubekir, ülkesindeki karışıklıklar önledikten sonra, Arap İslam orduları çevre sahalara yayılmaya başlamışlardı. İranlıları Kasidiye'de yenen Araplar 636-639 yılı arasında Doğu Anadolu'ya geçer. Hız. Ömer, sadece Bizans'la mücadele etmek için ayrı bir ordu kurmuştur. Ordunun başında olan Umayr bin Sa'd, Fırat üzerindeki kaleleri ve Kuzey Suriye civarını hükümdarlığı altına almıştır.

Hız. Osman zamanında Habib bin Mesleme, Şimsat'ı alır, Kemah üzerine yürür fakat alamaz. Bizans İmparatoru II. Constant 653 yılında Erzurum ve Erzincan üzerine gelir ve Sempad'ı vali tayin eder. Meslemeden sonra Safvan bin Muattal, Kemah Kalesine hücum ederek, geçici başarı sağlar. Sonra kale yeniden Rumların eline geçer. Halife Me'mun (786-833) zamanında Abdullah Bin Tahir, Kemah kalesini ele geçirir.<sup>58</sup>

Erzincan ve yöresi Abbasiler döneminde de çeşitli saldırılara maruz kaldı. Halife Mütevekkil Alallah (847-861) döneminde Malatya Valisi Ömer bin Abdullah, Arapgir, Eğin, Kemah, Erzincan ve Trabzon kentlerini Bizanslılardan geri aldı. (859) Böylece Erzincan tekrar Arapların hâkimiyetine geçti.<sup>59</sup>

1048'de Pasinler/Hasankale'de yapılan ilk ciddi Türk-Bizans muharebesinde, Türkler galip gelir. Erzurum havalisi üzerinden ilerleyen bir kısım Türk akıncıları Erzincan'ın doğu havalisine girer. Türklerle Bizanslılar, Pasinler savaşından sonra barış yaptıklarından, 4-5 yıl Anadolu Türk fetihleri durgunluk yaşadı.

1054 yılında Tuğrul Bey, yeniden Doğu Anadolu yakasına geldi. Tercan ve Erzincan yöresi Türk Akıncılarının kontrolündeydi. Daha sonra da Kemah havalisini

---

<sup>58</sup> <http://erzuni.gen.tr/erzincan/tarih.htm> - 06.09.2007

<sup>59</sup> <http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-641&Bilgi=erzincan> - 06.09.2007



hâkimiyetine aldı. Erzincan, 1057'de, kesinlikle Türk akıncılarının uğradığı ve yarı hâkimiyet kurdukları bir merkezdi.<sup>60</sup>

Fakat Türklerin Anadolu'yu vatan edinmeleri genel kanaate göre Malazgirt (1071) zaferinden sonradır. Malazgirt zaferi kazanılınca Alparslan, Karasu ve Çatlı nehirleri vadilerinin fethine Mengücek Ahmet Gazi'yi görevlendirmiştir.

Alparslan'ın komutanlarından olan Mengücek Ahmet Gazi, Erzincan, Kemah, Divriği ve Şebinkarahisar yörelerini hâkimiyeti altına aldı. Kemah'ı merkez yaptı. Ahmet Gazi'nin ölümü üzerine (1114) yerine oğlu İshak Bey geçti. Bu beyliği uzun süre yöneten İshak Bey ölünce (1124) yerine Melih Mahmut geçti. İshak Beyin oğulları onu tanımayınca, Mengücek devleti parçalandı. Kemah Melih Mahmut'a Erzincan Davut Şah'a, Divriği'de Süleyman Şah'a düştü. Davut Şah'ın öldürülmesi üzerine (1151) Erzincan'a 13 yıl Süleyman Şah'a sahip olmuş; Davut Şah'ın oğlu Fahrettin Behram Şah (1165) yılında babasının tahtında oturunca, Mengücek Beyliği tekrar güçlenmiştir. Fahrettin Behram Şah, Kılıçarslan'ın damadı olması da göz önünde bulundurulursa, Mengücek Selçuklu münasebeti daha iyi anlaşılır.

Behram Şah, Mengücek Beyliğinin en ünlü hükümdarı olup, Emir İshak'tan sonra, yirmi yılı aşkın bir sürenin kargaşalığını düzelterek, memleketi mamur hale getirmiştir. Behram Şah ilk kez adına para bastırmıştır (1167). Behram Şah'ın hükümdarlığıyla birlikte, Erzincan; Beyliğin kesinlikle payitahtı olur.<sup>61</sup> Behram Şah zamanında, Erzincan çok ilerlemiş, ticaret ve sanayi gelişmiştir. Zelzeleler sebebi ile o dönem ait eserler maalesef günümüze ulaşmamıştır. Behram Şah 1225 tarihinde Erzincan'da ölmüş, Aşağı Urla (Ula) köyünde defnedilmiştir.

Behram Şah ölünce yerine oğlu Davut Şah geçti. 1228 tarihinde Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubat Erzincan ve Kemah'ı işgal ederek Mengücek Beyliğine son verdi. Alaaddin Keykubat ile Celalettin Harzem Şah arasında Erzincan yakınlarında, Yassı-Çemen denilen yerde 1230 tarihinde savaş oldu ve Celalettin Harzem Şah yenildi. Alaattin Keykubat'ın ölümü (1237) üzerine, yerine oğlu II. Gıyasettin Keyhüsrev geçti. Onun zamanında devlet Moğolların istilasına uğradı.

<sup>60</sup> <http://erzuni.gen.tr/erzincan/tarih.htm> - 06.09.2007

<sup>61</sup> <http://erzuni.gen.tr/erzincan/tarih.htm> - 06.09.2007

1240 tarihinde Erzurum’u işgal eden Moğollar Erzincan’ı geçerek 1243 tarihinde Köseadağ savaşında Anadolu Selçuklu Devletini hezimete uğrattı. Böylece Erzincan ve yöresi İlhanlıların eline geçti. İlhanlılar yöreyi beylerle (Vali) yönettiler. Timur-Taş Bey Mısır’a kaçarken yerine Alaaddin Eretna’yi bıraktı.

Timur-Taş’ın Mısır’a sığınmasından sonra valiliğe gelen Alaaddin Eretna ilhanlı hükümdarı Ebu Sait Bahadır Han’ın ölümü (1335) üzerine İlhanlılarla olan bağımlı keserek görünüşte Celayırlı Hükümdarı Büyük Şeyh Hasan Han’a bağlı kalarak bağımsızlığını ilan etti.<sup>62</sup>

Bir ara Çoban Oğulları Hükümdarı Küçük Şeyh Hasan, Erzincan ve yöresi kendi beyliğine kattıysa da 1338’de Memluk Sultan Nasreddin Muhammed’in yardımı ile Erzincan ve yöresi Küçük Şeyh Hasan’dan kurtuldu. Erzincan bu beylik döneminde de el değişmiştir. Alaaddin Eretna 1352’de öldükten sonra yerine oğlu Gıyasettin Mehmet getirildi. Çıkan anlaşmazlıklar sonunda Erzincan bağımsız olarak, Burak Bey’e bırakıldı. Sırası ile Ahi Ayna Bey (öl. 1362), Pir Hüseyin (öl. 1379), Mutahharetin Bey yönetimi ele aldı. Mutahharetin döneminde, Kadı Burhanettin Erzincan’a ve yöresine birkaç kez saldırı düzenledi. Bu saldırılar Akkoyunlu Hükümdarı Kutlu Bey’in yardımı ile atlatıldı. Bu dönemde Erzincan üzerinde Akkoyunluların etkisini görmekteyiz.

Erzincan (1379–1403) dönemlerinde Mutahheretten’in hükümdarlığında kaldı ve Timur’a bağlandı. Osmanlı Padişahı Yıldırım Beyazıt (1401) Erzincan ve Kemah yöresini muhasara etti.<sup>63</sup> Fakat çok geçmeden Ankara Savaşı patlak verince, yöre tekrar Timur’un eline geçti.(1402)

Yörede Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar Osmanlılar etkili olamadılar. 1419’da 1. Mehmet zamanında Karakoyunlu Beyi Kara Yusuf Erzincan’ı zapt etti Pir Ömer’i vali tayin etti.

1455’de de, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Erzincan’ı aldı. Kaleyı yeniden onardı. Yöre Fatih ile Uzun Hasan arasında çıkan Otlukbeli savaşına kadar

---

<sup>62</sup> <http://eclubgenel.blogcu.com/1387583> - 06.09.2007

<sup>63</sup> <http://erzuni.gen.tr/erzincan/tarih.htm> - 06.09.2007

(11 Ağustos 1473) Akkoyunların elinde kaldı. Bu savaştan sonra Osmanlıların denetimine geçti.

1502 tarihinde Safevi tahtına gecen Şah İsmail Erzincan'ı karargah yapmıştı. Anadolu'yu eline geçirmek isteyen Safevilere Yavuz Sultan Selim 23 Ağustos 1514'te Çaldıran Savaşıyla dur deyince, Erzincan tekrar Osmanlıların yönetimine geçti. Erzincan'da aralıksız dört yüzyıl hâkimiyet kuran Osmanlı idaresinin bu kentteki başlangıç tarihi 1514'tür. 25 Ağustos 1514'de Çaldıran Savaşında, Osmanlı ordusu galip gelmiştir. 1515 yılında da Kemah Kalesi fethedilir. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran seferinden sonra Erzincan, artık Osmanlıların kesin hâkimiyetine girer.<sup>64</sup> Kanuni Sultan Süleyman 1534'te Tebriz Seferi, 1540'ta İran Seferi sırasında Erzincan'a uğramıştır.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında 14 Temmuz 1917'den 13 Şubat 1918 tarihine kadar Erzincan Rus işgalinde kalmıştır. Bu işgal döneminde Ermeniler Ruslarla işbirliği yaparak şehir halkına çok büyük zulüm ve işkenceler yapmışlardır.<sup>65</sup> 18 Aralık 1917 de Sovyet hükümeti ile yapılan Erzincan Mütarekesi ile 11 Ocak 1918 de Rus askerleri bölgeden çekilmiş ancak, Ermeni çeteleri birçok kanlı olaya neden olmuştur. Kazım Kara Bekir komutasındaki askeri birlikler 13 Şubat 1918 de Erzincan'ı; 22 Şubat 1918 de Tercan'ı Ermeni silahlı güçlerinden kurtarmışlardır. Kurtuluş savaşında ve hareketli geçen Cumhuriyetin ilk yıllarında Erzincan halkı Büyük Atatürk'ün yanında olmuştur.

Asur kaynaklarında geçen Zuhma (Suhma), yörenin bilinen en eski adıdır. Erzincan adının Eriza'dan geldiği sanılmaktadır. Eriza adı Selçuklularca Erzincan olarak kullanılmış, daha sonra da Erzincan biçimini almıştır.

Erzincan adı, bir söylentiye göre de Aziriz'den gelmektedir. Selçuklular Aziriz adını çok beğenmiş ve buna "Rahmet yağarsa can Aziriz can" rahmet yağmazsa "Yan Aziriz yan" biçiminde bir tekerleme söylenmiş, bu tekerlemedeki

---

<sup>64</sup> <http://erzuni.gen.tr/erzincan/tarih.htm> - 06.09.2007

<sup>65</sup> Nurettin Albayrak, *Folklorumuz ve Erzincan*, ERMAT Matbaacılık, Erzincan 1983, s. 9

Aziriz sözcüğü zamanla değişerek, Erzincan biçimini almıştır. Erzincan'da bu sözcükten türemiştir.<sup>66</sup>

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ili olan Erzincan, 1939'da şiddetli depreme maruz kalmış ve şehir harabeye dönmüştür. Şehirde taş taş üstünde kalmamış, on binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Depremden sonra demiryolundan yukarı yeni bir şehir inşaatına başlanarak bugünkü Erzincan şehri meydana getirilmiştir.<sup>67</sup> Halen şehrin bulunduğu mevkide 13 Mart 1992 tarihinde bir deprem daha yaşanmış ve 650 kişinin ölümüyle neticelenen bu olay sonunda Erzincan ili yıkılan binaların yerine yenisini inşa etmek suretiyle bugünkü en son görünümünü almıştır.

## 5. ERZİNCAN'IN COĞRAFİ YAPISI

Erzincan il merkezi 39° 45' 12" kuzey paralelleri ile 30° 20' 28" doğu meridyenlerinin kesiştiği noktada yer almaktadır. 11.903 km<sup>2</sup> olup, deniz seviyesinden yüksekliği ise 1185 m. dir.

Doğu Anadolu Bölgesinde, bölgenin Yukarı Fırat Bölümünde yer alan Erzincan'ı, doğuda Erzurum, batıda Sivas, güneyinde Tunceli, güneydoğusunda Bingöl, güney batısında Elazığ-Malatya, kuzeyde Gümüşhane-Bayburt ve kuzeybatıda Giresun ili çevreler.

Erzincan'ın ilçeleri: Çayırlı, İliç, Kemah, Kemaliye, Otlukbeli, Refahiye, Tercan ve Üzümlüdür.<sup>68</sup>

Erzincan birinci derecede deprem kuşağı üzerindedir. 1939 depreminden sonra şehir merkezi şimdiki yerinde yeniden kurulmuştur. En son önemli deprem 13

---

<sup>66</sup> <http://erzuni.gen.tr/erzincan/tarih.htm> - 06.09.2007

<sup>67</sup> [www.erkincan.gov.tr](http://www.erkincan.gov.tr) - 06.09.2007

<sup>68</sup> <http://www.erkuni.gen.tr/erzincan/cografya.htm> - 06.09.2007

Mart 1992 tarihinde richter ölçeğine göre 6,8 şiddetinde meydana gelmiş ve 657 kişi hayatını yitirmiştir.

Erzincan ili genellikle dağlar ve platolarla kaplıdır. Dağlar çeşitli yönlerde, belli bir sıra içerisinde uzanır. Güneybatıdan Munzur, Kuzeybatıdan Refahiye Dağları İl sınırlarına girer. Doğudan Erzurum'dan gelerek, Batıya doğru uzanan Karasu ırmağı ve kop dağları, il alanını derinlemesine, aralarında geniş düzlükler bırakacak şekilde böler.

Dağlar il topraklarının yaklaşık % 60'ını kaplar. Esence (Keşiş) dağları, ilin en yüksek noktasını (3.549 m.) oluşturmaktadır. Köhnem dağı 3.045 m. Sipikör dağı 3.010 m. Mayram dağı 2.669 m., Kop dağı 2.963 m., Mülpet dağı 3.065 m., Munzur dağları 3.449 m., Kazankaya dağı 2.531 m., Ergan dağı 3.256 m., Dumanlı dağları 2.618 m. ve Coşan dağı 2.976 m.dir.<sup>69</sup>

Erzincan ilinde ovalar, doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda uzanan dağ sıraları arasındaki çöküntü alanlarında ye alır. Ovalar birbirine boğazlarla bağlanmıştır. Erzincan'da ovalar az fakat verimlidir. Erzincan Ovası ve Tercan Ovası olmak üzere başlıca iki büyük ovası vardır. Erzincan ovası, doğu-batı yönünde uzanır. Denizden yüksekliği 1.218 m. olan ovanın uzunluğu 40 km., toplam alanı ise 500 km<sup>2</sup>.dir. Kuzeyinde, doğu-batı yönünde uzanan bir fay hattı vardır. Kalın bir alüvyon tabakasıyla kaplı olan ovada, sulu ve kuru tarım yapılmaktadır. Orta verimlilikte olup tahıl, mısır, nohut, ayçiçeği, buğday, şekerpancarı ve fasulye yetiştirilmektedir.<sup>70</sup>

Fırat vadisinin iki yanında Sansa boğazına dek olan alandaki çok sayıda düzlükler, Tercan ovalarını oluşturur. En geniş 180 km<sup>2</sup>.lik, Çadirkaya (Pekeriç) ovasıdır. Denizden yüksekliği 1.450–1.500 m. olan bu ova kalın bir alüvyon tabakası ile örtülmüştür.

---

<sup>69</sup> <http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Erzincan> – 06.09.2007

<sup>70</sup> <http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Erzincan> – 06.09.2007

İl toplam alanının, 1/20'sini yaylalar kaplamaktadır. Güneyde Munzur dağlarının uzantıları üzerinde, özellikle Koşan dağı yöresindeki yaylalar, seyrek ve kısa otlarla kaplıdır. Yer yer meşeliklere rastlanmaktadır. Daha doğuda, Erzurum-Erzincan-Bingöl sınırında bulunan Cemal dağlarının, Erzincan'da kalan uzantıları üzerinde, verimli yaylalar bulunmaktadır. Önemlileri arasında Çimen, Melan, ve Sarıçiçek yaylaları zengin bitki örtüsüne sahiptir.<sup>71</sup> Tercan'ın doğusunda, Tuzla Suyunun kuzeyi boyunca Dumanlı Dağı üzerindeki Abıhayat ve Uzunçayır yaylalarının bir bölümü Erzincan sınırı içinde kalmaktadır. Bu yaylalarda ot ve çayır verimi yüksektir. Erzincan il merkezini batıdan çeviren Karadağ üzerinde ise Takkuran ve Tahsullu yaylaları bulunmaktadır.<sup>72</sup>

İlin en büyük ve en önemli akarsuyu Fırat ırmağıdır. Fırat 43,8 m<sup>3</sup>/sn ile 1320 m<sup>3</sup>/sn arasında değişen debisi ile sulama, enerji ve su sporları amaçlarıyla kullanılmaktadır. Tercan ovalarında Fırat'a, kuzeybatıda Keşiş dağlarından çıkan, Çayırılık dere ile güneydoğuda Tuzla suyu katılır.

Tercan ovasında suların birleştiği yerden itibaren Fırat'ın en büyük kolu karasu adını almaktadır.

Erzincan ovasında Fırat ırmağı, iki yandan Mercan, Kom, Cimin, Pahnik ve Sürperen suları ile Çardaklı deresini alır. Irmak, Erzincan ovasından sonra, Bağıştaş'a kadar derin bir yatak içerisinde akar. Fırat, Kemaliye ilçesinde Kadıgözü suyu ile Miran suyunu aldıktan sonra, ilçenin güneydoğusunda Başpınar yakınlarında Keban barajı ile Elazığ il sınırına girer. Refahiye ilçesinden çıkan suların dışındaki tüm suları bünyesinde toplar. Refahiye ilçesinin suları Çukurdere aracılığı ile Kelkit çayına dökülür.<sup>73</sup>

Bölgedeki bütün akarsular kısa boylu sel karakteri taşıyan dere ve çaylardır. İlkbahar mevsiminde eriyen kar suları ve yağın yağmurlarla kabarır, zaman zaman taşkınlara neden olurlar.

---

<sup>71</sup> <http://www.habererzincan.com/erzincan/cografyasi/index.cografya.htm> – 06.09.2007

<sup>72</sup> <http://www.erzuni.gen.tr/erzincan/cografya.htm> – 06.09.2007

<sup>73</sup> <http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-642&Bilgi=erzincan> – 06.09.2007

İI sınırları içerisinde coğrafi önemi olan göl yoktur. Çayırli ilçesinde Yedi göller ve Aygır gölü, Otlukbeli'de Otlukbeli gölü, Kemaliye'de Kadıgözü gibi küçük göller bulunmaktadır.<sup>74</sup>

## 5.1. İKLİM

Erzincan, karasal iklim özelliğine sahiptir. Ancak, yüzey şekilleri, ovaları ve dağlarla çevrili olması yer yer değişik karakterli iklimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Elazığ ve Malatya dışındaki diğer tüm illerden daha ılıman bir iklimi vardır.

Yıllık sıcaklık ortalamaları 16,6 derece'dir. En soğuk ay olan Ocak ayı ortalamasının -3,7; en sıcak ay olan Ağustos ayı ortalamasının da 23,9 derece olduğu görülmektedir. Erzincan, çevre illere göre daha uzun ve sıcak yaz mevsimi yaşamaktadır.

Kış mevsiminde doğudan gelen Sibiryaya kaynaklı hava kütlelerinin tesirinde kaldığı için oldukça sert kış günleri yaşanmaktadır. Ortalama yaşanan kış günü sayısı 30 gündür. Don olayları, genel olarak Kasım ayında başlayıp, Nisan ortalarına kadar sürmektedir. İlimizde ortalama kar yağışlı gün sayısı ise 42 gündür. Kar yağışları da, Kasım ayı sonlarında başlayıp, Nisan ayına kadar sürmektedir.<sup>75</sup>

Yağış itibariyle, 366,6 mm. lik (kg/m<sup>2</sup>) yağış ortalamasına sahip olan il, yıl içerisinde en fazla yağışı 630 mm. olarak, en az yağışı 210 mm. olarak almaktadır. En yağışlı mevsim İlkbahar olup, alınan yağışın % 41'i bu mevsimde, % 22'si Sonbahar ve % 15'i de Yaz mevsiminde kaydedilmektedir. Kış yağışı oranı ise % 22'dir. Haziran ayının ikinci yarısı ile Temmuz, Ağustos ve Eylül ayının büyük bir kısmı oldukça kurak geçmektedir. Genel olarak en fazla yağış Nisan ayında, en az yağış da Ağustos ayında kaydedilmektedir. Yıllık nem ortalaması ise % 59'dur.<sup>76</sup>

<sup>74</sup> <http://www.erzuni.gen.tr/erzincan/cografya.htm> – 06.09.2007

<sup>75</sup> <http://www.erzuni.gen.tr/erzincan/cografya.htm> – 06.09.2007

<sup>76</sup> [www.erzincan.gov.tr](http://www.erzincan.gov.tr) – 06.09.2007

## 5.2. BİTKİ ÖRTÜSÜ

Karasal iklim özelliğini taşıyan Erzincan İli doğal bitki örtüsü yönünden zengin değildir. Erzincan'da ve Tercan çevresinde genel bitki örtüsü step olup, bu da yaz mevsiminde büyük ölçüde kurumaktadır Ancak, yüksek dağların sağlamış olduğu yağış fazlalığı, bu dağlarda çalılık ve meşeliklere yetişme imkânı vermiştir.

Erzincan batısında yer alan ve özellikle Refahiye'den başlayıp Kemah, Kemaliye çevresine kadar giderek zayıflayan ve seyrekleşen çam korulukları meşelikler ve çalılıkları geniş, ölçüde rastlanır. Ağaçlar, akarsu boylarında yetişmekte, ovalarda ve yerleşme çevrelerinde ise sulamak şartıyla oldukça fazla miktarda meyve ağaçları yetiştirilmektedir.

Ormanlar, İl merkezinin güneydoğusunda, Sansa Boğazına dek olan Karasu Vadisi boylarında, Refahiye ilçesinin güneyinde ve Kutlutepe eteklerinde bulunmaktadır.<sup>77</sup>

---

<sup>77</sup> <http://www.erzuni.gen.tr/erzincan/cografya.htm> – 06.09.2007





Şekil-1  
5.3. Erzincan İli Siyasi Haritası



Şekil-2

5.4. Erzincan İli Karayolları Haritası



Şekil-3  
5.5. Erzincan İli Tarihi Haritası



Şekil-4

5.6. Erzincan'ın İlçe ve Köylerini Gösteren Harita

## 6. ERZİNCAN’IN KÜLTÜREL VE SOSYAL YAPISI

Kültür, “bir insan topluluğunun nesilden nesile aktardığı, gelenek görenek halinde devam eden maddî ve manevî varlıklarının, değerlerinin, bütünü; inanç, fikir, bilgi, sanat, âdet ve gelenekleri bütünüyle yaşayış ve davranış şekli<sup>78</sup>” biçiminde tanımı yapılabilmektedir. Elbette ki, geniş bir manayı içinde barındırmakta olan kültür kavramının tek bir tanımdan ibaret olması düşünülemez. Araştırmacılar tarafından kültürün değişik yönlerine işaret eden tanımları yapılmış bulunmaktadır.

Prof. Dr. Emin Bilgiç kültürü, “Bir millete şahsiyetini veren, diğer milletlerle arasındaki farkı tespiti yarayan, tarihin seyri içerisinde teşekkül etmiş kendisine has maddî ve manevî varlık ve değerlerin ahenkli bütünüdür.<sup>79</sup>” şeklinde tanımlamaktadır.

Ziya Gökalp kültür için “Yalnız bir milletin dinî, hukukî, aklî, estetik, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür.” biçiminde bir tanım yapmaktadır. Edward Sapir ise kültürü, “varlığımızın yapısını belirleyen, sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddî ve manevî öğelerin birliğidir<sup>80</sup>” ifadesiyle tanımlamaktadır.

Kültür terimi; bilim, sanat ve fikir adamlarına göre çeşitli şekillerde de tanımlanabilmektedir. Kültürün en kısa ve özlü tanımı “bir milletin hayat üslubu” şeklinde yapılabilir. İnsanlığın hayata ortak olarak verdiği bir şekil vardır. Bunun adına medeniyet denir. Bu ortak şekil içinde, her millet hayata kendisine has bir tarzda şekil verir ki, buna da kültür denir. Kültür sanat, bilgi, eğitim, ahlak, gelenek, görenek, din, devlet, üretim tüketim ilişkileri, sağlık, akrabalık ilişkileri, insan-çevre ilişkileri gibi alanları kapsar. Atatürk’ün kültür anlayışını ifade ederek konuya açıklık getirmekte yarar vardır. Atatürk’e göre kültür, “Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, fikir hayatında yani ilimde ve güzel sanatlarda ve içtimaiyatta; iktisadî hayatta yani ziraatta, sanatta, ticarete, kara, deniz ve hava taşımacılığında yapabildiği şeylerin toplamıdır.” Atatürk’ün bu tanımı günümüzdeki kültür tanımına

<sup>78</sup> Nevin Kardeş (Müşterek), *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, MEB Yay, C. II, Ankara 1996, s.1826

<sup>79</sup> Emin Bilgiç, *Milli Kültür Davamız*, Boğaziçi Yayınları, İst. 1986, s. 27

<sup>80</sup> Ali Oğuzkan, *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*, MEB Yay. İst. 2001, s. 13-14

uygundur. Bu tanım, bir toplumun meydana getirdiği bütün maddî ve manevî değerleri kapsamaktadır.<sup>81</sup>

Kültür denilince daha ziyade bir milletin tarihi boyunca yarattığı eserler anlaşılır. Kültürü teşkil eden unsurların hemen hepsi, tarih içinde asırlar boyunca nesillerin işlenmesi ile meydana gelir. Şehir, müze ve kütüphaneler bir milletin asırlar boyunca yarattığı eserleri ihtiva eder. Bundan dolayı bir milletin kültür ve medeniyeti hakkında en iyi fikri bize onun şehirleri, müzeleri ve kütüphaneleri verir.<sup>82</sup>

Kısacası kültür, insanın fizyolojik ve içgüdü hayatıyla ilgisi olmayan organizma üstü bir olaydır. Kültür tarihî bir birikimdir; ait olduğu toplumun geleceğini muhafaza etmek için kendi özelliklerini korumak zorundadır. Kültür, bir toplumun bütün ideallerinin ve sosyal kişiliğinin bir sembolüdür.<sup>83</sup>

Erzincan'ın da elbette temeli çok eski yıllara dayanan köklü bir kültürel mirası vardır. Erzincan, Doğu Anadolu Bölgesinde tarihi İpek Yolu üzerinde kurulmuş önemli bir yerleşim yeridir. Tunç Çağından beri yerleşim yeri olduğu tespit edilen Erzincan'da; Urartu, Med, Pers, Hellen, Roma, Bizans, Selçuklu, ve Osmanlı medeniyetlerinin izlerini görmek mümkündür. Bu gün özellikle Urartu-Hitit döneminden kalan şehir kalıntıları, kaleler, Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalan camiler, çeşmeler, köprüler, kervansaraylar ilin kültürel yapısına ışık tutmaktadır.<sup>84</sup>

Erzincan kültürünün evrimi, genelde Doğu Anadolu kültürünün gelişimine eş bir çizgi izler. Ancak yerel özelliklerden kaynaklanan yönleri de vardır. Yöredeki ilk yerleşimler, ilk Tunç Çağı'na kadar uzanmaktadır. Bunu izleyen dönemlerde Erzincan yöresi değişik güçler arasında sık sık el değiştirmiştir. Kültürel süreklilik, ancak Türklerin gelişinden sonra sağlanmıştır. Bu dönemde etnik ve dinsel öğelerin çeşitliliğine bağlı olarak farklı kültürler varlıklarını sürdürmüştür.

---

<sup>81</sup> Osman Göker, *A.g.e.*, C. I, Ankara 2001, s. 37-38

<sup>82</sup> Mehmet Kaplan, *Türk Milletinin Kültürel Değerleri*, MEB Yay, Ankara 2001, s. 67

<sup>83</sup> Mustafa E. Erkal, *Sosyoloji-Toplumbilimi*, Der Yayınları, İst. 1987, s. 117

<sup>84</sup> www.erkincan.gov.tr – 10.09.2007

Erzincan ili tarih boyunca önemli olaylarla karşı karşıya kalmış, başta savaşlar ve depremler olmak üzere Erzincanlılar pek huzur ve mutluluk içinde olamamışlardır. Türküler, mâniler, beddualar hep yakınmalar, ıstıraplar ve hasretler üzerine kurulmuştur. Çok zengin bir folklor malzemesine sahip olan ilde; gurbet, yokluk, seferberlik motifleri türkülerde, ninnilerde, mânilerde canlı olarak yaşamakta ve yansımaktadır. Bilhassa Kemaliye, İliç ve Kemah yörelerinde halen daha gurbetçiliğin yaygın oluşu nedeniyle bu bölgelere has bir folklorun varlığı, halk kültürüne dönük bir gelişme açıkça görülmektedir.<sup>85</sup>

Cumhuriyetin ilk yıllarında Erzincan, nüfusu az, ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan bir ildi. Azınlıklar yöreden ayrılınca onların gitmesiyle el sanatları alanında oluşan boşluk göçmenler ve yerli halkça doldurulmuştur. Daha sonraki yıllarda sosyoekonomik gelişmeye bağlı olarak yaşanan köyden kente göç, gelenekte belirli bir kopukluk yaratmıştır. Bütün bunlara belirli aralıklarla yaşanan depremler de eklenince halkın büyük çoğunluğu büyük şehirlere göç etmiştir.<sup>86</sup> Pek tabiidir ki, bu göç ve depremler nüfus hareketine akabinde de kültürümüzde belirli kopuklukların yaşanmasına yol açmış, bazı kültürel değerlerimiz kaybolurken, bir kısmı yozlaşmış, bir kısmı ise sahipsizlikten civar illerce kendi kültürel değerleriymiş gibi kabullenilmiştir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen ülkemizin değişik yörelerine göç eden bir kısım Erzincanlı, kendi öz kültürünü yaşadığı gibi, yeni nesillere de bunu aktarmakta, bulunduğu yöre insanlarına da kültürel değerlerimizi öğreterek Erzincan kültürünün geniş halk kitlelerinde yaşamasında olumlu etkileri olmaktadır.<sup>87</sup>

Bir yörede insanların yaşam tarzı ve olaylar bakış açısı elbette içinde bulunduğu kültürün temeline dayalıdır. Umudunu, hayallerini, hayattan beklentilerini, hasretini, zevklerini ve tarzını aldığı kültürle harmanlayarak değişik ürünlere yansıtır. Böylelikle bir yöreye has kültürel ürünler oluşur. Erzincan yöresinde de bu durum farklı bir yapı arz etmez. Erzincan insanı yöresine has edindiği kültürü, göz nuruyla yoğurarak bunu el sanatlarına dönüştürür. Böylelikle ortaya Erzincan'ın kültürel ürünleri çıkar. El sanatları biçiminde adlandırılan bu tür

<sup>85</sup> Mukim Sağır, *Erzincan ve Yöresi Ağzları*, TDK Yay, Ankara 1995, s. 4

<sup>86</sup> Erzincan İl Yıllığı 2005, s. 152

<sup>87</sup> Mehmet Bayraktar, *Kültürel Yönleriyle Anam Babam Erzincan*, Ankara 1994, s.1-2

kültürel çalışmalar Erzincan'da “bakır işlemeciliği, halıcılık, kilim, cecim dokumacılığı, ehramcılık” şeklinde sınıflandırılabilir.

Bakırcılık geçmişte Erzincan'da çok eskiye dayanmaktadır. Urartular döneminde Erzincan'ın bakır işlemleri Atina pazarında talep edilen mallar listesinin ilk sırasında yer almaktaydı. Paris Viyana ve Philadelphia uluslar arası fuarında sergilenmek üzere Erzincan'dan bu bölgelere bakır satışı gerçekleşmekteydi. Günümüzde ise küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından üretilen mamuller, genellikle iç piyasada pazarlanmaktadır. Talep azlığı nedeniyle sektör neredeyse kapanma noktasına gelmiştir.

Halıcılık, cecim dokumacılığı, ehramcılık neredeyse artık birkaç kişinin tezgâhında kalmış el sanatı konumundadır. Dünyaca ünlü Kemaliye halıları artık üretilmemektedir. Halıcılıkla ilgili Erzincan'da Kemaliye Hacı Ali Akın Meslek Yüksekokulu'nda Halıcılık bölümü açılmış ayrıca Üzümlü Belediyesi tarafından halıcılık kursu verilmektedir. Teknolojiye karşı direnen el sanatları Erzincan'da da yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmuştur.

Giyim ve süs eşyalarının da kültürün bir parçası olduğunu görmekteyiz. Erzincan'da da yörenin kültürel özelliklerini yansıtan, yörenin toplumsal kimliğini sergileyen bir giyim anlayışı vardır. Erzincan'da yerel giysi anlayışına baktığımız zaman kadın ve erkek için ayrı tasarlanmış farklı görünümler dikkati çekmektedir. Kadınlar entari, üç etek, şalvar gibi giysiler kullanırken ehram, hindi (yazma), tülbent, namaz örtüsü, pırpırlı adı verilen örtüler kadınlar tarafından başlarını örtmek için bu giysilerin üzerine alınır. Bu giysilerin yanında aksesuar olarak da tepelik, saçlık, bilezik, kemer, mengüç küpe kullanılırdı.

Erkekler ise genellikle şalvar ve yelek giyerler. Yeleğin altında “işlik” adı verilen yakasız gömlek vardır. Başlarında kırmızı fes ve bu fesin üzerine sarılan eboniye bulunur. Ayaklarına ise poçikli yemeni giyerler. “Seko” denilen yakasız ceket de giyerler. Erkeklerde aksesuar olarak saat, köstek başta gelir. Bunların dışında kuşak altında saklanan para kesesi, kama ve hançer aksesuar olarak



kullanılan diğere ürünlerdir.<sup>88</sup> Erzincan'da yöresel kıyafetlerin yanında toplumsal değışmeye paralel olarak çağdaş giysileri de görmek mümkündür. Yöresel kıyafetler geçen zamanın etkisiyle yerini yavaş yavaş modern giysilere bıraksa da halen Erzincan'ın kırsal kesiminde yerel giysi anlayışını sürdürenlere az da olsa rastlamak mümkündür. Bir anlamda modern çağın giyim tarzına ayak uydurma gayreti yerel giysi anlayışını zihinlerden silmektedir.<sup>89</sup>

Halk oyunlarına baktığımız zaman, Erzincan yöresini tam anlamıyla tanıtan ve yörenin en önemli oyunu olan, kahramanlık ve sabrın sembolü olan “bar”ı görmek mümkündür. Bar dışında tek oyunlar, halay, çiftetelli, horon, kaşık oyunları, köçek oyunları dikkati çekmektedir. Bu oyunların dışında orta oyunu karakteri taşıyan elek oyunu ve Arap oyununu görmemiz mümkündür.<sup>90</sup>

Halk oyunları ve türkülerimiz hiç şüphe yoktur ki, Orta Asya'dan günümüze kadar sürüp gelen köklü ve milli bir kültürümüzdür. Duygu ve düşüncelerimize en güzel, en içli bir şekilde hitap eden ve hâlâ sıcaklığını kaybetmeden gündün güne daha da değer kazanan bu milli kültürümüz bizim ayrılmaz bir parçamızdır. Halkımız oyunsuz halk türküsüz bir düşün, bir yayla göçümü düşünemez. Çünkü oyun ve türkülerimizde birlik, beraberlik, yürek, sevgi bağı, duygu, vatan ve bayrak bütünlüğü gibi milli değerler mevcuttur.<sup>91</sup>

Erzincan halkının duygu ve düşüncelerini taşıyan yöreye has bir türkü geleneği de gözden kaçmamaktadır. Yöre insanın yüreğinden kopan bu halk türküleri genellikle deyişler, ağıtlar, gelin havaları, doğa türküleri biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Erzincan türkülerinin hemen hemen hepsinde aşk, seveda, gurbet, ayrılık, deprem, hasret, seferberlik, tabi afetler gibi konular çok sık olarak işlenmiştir. Prof. Dr. Fahri Taş tarafından yapılan bir araştırmaya göre Türkiye radyolarında halen 120 kadar Erzincan türküsü çalınmaktadır. Bu türküler konu itibariyle incelendiğinde

---

<sup>88</sup> Mustafa Uçar, *Erzincan'da Giyim Kuşam Halk Oyunları ve Halk Türküleri*, ERYAKSAN Yay, Ankara 1993, s.13-16

<sup>89</sup> Erzincan İl Yıllığı 2005, S. 154

<sup>90</sup> Mustafa Uçar, *A.g.e.*, Ankara 1993, s. 25

<sup>91</sup> Mustafa Uçar, *Erzincan Örf ve Adetlerimizden Bir Demet*, Erzincan Belediyesi Yay, Erzincan 1998, s. 208

gurbet, hasret, ayrılık gibi konuların başta geldiği görülmektedir.<sup>92</sup> Erzincan yöresi türkülerini bir sınıflamaya tabi tutacak olursak tören türküleri, neşeli havalar, hüznü havalar, olaylı türküler, meslek türküleri, kahramanlık türküleri, orta oyunu türküleri, oyunlu türküler, hikâye türküleri, dini türküler (ilahi, nefes gibi), uzun havalar gibi ayrıntıları görebiliriz.<sup>93</sup> Erzincan türküleri Erzincan'ın yetiştirmiş olduğu Hafız Şerif, Salih Dünder (Sılbışlı Salih), Ahmet Türkoğlu gibi önemli şahısların gayreti sonucunda günümüze kadar ulaşmıştır. Erzincan türküleri içinden “seherde bir bağa girdim, taşa verdim yanımı, seyyah olup ayrı düştüm yârimden, keklik taşa ne gezer, şu yüce dağları duman kaplamış<sup>94</sup>” adlı türküleri saymak mümkündür.

Erzincan yöresinde ayrıca Erzincan kültürünün derin izlerini taşıyan sevgi, gurbet, sıla özlemi, ızdırap duygularını işleyen yöreye özgü halk edebiyatı mahsullerine rastlamak mümkündür. Âşık Davut Sularî, Salih Baba, Âşık Beyhânî, Âşık Müslüm Akbaba, bu geleneğin önemli temsilcilerindendir. Ayrıca halk kültürü bakımından zengin bir özellik taşıyan Erzincan'da efsanelere, halk hikâyelerine, masallara rastlamaktayız.

Erzincan yöresi, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir geçiş özelliği taşıyan ve tatlısından tuzlusuna, her damak zevkine hitap eden eşsiz bir mutfak kültürüyle de dikkat çekmekte ve milli kültürümüzün korunup gözetildiği eşsiz şehirlerimizden biri olduğunu göstermektedir.

## 7. ERZİNCAN AĞZI

### ERZİNCAN YÖRESİNİN AĞIZ BAKIMINDAN DURUMU

Erzincan yöresi, birçok geçit ve boğazlarla Doğu Anadolu ağızlarını İç Anadolu'ya bağlayan bir özellik göstermektedir. Erzurum Yaylaları ile başlayıp, Sivas yönünde uzayarak, Malatya yönünde sarkan Erzincan ili diyalektolojik

<sup>92</sup> Fahri Taş, *Erzincan Halk Türküleri*, *Doğu Gazetesi*, 29/30 Ekim 1991

<sup>93</sup> Mustafa Uçar, *A.g.e.*, Erzincan 1998, s. 102-103

<sup>94</sup> Mehmet Bayraktar, *A.g.e.*, s. 9

konumuyla da tam bir geçiş bölgesi karakteri taşımaktadır. Doğuda Erzurum ile Batıda Sivas'a açılan, ulaşım kadar kültürel yaklaşımın da kolay olduğu Erzincan'da diyalektolojik geçişi somut bir biçimde görebilmek mümkündür. Kuzeyden Otlukbeli ve Karadağ ile Güneyden de Munzur Dağları arasında uzayan Erzincan yöresi için kuzey-güney yönünde aynı Şeyi söylemek mümkün olamamakla birlikte herhangi bir geçişi özelliği de görülmemektedir. Erzincan bölgesi, Fırat Nehri ve Erzurum-Sivas karayolu boyunca dışa açık; kuzey-güney yönüne yayılım açısından kapalı bir durum arz eder.<sup>95</sup>

Dilin alt gruplarından biri olan ağız; iklim, coğrafî Şartlar, nüfus dalgalanmaları, savaş gibi sebeplerle diğer ağızlardan farklılık arz eder. İllerin büyüklüğü, barındırdıkları unsurların tarihi tekml ve alanın coğrafî mevkisi göz önünde tutulacak olursa her ilin barındırdığı kitle hiçbir zaman kendi çevresi içerisine kapanıp dıştan gelen tesirlerden kendisini koruyamadığı gibi, mütemadiyen gelip geçen ve yerleşen birçok Türk ve hatta yabancı uyrukların da tesirlerini kendi üzerinde az çok hissetmiştir.<sup>96</sup> Gler, depremler, iklim ve coğrafî Şartlar Erzincan dil kültürüne etki ederek kendine has bir ağzın doğmasına yol amiştir.<sup>97</sup>

Tarih ve dil ilişkisi bir bölgede yapılış ağız bilimi soruştırmalarını değerlendirirken bunların bölge ve durum dışı bağlarını kurmakta ve oluşumlarını açıklamaktadır. Bir blgeni ağız yapısı ve oluşumu açıklanırken o bölgenin iskân tarihini göz önünde bulundurmak gerekir.<sup>98</sup> Erzincan ili tarihî geçmişi bakımından da önemli tesirler altında kalmış, bu tesirleri ağız özelliklerine yansımış bir bölgedir. Doğrudan savaş alanı içinde kalmasa dahi, orduların geçişi yolu veya konaklama yeri olması bakımından huzursuzluk eksik olmamış ve dağınık yerleşime gidilmiştir. Bu nedenle de çok sayıda alt-ağız gruplarına rastlanması mümkün olmuştur.<sup>99</sup>

Erzincan iline bağlı ağız gruplarının oluşmasında rolü olan hususlardan biri de depremler ve nüfus hareketleridir. Erzincan tarih boyunca birçok deprem

---

<sup>95</sup> Mukim Sağır, *A.g.e.*, s. 6

<sup>96</sup> Ahmet Caferoğlu, *A.g.e.*, s. 11

<sup>97</sup> Mehmet Bayraktar, *A.g.e.*, s. 3

<sup>98</sup> Efrasiyap Gemalmaz, *A.g.e.*, Ankara 1999 s. 10

<sup>99</sup> Doğan Aksan, *A.g.e.*, C. I, Ankara 1990 s. 145

felaketine maruz kaldığı ve çoğu kez tamamen yok olduğu düşünülürse, önemli nüfus hareketleri ve kaymaların ortaya çıktığı açıkça görülür. 1047, 1445, 1471, 1575, 1661, 1782, 1888, 1930, 1939, 1983, 1992 gibi muhtelif yıllarda meydana gelen depremler<sup>100</sup> Erzincan yöresinden diğer illere göçlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu göçlerin temelinde felaketten kaçış ruhu yatmaktadır. Aynı etken bugün için de önemini korumaktadır. Belli bir nüfus, daha iyi şartlar için büyük illere taşınırken civar illerin mahrumiyet alanlarındaki bir kısım nüfus da Erzincan'a taşınmaktadır. Böylece gidenler gittikleri yere kültür ve ağız özelliklerini götürürken, gelenler de aynı şekilde kültür ve dil özelliklerini beraberlerinde getirmektedirler.

İklimin insanın yaradılışına, yaşam tarzına, ahlâkî değerlerine, hayata bakış açısına, yaşantı biçimine, doğrudan etkisi vardır.<sup>101</sup> Bir dilin şekillenmesinde iklim faktörünün önemli bir rolü olduğu da unutulmamalıdır. İklimin dil üzerindeki etkinliği yalnız fizyolojik olarak kalmaz. Dilin tınlaması, rengi, tonu yani morfolojik yapısı üzerinde kendini göstermesi bakımından daha da önemlidir. İklimin etkisi önce toplumların geleneklerinde ve toplum fertleri arasındaki ilişkilerde görülür. Sonra bu etki o toplumun dilinde de belirgin bir durum alır.<sup>102</sup> Sözelimi sıcak ülkelerde konuşulan dillerde genellikle bol bol ünlülerle, ünlü yığılmalarıyla, uzun ünlülerle karşılaşılmasına karşılık; soğuk ülkelerde ünsüz yığılmalarıyla kısa ünlülerle, büzüşmelerle ve hece yutumlarıyla karşılaşılır.<sup>103</sup> Erzincan yöresinin çok değişik iklim özelliklerine sahip olduğu düşünülürse bölgede ağız yapılarındaki çeşitlilik buna bağlı olarak kendini hissettirecektir. Tercan-Çayırılı yönünde Erzurum'un; Refahiye yönünde İç Karadeniz'in sert iklim özellikleriyle İliç-Kemaliye ve Erzincan Merkez'de de daha farklı yumuşak iklim özellikleriyle dil özellikleri arasında ilişki düşünmemek mümkün değildir. Altı iklim alanına karşı altı da ağız grubunun olması iklim-diyalekt ilişkilerinin açık örnekleridir. (Sağır, 1995: 6)

Ulaşım konusu da önemli bir özellik göstermektedir. Hem ana-karayolu hem de demiryolu bağlantılı ilçe bulunmamaktadır. Dil ve kültürün geçişinde, ulaşım

<sup>100</sup> Vedat Çelik, *Erzincan Tarihi*, s. 23

<sup>101</sup> (bkz.) İbn Haldun, *Mukaddime*, İmaj Yay, C I, Ankara 2004, s. 116

<sup>102</sup> Necip Üçok, *A.g.e.*, İst. 2004, s. 49

<sup>103</sup> Necip Üçok, *A.g.e.*, Ankara 1954, s. 155

kolaylığı, önemli sayılabilecek yol güzergâhının bulunması ve komşuluk ilişkisinden hareketle yakın olabilme olgusu dikkate değer hususlardan birisidir. Bundan dolayı ekonomik ve ticarî bakımdan Tercan ve Çayırılı daha çok Erzurum'a; Kemaliye de Malatya'ya bağımlılık göstermekte ilçeler arasındaki alış veriş belirgin kopukluklar arz etmektedir. Bu ekonomik ve ticarî ilişkiler Erzincan yöresinde ağız çeşitliliğini de beraberinde getirmektedir. (Sağır, 1995: 6)

Erzincan'da mahallî ağız, Türkiye'mizin coğrafî bölgelerinden ve hatta komşu illerden ayrı bir özellik arz eder. Ama bu hiç benzerlik yoktur anlamına da gelmez. Nitekim ulaşım, ticarî ve ekonomik etkenler ağız benzerliklerinin oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Buna mukabil Erzincan'da dar bir coğrafî bölgede ilçeleri ve köyleri arasında bile bir ağız farkı göze çarpmaktadır. Şöyle ki, Kemah ile Refahiye veya Kemaliye, Tercan ile Çayırılı arasında söyleyiş farkları olduğu gibi Merkez'deki köyler arasında bile az da olsa bazı söyleyiş farklılıkları görülebilir.<sup>104</sup>

Erzincan Ağzı'nda yöreye has sözcüklerde görülen kapalı e (é) ve tonsuz sözcüklerin korunması (toxu-, kömleg, tök-) özellikleriyle Eski Türkçe'nin; dudak ünsüzlerinin yanındaki, genellikle de ikinci hecede bulunan dar ünlüleri yuvarlaklaştırması yönüyle Eski Anadolu Türkçesi'nin; Doğu Ana Ağız grubunda sıkça görülen ve uyuma aykırı nitelik arz eden "u, ü" ünlüsü ile başlayan ekler (gel-i-y-ük) niteliğiyle Kıpçak Türkçesi'nin örneklerine; Uygur-Kıpçak ve Oğuz-Kıpçak Türkçelerinin izlerine rastlamak mümkündür. (Sağır, 1995: 6)

Erzincan ili ağızları ağız özellikleri bakımından üç ana-ağız, altı ağız, altı da alt-ağız grubuna ayrılmaktadır.<sup>105</sup>

## 1- Doğu Ana-Ağız Grubu

### A- Çayırılı-Tercan Ağız Grubu

#### a- Çayırılı Alt-Ağız Grubu

<sup>104</sup> Metin Çankaya, Mustafa Temiz, *Erzincan Ağzı ve Örneklemeler*, ERTEM Yay, Ankara 1995, s. 10

<sup>105</sup> Mukim Sağır, *A.g.e.*, s. 6-7

**b-** Tercan Alt-Ağız Grubu

**B-** Erzincan Merkez Ağız Grubu

**2-** Orta Ana-Ağız Grubu

**A-** Refahiye Ağız Grubu

**a-** Refahiye Merkez Alt-Ağız grubu

**b-** Refahiye Alt-Ağız Grubu

**B-** Kemah Ağız Grubu

**a-** Tan-Kardere Alt-Ağız Grubu

**b-** Tan-Kardere Hariç Alt-Ağız Grubu

**3-** Batı Ana Ağız Grubu

**A-** Kemaliye Ağız Grubu

**B-** İliç Ağız Grubu

## **7.2. ERZİNCAN AĞZININ GENEL ÖZELLİKLERİ**

Bir şive içerisinde mevcut olan ve söyleyiş farklılıklarına dayanan küçük dallara; bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin sözcükleri söyleyiş bakımından birbirlerinden ayrı olan konuşmalarına ağız denir.<sup>106</sup> Diyalekt, bir dilin hususiyet taşıyan en küçük koludur. Latince *dialectus*, [Grekçe]de *dialektos* olarak geçer. Lehçe kendi kelime dağarcığı ve grameri olan sözel (sözlü veya işaretli olan ama mutlaka yazılı olmayabilen) bir iletişim sistemidir; ağız da denilmektedir. Diyalektle uğraşan ilim kolu ise *diyalektoloji* olarak adlandırılır. Lehçeyi konuşan kişilerin sayısı ve bölgenin büyüklüğü değişir. Bu yüzden geniş bir bölgede pek çok lehçe olabileceği gibi o lehçelerin konuşulduğu daha küçük bölgelerde de başka lehçeler olabilir.

Bir dilin çeşitleri sadece gramer ve kelime hazineleri ile birbirinden ayrılmaz, ritim ve ahenk de dâhil olmak üzere telaffuz ile de farklılık gösterebilir. Eğer

---

<sup>106</sup> Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, Bizim Gençlik Yay, Kayseri 1995, s. 40

farklılıklar telaffuz ve seslendirmeden ibaretse "lehçe" veya "çeşit" terimlerinden ziyade "şive" terimi kullanılır.

Sınırlı olmasından dolayı, tarihte yüzyıllarca dar bir bölgede konuşulan ağzın, mensup olduğu yazı dilinden ayrılıklar göstermesi olağandır. Çünkü yazı dili bir milletin kültürünün muhafazası için gelişmiş, başka dillerle münasebette bulunmuş, kendi kaideleri içinde yeni dil unsurları yaratmış, başka dillerden aldığı yabancı kelimeleri kanunlarına uydurmuş ve kendisine mensup ağızlarda hâkim olarak varlığını sürdürmüştür. Ağızların mensubu bulunduğu dille ayrıldığı noktaları takip etmek, yazılı mahallî metinler varsa mümkün olur. Ağızdaki gelişme, hep sözde kalması sebebiyle yazı diline nispetle daha hızlıdır. Bu yüzden bazen bir ağız ile mensubu bulunduğu kültür, yani yazı dili arasında büyük ayrılıklar ortaya çıkabilir. Günümüzde Rusya ve Türkî cumhuriyetlerde her bölgede ayrı bir alfabe kullanılmaktadır. Böyle durumlarda aradaki ufak farklardan hareket edilerek zamanla aynı dilin başka iki şekli ortaya çıkar.

Ağzın zamana ve tekniğe tahammülü yoktur. Teknik, bir ağzın tespitinde ne kadar fayda sağlarsa, girdiği bölgenin ağzını da kaçınılmaz biçimde değiştirir. Bilhassa radyo, televizyon ve videonun girdiği yerlerde konuşma değişikliğe uğrar ve kültür, yani yazı dilinin bu vasıtalarla ağza tesiri bölge diyalektine hâkim olur. Böylece ağız, mensubu bulunduğu yazı diline katılmış olur. Bunun yanında bölgenin dışarıyla temas eden insanlarıyla, dar coğrafyada hayat süren insanlar arasında da ağız yönünden farklar görülür. Dışarı gidenler bölge ağzına yabancı dil unsurları getirirler. Aynı durum, okuma yazma bilen ve bilmeyen insanlar için de söz konusudur. Okumuş yazmış insanların ağızlarında yazı dilinin tesiri çok fazladır. Okuma yazma bilmeyen kişiler ise ağızlarını muhafaza ederler.

Ağız, mensubu bulunduğu kültür dili ile aynı dile bağlı lehçe ve şiveler konusunda ipuçlarına sahiptir. Ayrıca bir dilin tarihteki gelişimi, diğer lehçe ve şivelerle mukayese imkânı da verir. Bunun yanında yazı dilinin beslenmesi ve geliştirilmesinde diyalektlerin, yani ağızların oynadığı rol büyüktür. Türkçe'nin diyalektleri henüz yeterince tespit edilmiş değildir, yaşayan ağızlar için bir arşivden

de mahrumdur. Bazı Batı dillerinde bu ağızları takip etmek amacıyla dil atlasları hazırlanmıştır.

Türkçe için bu nevi araştırmalar, daha 11. asırda büyük Türk dilcisi ve Türkçe müdafii Kaşgarlı Mahmut ile başlamıştır. Kaşgarlı külliyatı, devrine göre bütün Türk lehçe ve şivelerini içine alır mahiyettedir. Türk diyalekti çalışmaları, Kaşgarlıdan bu yana ele geçmemiş eserler hariç tutulursa, Türkolog Wilhelm Radloff'a kadar durmuştur. Kaşgarlı Mahmut'un yolundan giden Radloff bilhassa Türkiye dışı Türklerinin ağız malzemelerini toplayarak bu alanda Türkoloji'nin önde gelen hadimi olmuştur. 10 cilt tutan Proben çeşitli Türk şivelerine ait diyalekt malzemesini ihtiva eder. Proben'in Türkiye ağızlarına ayrılan 7. cildinin toplamasını Macar Kunoş yapmıştır.

Türk Dil Kurumu'nun kurulmasıyla halk ağzına açılış başlamış, bir yandan bu kurum, diğer yandan da üniversiteler olmak üzere diyalekt malzemeleri toplanmış, bu malzemelerin bir kısmı incelenerek Derleme dergisi adı altında on iki cilt olarak neşredilmiştir. Ancak Türk dilindeki uydurmacılık ve tasfiyecilik akımları, ağızlardan gelen kelime servetinin kültür dilinin içinde yeterince yer alamaması, girenlerin de çoğunlukla yanlış kullanılmasıyla sonuçlanmıştır.

Anadolu ağızlarıyla ilgili Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu'nun 8 ciltlik bir derlemesi vardır. Çeşitli üniversitelerde ağızlar üzerine doktora tezleri hazırlanmaktadır. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Prof. Dr. Sadettin Buluç ve Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası ile Prof. Dr. Tuncer Gülensoy bu konuda çalışmalar yapan bilim insanlarıdır.<sup>107</sup> Böylelikle Türkiye Türkçesi içerisinde var olan değişik söyleyiş biçimleri gözler önüne serilmekte ve Türk dilinin zengin yönü bir kez daha bu isimler aracılığıyla ortaya konmaktadır.

Türkiye Türkçesi içerisinde Doğu Anadolu Bölgesi'nde kendine özgü söyleyiş niteliklerine sahip Erzincan Ağzı'nın varlığına da şahit olmaktayız. Erzincan yöresi, daha önceden de değindiğimiz üzere önemli ulaşım yolları üzerinde

---

<sup>107</sup> [http://tr.wikipedia.org/wiki/Leh%C3%A7e\\_\(dil\\_bilimi\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Leh%C3%A7e_(dil_bilimi)) – 12.09.2007



bulunması, nüfus hareketleri (göçler) gibi özellikleri bakımından bir geçiş bölgesi niteliğindedir. Bir nevi Erzurum'un Sivas üzerinden batıya açılması noktasında bir köprü özelliği taşımaktadır. Doğu-Batı yönünde bir geçişin mevcut olduğu yörede Kuzey-Güney yönünde bir geçişin olmaması dağların diziliş yönü ve coğrafi etkenlerle açıklanabilmektedir. Erzincan Ağzı; depremler, depreme bağlı olarak nüfus hareketleri, doğal felaketler ve iklim şartları gibi sebeplerden ötürü kendi içinde değişik ağız yapılarına bölünmek zorunda kalmıştır. Üç ana; altı alt ağız grubu bulunan Erzincan Ağzı'nın kendine özgü nitelikleri, diğer şive ve ağızlarla olan benzerlikleri mevcuttur. Prof. Dr. Mukim Sağır "Erzincan ve Yöresi Ağızları" adlı kitabında bu özellikleri şu şekilde tasnif etmektedir:<sup>108</sup>

- 1) Erzincan yöresinde kapalı e (é) geniş yer tutmaktadır. Bu özellik Eski Türkçe, Kıpçakça ve Özbekçenin Erzincan'daki izleri olarak görülür.  
Örnek: Értesi gün gendini hemen işine vérdi.
- 2) Çokça görülen ses düşmeleri ve hece kaynaşmaları sonunda oluşan uzun ünlüler Oğuz-Türkmen özellikleridir.  
Örnek: Sôra < Sonra, Mamele < Muamele, Şikât < Şikâyet v.s
- 3) Zamir kökenli, düz-geniş ünlülü (a,e) teklik I. ve II. şahıs ekleri "-am / -em, -san / -sen" Azerbaycan Ağızlarıyla benzerlik göstermektedir.  
Örnek: Bırahsalar aşindi gine mektebe giderem<sup>109</sup>  
Böyün sinemaya gidecük, sen de geliy misen?
- 4) Oğuz Türkçesini Kıpçak şivelerinden ayıran en önemli özelliklerden biri de ön sesteki tonsuz ünsüzlerin tonlulaşmasıdır. Eski Anadolu Türkçesi'nin bir tesiri olarak da "k, k, t" tonsuz ünsüzlerinin tonlu olarak "ğ, g, d" kullanılması Erzincan yöresi için kurallaşmış bir durum olarak önem taşımaktadır.  
Örnek: Avu evelik suratlı gızı da nerden göynee gattın<sup>110</sup>

<sup>108</sup> Mukim Sağır, *A.g.e.*, s. 10-11

<sup>109</sup> Metin Çankaya, Mustafa Temiz, *A.g.e.*, s. 129

<sup>110</sup> Mehmet Bayraktar, *A.g.e.*, s. 98

Heç bi denesi bizimle gonişmıy

5) Eski Türkçe'nin izleri olarak tonsuz ünsüzlerin korunduğu birçok örnek kullanılmaktadır.

Örnek: Toxu- < Doku-, Kömleg < Gömlek, Tiken < Diken v.s

6) Dudak ünsüzlerinin yanlarındaki, genellikle de ikinci hecelerdeki dar ünlüleri yuvarlaklaştırmaları Eski Anadolu Türkçesi'nin Erzincan Ağzı'nda yaşayan izleridir.

Örnek: Bülmiyem < Bilmiyorum, demür < demir, çevür- < çevir-  
devür- < devir-

7) Doğu ana ağız grubunda çokça; orta ve batı ana ağız gruplarında kısmen görülen “u, ü” ünlülü ekler Kıpçak şivesinin özellikleridir.

Örnek: Hatun avu ıradyoyu getür de baxax bu hökümet gine neye zam  
goyacax.<sup>111</sup>

8) Batı ana ağız grubunda inceleşme; orta ve doğu ana ağız gruplarındaki kalınlaşma olayları Erzincan Ağzı'na has özelliklerdendir.

Örnek: Mehgüm < Mahkûm (inceleşme) , Avara < Avare (Kalınlaşma)

9) Erzincan Ağzı'nda nazal “ñ” korunmamaktadır. Tek başına düşmesi ünlü karşılaşmalarına neden olurken, yanındaki ünlüyü düşürerek de ünlü karşılaşmaları giderilmektedir.

Örnek: Sâ < Saa < Saña

10) Ön damak “g” si genelde korunmaktadır.

Örnek: Gol, gardaş, gayısı, ganal v.s.

11) I. teklik şahıs bildirme eki doğu ana ağız grubunda geniş; orta ve batı ana ağız gruplarında dar ünlüdür.

---

<sup>111</sup> Ruhi Kara, *Bizim Iradiyonun Başına Gelenler*, **Mengüceli Dergisi**, Sayı 12, Haziran 1980, s. 14

Örnek: Gel-i-y-em (Doğu ana ağız grubu), Gel-i-y-im (Orta ve batı ana ağız grubu)

12) İlk hece ünlüsünün geniş-yuvarlak olması hususu Erzincan yöresine has genel bir eğilimdir.

Örnek: Ne gadden böyümüşsen seni tanıyamadım.

13) Düz-dar ünlülerin fazlaca diğerlerinin çok sınırlı olarak yuvarlaklaşmaları genel özelliştir.

Örnek: Deyiyemki, tandurun sığağıynan bi grambux eşgilisi büşürsek<sup>112</sup>

14) İyelik eki alan kelimelerin tekil I. ve II. şahıslarda “+ i” hal ekini şeklen düşürmeleri Erzincan ağızına has bir durumdur.

Örnek: Üstün, başın düzelt ele gel yanıma.

15) k>x, k>ğ, t>d değişimleri Erzincan ağızı için kurallaşmış ve birçok Anadolu ağızlarıyla da birleşen genel bir özelliştir.

Örnek: Fark etmek > Farğ etmek, Bakmak > Baxmax, Tuz > Duz

16) “-nl- > -nn-“ değişimi Erzincan yöresi ağızına has kurallaşmış bir benzeşmedir.

Örnek: Yarın geleNNere onnarı sorarux.

17) Sert ünsüz ile biten bir heceden sonra yine sert ünsüz ile başlayan hecenin gelmesi Türkçenin genel kuralıdır. Bu husus Erzincan yöresi için önemli derecede aykırılışmalar göstermektedir.

Örnek: Bi denesini xasaca tomofilin arxasına goydum. ÖbüriyNen haylı urğışdım. Ele baxdımkı tomofil yeridi.<sup>113</sup>

<sup>112</sup> Metin Çankaya, Mustafa Temiz, *A.g.e.*, s. 121

<sup>113</sup> Metin Çankaya, Mustafa Temiz, *A.g.e.*, s. 130

## ERZİNCAN AĞZINDA SES BİLGİSİ (FONETİK) ÖZELLİKLERİ

### 1. ERZİNCAN AĞZINDA ÜNLÜ HARFLER

Türkiye Türkçesi'nde var olan a, e, ı, i, o, ö, u, ü gibi ünlülerin dışında Erzincan yöresi ağzında é, ë, ì ve uzun telaffuz edilen ā seslilerini görebilmekteyiz. Bunlar içerisinde a, ı, o, u kalın; e, i, ö, ü, é, ë, ì ince; ā ise a ile e arasında bir ses olması sebebiyle yarı ince bir karakter taşımaktadır. Yine “a, é, ë, ı, i, ì” ünlüleri düz; “o, ö, u, ü, û” ünlüleri de yuvarlak nitelikte karşımıza çıkmaktadır.

Erzincan Ağzında Anadolu Türkçesi ve diğer Türk şivelerinde olduğu gibi uzun ünlülere rastlanmaz. Fakat bazı ses olayları ve telaffuz neticesinde Erzincan Ağzında uzun telaffuz edilen ve kısa okunan ünlülere rastlamak mümkündür.

Sana > Saā → “n” sesi düşmesi sonucunda “a” sesi uzun okunmaktadır.

Muamele > Māmele → “u” sesinin düşmesi neticesinde “a” sesi uzun okunmaktadır.

Sordururuz > Sordururux > Sordūru → “ru” hecesinin düşmesi sonucunda “u” sesi uzun okunmaktadır.

Aynı durumu bir takım ses olaylarının vuku bulmasıyla kısa ünlülerin oluşmasında da görebilmekteyiz.

Bir ara > Bi ara → “r” sesi düşünce “bir” kelimesi “bi” şeklinde kısa okunmak durumunda kalır.

Aile > Ayile → “y” sesinin türemesi neticesinde uzun telaffuz edilen “â” sesi kısa a biçiminde okunmaktadır.

#### 1.1. ÜNLÜ UYUMU

##### 1.1.1. BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU (KALINLIK-İNCELİK UYUMU)

Bir kelimenin ilk hecesindeki ünlü kalın ise onu takip eden hecelerin kalın yine bir sözcüğün ilk hecesindeki ünlü ince ise onu takip eden hecelerdeki ünlülerin ince olması hesabına dayanan sisteme büyük ünlü uyumu denir. Erzincan yöresi

ağzında var olan kelimelerin büyük çoğunluğunun belirli kurallar dâhilinde kalınlık-incelik uyumuna uymakta olduğuna şahit olmaktayız. Öyle ki, Türkiye Türkçesi'nde uyuma aykırı olan kimi durumlar Erzincan ağzında uyum dâhilinde görülmektedir. Bu durumu Türkiye Türkçesi'nde şimdiki zaman eki olarak kullanılan “-yor” ekiyle somutlaştırmamız mümkündür. “-yor” eki bazı durumlarda kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır. Oysa “-yor” eki Erzincan Ağzında “-( )y” biçiminde görülmüş olmasından dolayı bu ek her zaman Erzincan ağzında kalınlık-incelik uyumunu korumaktadır.

Sev-i-yor-um → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz → Türkiye Türkçesi  
Sev-i-y-em → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Erzincan Ağzı

Bunun yanında değişik örneklerle bu durumu açıklayabilmemiz mümkündür:

Zahmet → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz → Türkiye Türkçesi  
Zehmet → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Erzincan Ağzı

Mektubuma → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz → Türkiye Türkçesi  
Mektibime → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Erzincan Ağzı

Rahmetlik → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz → Türkiye Türkçesi  
İrehmetlik → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Erzincan Ağzı

Ateş → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz → Türkiye Türkçesi  
Ataş → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Erzincan Ağzı

Beraber → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz → Türkiye Türkçesi  
Barabar → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Erzincan Ağzı

Taze → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz → Türkiye Türkçesi  
Teze → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Erzincan Ağzı

Görüldüğü gibi Türkçe dil bilgisinde büyük ünlü uyumuna uymayan bazı sözcükler Erzincan yöresi ağzında uyuma dâhil olmaktadır.

Bu durumun tam tersi bir özelliği, yani Türkiye Türkçesi'nde uyuma giren kelimelerin Erzincan Ağzında kalınlık-incelik uyumu dışında kaldığını görebilmekteyiz.

Ortaya → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Türkiye Türkçesi  
Ortiya → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz. → Erzincan Ağzı

Bıçak → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Türkiye Türkçesi  
Piçax → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz. → Erzincan Ağzı

Sıcak → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Türkiye Türkçesi  
Sicax → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz. → Erzincan Ağzı

#### 1.1.1.A. BÜYÜK ÜNLÜ UYUMUNUN SAĞLANMASI

- Ye gardaş.. Ye ki, çifte gidesen. (EF-74)  
kardeş > gardaş
- Ehmet Efendi, ben ele dirdoş garılardan degülem. (EF-70)  
Ahmet > Ehmet
- İki dene oynıym da seni boş göndermiyek. (EF-66)  
tane > dene
- Meellim beg, sen efendisen, az yersen. (EF-65)  
muallim > meellim
- Herhalde pavruxadan bi kaç çuval verürler. (EF-13)  
fabrika > pavruxa
- Çox zaman önce bi padişah, bu padişahın da bi gızı varmış. (ABE-31)  
padişah > padişah
- Aradan epeyi vaxıt geçer. (ABE-31)  
vakit > vaxıt

- Üş dene uşaxları olur. (ABE–31)  
tane > dene
- Hele birez daha misafirimiz olun. (ABE–31)  
biraz > birez
- Şehere gidip geliymiş. (ABE–33)  
geliyormuş > geliymiş
- Yenip baxıy ki, bi şey yox. (ABE–33)  
bakıyor > baxıy
- Al garısının bi yerine iyne ilişdürenden göze göriniymiş. (ABE–33)  
görünüyormuş > göriniymiş
- Birez beklüy sorna eline iyneyi alıp gediş. (ABE–33)  
biraz > birez
- Birez beklüy sorna eline iyneyi alıp gediş. (ABE–33)  
bekliyor > beklüy
- Evin xamurunu, çamaşurunu, bağı, baxçayı haggediymiş. (ABE–33)  
bahçeyi > baxçayı
- Evin sahapları gelip uşaxlara sorıylar. (ABE–33)  
sahipleri > sahapları
- Ataşlandı, uzunnik gelin o yandan segürtdü. (MD–14)  
ateşlendim > ataşlandı
- Acans vaxdı oldu. (MD–14)  
vakti > vaxdı
- Bizim herifi bi ay boyunca tükene götürdü, getürdüler. (MD–14)  
dükkana > tükene
- Suvaxda korkozan, baxçada guyu (ABE–98)  
bahçede > baxçada
- Cılvıraya döndü, halımız bizim (ABE–98)  
halimiz > halımız
- Mektibime başlamadan öğde, selam eder gözlerinden öperem. (ABE–98)  
mektubuma > mektibime
- Oğlum hele sen esgerligiy et de gel. (ABE–98)  
askerliğini > esgerligiy

- Ehmet geçen irehmetlik baban ürüyama girdi. (ABE–98)  
rahmetlik > irehmetlik
- Gine kor gözenin başınd ebdes salıydı. (ABE–98)  
abdest > ebdes
- Biz de misafir gelenden onunnan barabar oturur yemek yerek. (EA–150)  
beraber > barabar
- Ele bele derken olıylar mehkemelik. (EA–151)  
mahkemelik > mehkemelik
- Bunnar yeddi sene mehkeme griyeler. (EA–151)  
görüyorlar > griyeler
- Hakim beg falanca kövden geçiydim. (EA–152)  
geçiyordum > geçiydim
- Aman! atlıyasan, zahar aşindi avuna da noxusa görmeye gedilecek. (EA–143)  
zahir > zahar
- Gelmişken avu nişanı da deyim de gurtulum. (EA–143)  
nişanı > nişanı
- Hereketi gördün işte. (EA–143)  
hareketi > hereketi
- Avu aēzı açuxgilin ortanca oēlanın, hanı sgek melmeketlerde oxudu da hkmet adamı oldu. (EA–143)  
hani > hanı
- He unutmam fiyeti sgek diye efendibabam geri yollamıştı. (EA–142)  
fiyatı > fiyeti
- Emzkl boz eşşek Çebiçgilin evrmesine girmiş, beere hayvanın guyruēunu kesmişler. (EA–142)  
biçare > beere
- Zuggum yiyesen işen bax, ikindi ezeni oxınıy. (EA–140)  
ezanı > ezeni
- Teze geline baxmaya getdim. (EA–137)  
taze > teze



- Şeker pavruzasının isdimlek fiyatından bahalı (EA-137)  
istimlak > isdimlek
- Goley gelsin Anşa Bacı. (EA-129)  
Ayşe > Anşa
- Sizin Ehmed'in tomofilinden isdiy gız anam. (EA-129)  
istiyor > isdiy
- Hoş siz de şahatsız. (EA-129)  
şahitsiniz > şahatsız
- İki uşax sahabı oldum hemin daha oxumaya havasım var. (EA-129)  
sahibi > sahabı
- Oyuncaxlarını öğüne tökiyem gine baş olmıy. (EA-129)  
döküyorum > tökiyem
- Sorna bidenesini ters çevüriydi. (EA-129)  
çeviriyordu > çevüriydi
- Öbüriyenen haylı uğraştım. (EA-130)  
hayli > haylı
- İrahat ırahat işimi göriyem. (EA-130)  
görüyordum > göriydim
- Pardosolu begler başaçux garılar (EA-127)  
pardösü > pardosu
- Batal bi gız enterüsüz dolaşıy. (EA-128)  
entari > enterü
- Abu gelini netmeli  
Merdivandan atmalı  
Paldur küldür gidende  
Cığarayı yaxmalı. (EA-125)  
sigara > cığara
- Tandur evi dar geliy  
Merdenesi zor geliy. (EA-122)  
merdane > merdene
- Eşindi ben abu halımınan senden eyi yoğururam. (EA-121)  
halimle > halımınan

- Düneyin avu Helimegilin tımbılık tarlanın soğanını kehan ettük. (EA-121)  
Halime > Helime
- Eze sen de bennen zekleniyisen heç helva tussuz olur mu ki yayıla. (EA-121)  
zevkleniyorsun > zekleniyisen
- Sen de beni eyice cahal cümrü yerine goyıysan. (EA-121)  
cahil > cahal
- Bax alavlar yenmiş. (EA-121)  
alevler > alavlar
- Tandurun sıcağıyan bi grambox eşkilisi büşürsek daha maxbula geçmez mi?  
(EA-121)  
makbule > maxbula
- İstanbul'dan eyi günler möhterem dinleyiciler. (EA-118)  
muhterem > möhterem
- Düneyin yağın gardan sonra saha birez lıştik olmuş amma fitbol oynamaya  
mahana degül. (EA-118)  
bahane > mahana
- İki taxımın taraftarları öğde birbirlerinin sülelelerine verip verüştürdükten  
sonra gobal ve nacaxlarla birbirlerine doğru segürttüler. (EA-118)  
sülale > sülele
- Hakem de elleri börgünde gazatacılarının ortalıxtan çekilmelerini bekliy (EA-  
118)  
gazeteci > gazatacı
- Eferim ula İrecep sahan iti bile gorxuttun. (EA-119)  
aferin > eferim
- Gökhan topu sert bi şekilde tekmükliyerek taca gönderdi ve taxımını  
ferehletti. (EA-119)  
ferahlattı > ferehletti
- Bu enişdem ayağı, hanı bacım ayağı. (EÖABD-108)  
hani > hanı
- Sen zatan her zaman baha kötülük ediyisen. (EÖABD-110)  
zaten > zatan

- Gazanı alıylar cangur cungur, ezenner oxunıy geçip gediylar. (EÖABD–111)  
ezanlar > ezenner
- Borçlular heciz etmiş gapımdan geri getmiylar. (EÖABD–111)  
haciz > heciz
- Ağası camıdan geliy. (EÖABD–111)  
cami > camı
- Senin için o xayınlıx xasdelik olmasaydı başına bu işler gelmezdi. (EÖABD–113)  
hainlik > xayınlıx
- Garıyı o halda bıraxıy. (EÖABD–121)  
halde > halda
- Sonunda cenezeler yunıy. (EÖABD–121)  
cenaze > ceneze
- Baxçadaki ağaçların en incesine bağlıy. (EÖABD–124)  
bahçe > baxa
- Onun un son almayı ben siz dinniyeulerime veriyem. (EÖABD–124)  
elma > alma

### 1.1.1.B. BÜYÜK ÜNLÜ UYUMUNA AYKIRILIK

- Meellim Efendi, sen aşindi ne iş yaptın? (EF–65)  
şimdi > aşindi
- Bu gadden ekin blür mü? (EF–59)  
kadar > gadden
- Burada ne gadder dğn var. (EF–58)  
kadar > gadder
- Niye halimi sormiy da gelip uşağa baxmıy? (EF–56)  
sormuyor > sormiy
- Medine figgeresi gibi. (ABE–24)  
fukara > figgere
- Ena! Deli mi ne? (ABE–97)  
ana > ena

- Eşşek sudan gelene gaddin çaldım. (MD-14)  
kadar > gaddin
- Xırtlıgine gattin doldu. (EA-144)  
gırtlağı > xırtlıgi
- Xırtlıgine gattin doldu. (EA-144)  
kadar > gattin
- Gurbette ehbabı adam zor bulıy. (EA-138)  
ahbap > ehbap
- Miki Ehmet olmuş xumar xasdesi. (EA-138)  
hastası > xasdesi
- Hele bax ki sen de heç heya var mı? (EA-136)  
haya > heya
- Goley gelsin Anşa Bacı. (EA-129)  
kolay > goley
- Nedesen ev gahri her zaman elimiz olmıy ki, (EA-129)  
kahrı > gahri
- Alatiriklerin hepisi alımış. (EA-127)  
elektrik > alatirik
- Bilat köşesinden bilatı aldux. (EA-127)  
bilet > bilat
- Oğul oğul bişey demiyem saha emzürdügüm südüm heram ola. (EA-124)  
haram > heram
- Abu gelini netmeli  
Merdivandan atmalı  
Paldur küldür gidende  
Cığarayı yaxmalı. (EA-125)  
merdivenden > merdivandan
- Gız sen ebile yuğurursan xamur cıvık olur. (EA-121)  
cıvık > cıvık
- Gız hele çabık xamur foculamış teknedən daşıy. (EA-121)  
çabuk > çabık

- Düneyin yağan gardan sonra saha birez lıştik olmuş amma fitbol oynamaya mahana degül. (EA-118)  
futbol > fitbol
- Pıçaxlar bülevleniy, gazanlar galiyleniy, geyik kesilecek, et bişecek. (EÖABD-108)  
kalay > galiy
- Bunnar figgare adamlarımış. (EÖABD-109)  
fukara > figgare
- Temam Keçelce'ynen dayısı hemin uyıy. (EÖABD-117)  
tamam > temam
- Dayıma bax, ondan goleyi ne var? (EÖABD-121)  
kolay > goley
- Düğün sahabı hevaya iki el silah atıy. (EÖABD-122)  
havaya > hevaya

### 1.1.2. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU(DÜZLÜK-YUVARLAKLIK UYUMU)

Bir kelimenin ilk hecesindeki ünlü düz ise onu takip eden hecelerdeki ünlülerin düz, yine bir sözcüğün ilk hecesindeki ünlü yuvarlak ise onu takip eden hecelerdeki ünlülerin düz-geniş (a,e) ya da dar-yuvarlak (u,ü) olması hesabına dayanan sisteme küçük ünlü uyumu denir. Erzincan Ağzında küçük ünlü uyumu fazla tutarlı bir durum arz etmez. Özellikle Kıpçak Türkçesi'nin bir etkisi olarak Erzincan Ağzında görülen “u, ü” ünlüsü ile başlayan ekler Erzincan Ağzında küçük ünlü uyumunu bozmaya dönük bir özellik olarak karşımıza çıkar. Bu noktada şu özelliği ifade etmekte yarar görüyorum. Erzincan Ağzında küçük ünlü uyumuna tabi olan kimi kelimeler Türkiye Türkçesi'nde küçük ünlü uyumu kuralı dışında kalırken; Türkiye Türkçesi'nde uyum dahilinde olan kimi kelimeler, Erzincan Ağzında küçük ünlü uyumuna aykırı bir durum arz etmektedir. Bu durumu yine “-yor” şimdiki zaman ekinde görebilmekteyiz.

Bak-ı-yor-um → Küçük Ünlü Uyumuna Uymaz → Türkiye Türkçesi

Bax-ı-y-am → Küçük Ünlü Uyumuna Uyar → Erzincan Ağzı

Yalnız → Küçük Ünlü Uyumuna Uyar → Türkiye Türkçesi  
Yalouz → Küçük Ünlü Uyumuna Uymaz → Erzincan Ağzı

Demir → Küçük Ünlü Uyumuna Uyar → Türkiye Türkçesi  
Demür → Küçük Ünlü Uyumuna Uymaz → Erzincan Ağzı

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere özellikle “u, ü” ünlüsü ile başlayan ekler ve değişimden dolayı ikinci hecesinden itibaren içinde “u, ü” ünlüsü bulunduran bazı kelimeler Erzincan Ağzında küçük ünlü uyumuna aykırı bir durum arz eder. Yani Türkiye Türkçesi’nde küçük ünlü uyumuna uyan kelimeler bu niteliklerinden dolayı Erzincan Ağzında uyum dışı kalmaktadır.

Azıcık → Küçük Ünlü Uyumuna Uyar → Türkiye Türkçesi  
Azucux → Küçük Ünlü Uyumuna Uymaz → Erzincan Ağzı

Sevdır- → Küçük Ünlü Uyumuna Uyar → Türkiye Türkçesi  
Sevdür- → Küçük Ünlü Uyumuna Uymaz → Erzincan Ağzı

### 1.1.2.A. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMUNUN SAĞLANMASI

- Büyük öküz ona göz ediy de ondan bele olıy. (EF-74)  
ediyor > ediy
- Hele gidip baxım, bu adam neye şaşıy. (EF-61)  
şaşıyor > şaşıy
- Niye halimi sormiy da gelip uşaxlara baxmıy. (EF-56)  
bakmıyor > baxmıy
- Neye gidiysen. (EF-47)  
gidiyorsun > gidiysen
- Vezirlerine deyyi ki, buna ne Allah’dan ne de guldan bi şifa geldi. (ABE-31)  
diyor ki > deyyi ki
- Artux gız ayaxlanıy. (ABE-31)  
ayaklanıyor > ayaxlanıy.

- Bi gün dolanıyken çobanın birine raslıy. (ABE-31)  
dolanıyorken > dolanıyken
- Şehere gidip geliymiş. (ABE-33)  
geliyormuş > geliymiş
- İkinci üçüncü gece gine bu sesleri eşidiy. (ABE-33)  
işitiyor > eşidiy
- Birez beklily sorna eline iyneyi alıp gedy. (ABE-33)  
bekliyor > beklily
- Evin sahapları gelip uşaxlara sorıylar. (ABE-33)  
soruyorlar > sorıylar
- Axşamdan bu yanni hava dolanıy, durıy. (ABE-97)  
dolanıyor > dolanıy
- Gaşuxlu gaşuxsuz haman dalıyam. (ABE-97)  
dalıyorum > dalıyam
- Mektibime başlamadan öğde, selam eder gözlerinden öperem. (ABE-98)  
mektubuma > mektibime
- Oğlum İrbaham emin deyiy ki, (ABE-98)  
diyor ki > deyiy ki
- Gine kor gözenin başında ebdes salıydı. (ABE-98)  
alıyordu > salıydı
- Hakim beg falanca kövden geçiydim. (EA-152)  
geçiyordum > geçiydim
- Avu Minire hanımın gelini de düneyin bi oğlan doğurmuş. (EA-143)  
münire > minire
- Böğün hatunumgilde Maxbile'nin gelinini gördüm. (EA-137)  
makbule > maxbile
- Sizin Ehmed'in tomoşilinden isdiy kız anam. (EA-129)  
istiyor > isdiy
- Gız hele çabık xamur foculamış teknedan daşıy. (EA-121)  
çabuk > çabık
- Buna ırağmen dürübünler xırtlık barabarı dolu. (EA-118)  
tribünler > dürübünler

- Daha sonra oriya gelen polesler yerde yatanları batlıcan gibi topladı, götürdüler. (EA–118)  
polisler > polesler
- Gidiyken bir gurt izine rashıylar. (EÖABD–107)  
rastlıyorlar > rashıylar
- Bile bi zaman devam ediy. (EÖABD–108)  
böyle > bile

### 1.1.2.B. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMUNA AYKIRILIK

- Bi lobyax getir baxax, nası bişey? (EF–73)  
getir > getir
- Ula Şamil Ağa, avu sallanan ne? (EF–72)  
şu > avu
- Ehmet Efendi, ben ele dirdoş garılardan degülem. (EF–70)  
değilim > degülem
- Benim ağzım çox kiptür. (EF–70)  
kiptir > kiptür
- Bax kimseye bişey dersem abu ağzım kitlensin. (EF–70)  
bu > abu
- Ben de yapdururam beş oda. (EF–67)  
yaptırırım > yapdururam
- Tandur ekmeklerini loxma loxma kes, önüme goy. (EF–65)  
tandır > tandur
- Anam babam pancar ekdük. Herhalde pavruşadan bigaş çuval verürler. (EF–13)  
ektik > ekdük, verirler > verürler
- Eyi de hepsini birden götüremezsen. (EF–48)  
götürmezsın > götürmezsen
- Vezirler gızı bir döşşeğe yaturup dağın başına bıraxurlar. (ABE–31)  
yatırıp > yaturup, bırakırlar > bıraxurlar



- Artux gız ayaxlanıy. (ABE-31)  
artık > artux
- Ben yalavuzam beni de yanına al. (ABE-31)  
yalnızım > yalavuzam
- Helbet bunnarı büşürür bize de yedürürler. (ABE-31)  
yedirirler > yedürürler
- Bu benim padişah babamdur. (ABE-31)  
babamdır > babamdur
- Ona eyi hizmet edemedük. (ABE-31)  
edemedik > edemedük
- Baba ben derdine dermen bulamayıp dağa bıraxduğun gızınam. (ABE-31)  
bıraktığın > bıraxduğun
- Erükler hasgar olmuş. (EA-143)  
erik > erük
- Axurunda atı öküzü davarı çox. (ABE-33)  
ahırında > axurunda
- Beklemedükleri gece gine aynı vaziyet. (ABE-33)  
beklemedik > beklemedük
- Al garısı ata binenden yapuşur, galur. (ABE-33)  
kalır > galur, yapışır > yapuşur
- Al garısının bi yerine iyne ilişdürenden göze göriniymiş. (ABE-33)  
İliştir > ilişdür
- Bunar dedüklerini yapıylar. (ABE-33)  
dedüklerini > dedüklerini
- Evin xamurunu, çamaşurunu, bağı, baxçayı haggediymiş. (ABE-33)  
çamaşırı > çamaşuru
- Benim nereye getdüğüm sankim ondan sorılıy. (ABE-97)  
gittiğimi > getdüğümü
- Vasgirt tarafı topladı amma gazangaya açux. (ABE-97)  
açık > açux
- Herif bugün guzu eti alursa. (ABE-97)  
alırsa > alursa

- Yaprax dolmasına soğan keyüfdür. (ABE–97)  
keyiftir > keyüfdür
- Gaşuxlu gaşuxsuz haman dalıyam. (ABE–97)  
kaşıklı > gaşuxlu
- O gözelim uzun hava söliyen ıradyo daha sölemiy. (MD–14)  
söyleyen > söliyen
- Ataşlandım, uzunnik gelin o yandan segürtdü. (MD–14)  
seğirtti > segürtdü
- Hatun, avu ıradyoyu getir de baxax, hökümet gine neye zam goyacax. (MD–14)  
getir > getir
- Ne diyeceğimi şaşurtdum. (MD–14)  
şaşırdım > şaşurtdum
- Hatun herhalda senin dedüğün kimin, içinde gonuşannara bi şey oldu. (MD–14)  
dediğin > dedüğün
- Debbemiz möggemdür, axıtmaz suyu (ABE–98)  
Muhkem > möggem
- Candan ve sevgülü oğlum Ehmet! (ABE–98)  
sevgili > sevgülü
- Dedi ki he öldüm de bi mevlüt mü oxuttuz nettiz? (ABE–98)  
mevlit > mevlüt
- İrehmetlik baban ürüyama girdi  
Uyandım ki sarılmışam yasduğa (ABE–99)  
yastığa > yasduğa
- Yakında ox çekerem, bir enüğün oldu mu? (ABE–99)  
eniğin > enüğün
- Yazux günah degül mü? (EA–150)  
yazık > yazux
- Biz de misafir gelenden onunnan barabar oturur yemek yerük. (EA–150)  
yeriz > yerük

- Dartax ağırlığınca altun verək sahan, aslanı bize sat. (EA–151)  
altın > altun
- O çocuxları tanur musan? (EA–152)  
tanır mısın > tanur musan
- Mor menefşe mor sünbüle garişur. (EA–145)  
karişır > garişur
- Gız boğozan şiş axa, abu gaden ekmek yeyülür mü? (EA–143)  
boğazına > boğozan
- Gız boğozan şiş axa, abu gaden ekmek yeyülür mü? (EA–143)  
yiyilir mi > yeyülür mü
- Bax heşte duymamuştux. (EA–143)  
duymamıştık > duymamuştux
- Yarusuna gattin açux. (EA–144)  
yarısına > yarusuna
- Odan sorna da bacıma deyim, bi de baxdım çalgular başladı. (EA–144)  
çalgılar > çalgular
- Anam ağzumu aşdurma benim. (EA–144)  
aştırma > aşdurma
- Emzükli boz eşşek Çebiçgilin çevürmesine girmiş, beçere hayvanın  
guyruğunu kesmişler. (EA–142)  
emzikli > emzükli, çevirme > çevürme
- Accux erken gaxsan, bulaşux yusan. (EA–135)  
bulaşık > bulaşux
- Gıs asılım senden mantuxsuz yoxdur. (EA–135)  
Mantıksız > mantuxsuz
- Hoş geldin Nezük. (EA–129)  
Nazik > Nezük
- Aburada iki pirtik çamaşur var, dedim çabucax üfeliyim gurtulsun. (EA–129)  
çamaşır > çamaşur
- Aha bizim büyük oğlan bir haftadur etimi yedi, gemüğümü goydu. (EA–129)  
haftadır > haftadur

- Aha bizim büyük oğlan bir haftadır etimi yedi, gemüğümü goydu. (EA-129)  
kemiğimi > gemüğümü
- Bir gün babasının getirdüğü tomofiliyene oynadurkene öğretmenin mıxladuzlarının yaptuxları axlıma geldi. (EA-129)  
oynatırken > oynadurkene
- Bir gün babasının getirdüğü tomofiliyene oynadurkene öğretmenin mıxladuzlarının yaptuxları axlıma geldi. (EA-129)  
mıknatıs > mıxladuz
- Haman mıxladuzlar birbirine yapuşıydı. (EA-129)  
yapuşıyordu > yapuşıydı
- Sorna bidenesini ters çevüriydi. (EA-129)  
çeviriyordu > çevüriydi
- Gine mıxladuzları birbirine yaxlaşdurandan sıranın üstündeki mıxladuz, galemlerinen gayıp gedydi. (EA-130)  
yaklaşdır > yaxlaşdur
- Haydi şindik Allah'a ısmarladux. (EA-130)  
ısmarladık > ısmarladux
- Hamancana üsdümüzü geyündük. (EA-127)  
giyindik > geyündük
- Gettük bi köşeye şöfer eyleşti. (EA-127)  
gittik > gettük
- Gız anam şaşurtdum bu nasıl işidi. (EA-127)  
şaşırdım > şaşurtdum
- Hamanca atguyu başıma sardım. (EA-128)  
atkıyı > atguyu
- Oğlıy aldım senin derdün için mü? (EA-124)  
derdin > derdün
- Gelinin olalı hemin bigünnükdüm sen behen inek sağdurdun. (EA-124)  
sağdırdın > sağdurdun
- Oğul oğul bişey demiyem saha emzürdüğüm südüm heram ola. (EA-124)  
emzirdiğim > emzürdüğüm

- Penceresi demür gelin. (EA-124)  
demir > demür
- Abu gelini netmeli  
Merdivandan atmalı  
Paldur küldür gidende  
Cığarayı yaxmalı. (EA-125)  
paldır > paldur
- Küvlenin delüğü dar  
Eyle olma üşgüzar  
Herifime bi baxsam  
Hamanca garnı doyar. (EA-122)  
deliği > delüğü
- Tandur evi dar geliy  
Merdenesi zor geliy. (EA-122)  
tandır > tandur
- Avu gollarıy heç mi feri galmadı. Basgun soyxa. (EA-121)  
baskın> basgun
- Abu yağırnım ele arğıy ki, ben böğün heç tandura egülemem. (EA-121)  
eğilemem > egülemem
- Havaslanduğun hayatı buldun mu gardaş? (EA-117)  
heveslendiğin > havasladağın
- İki taxımın taraftarları öğde birbirlerinin sülelelerine verip verüştürdükten sonra gobal ve nacaxlarla birbirlerine doğru segürttüler. (EA-118)  
veriştir > verüştür
- Vula heç utanmıylar gardaş dersen gâvurun üstüne saldurıylar. (EA-118)  
saldır > saldur
- Vula gardaş avu herifleri annadux da garılara noliy onu annamıyam. (EA-118)  
anladık da > annadux da
- Bu arada Beşikdaş seyircileri sevüncük olular. (EA-120)  
sevincik > sevüncük

- Sorna ağacın dibine geliyer ki, babalarının çamın dalına bağladuğu gabax ürüzgar esdükçe “tix tix” dala vurıy. (EÖABD–106)  
bağladığı > bağladuğu, estikçe > esdükçe
- Aman! Kesdür bu geyigi. (EÖABD–108)  
kestir > kesdür
- Haman dalguçları getüriy. (EÖABD–108)  
dalgıç > dalguç
- Gazanı alıylar cangur cungur, ezenner oxunıy geçip gediylar. (EÖABD–111)  
cangır > cangur
- Ağa ahan saha bi küp altun. (EÖABD–111)  
altın > altun
- Gövdesine bi yara, sızı yapuşdu. (EÖABD–111)  
yapış > yapuş
- Bir çuvalduz boyu yol getdim. (EÖABD–115)  
çuvaldız > çuvalduz
- Azuxsuz yola revan oldum. (EÖABD–115)  
azıksız > azuxsuz
- Herhalde yarın her şey belli olur, sen de örğenürsen. (EÖABD–117)  
öğrenirsın > örğenürsen
- Ellerini yımirtanın sahanına bulaşdura bulaşdura bir pırtık de yumurtadan alıp yemeklerini yeyiylar. (EÖABD–117)  
bulaştır > bulaşdur
- Bu gonışmaları duyan garı, suvax gapısından gafasını uzadıy. (EÖABD–120)  
konuşma > gonışma
- Gelini de burda yalavuz goydun, gaçdın. (EÖABD–123)  
yalnız > yalavuz

## 1.2. ÜNLÜ TÜREMESİ

Erzincan yöresi ağzında sıkça görülen bir ses olayıdır. Hızlı telaffuz ve en az enerji sarf etme kaygısından ötürü oluşmaktadır.

### **ı, i, u, ü Türemesi**

Genellikle “r ve l” seslerinin önüne gelerek kullanılır. Bu kullanımla “Türkçe kelime başında ‘r ve l’ ünsüzü görülmez” kuralına da bir nevî sağlama niteliği kazandırılmaktadır.

rahmetlik > irehmetlik      lahana > ilahana      recep > irecep  
rus > urus      lazım > ilazım      radyo > ıradyo  
spatula > ispatula

Bu nevi türemeler kelime başında görülebildiği gibi sözcük ortasında ve sözcük sonunda da oluşabilmektedir:

traktör > direkdör      elektrik > alatirik      milyon > miliyon  
tavşan > davuşan      amca > amuca      velhasıl > velhasılı  
giderken > giderkene

### **1.2.1 BAŞTA ÜNLÜ TÜREMESİ**

- Ula Şamil Ağa, avu sallanan ne? (EF-72)  
şu > avu
- Bax kimseye bişey dersem abu ağzım kitlensin. (EF-70)  
Bu > abu
- Meellim Efendi sen aşindi ne iş yaptın? (EF-65)  
şimdi > aşindi
- İlahana dolmasına öliyem. (ABE-97)  
lahana > ilahana
- ıradyoyu maggatdan aşıya bıraxdı. (MD-14)  
radyo > ıradyo
- Hatun, avu ıradyoyu getir de baxax, hükümet gine neye zam goyacax. (MD-14)  
şu > avu

- Ehmet geçen irehmetlik baban ürüyama girdi. (ABE–98)  
rahmetlik > irehmetlik, ryama > ryama
- Girim aburda tkende biŖey yeyim de ele gedim. (EA–150)  
burada > aburda
- Sen bizi ırahatlığa gavuŖturdun. (EA–151)  
rahatlığa > ırahatlığa
- Gız boğozan ŖiŖ axa, abu gaden ekmek yeyülür m? (EA–143)  
bu > abu
- skre kimin gksler, ebile ayaxda durıy. (EA–144)  
böyle > ebile
- İrahat ırahat iŖimi griyem. (EA–130)  
rahat > ırahat
- Garıları görsen gollar embile heç yox. (EA–126)  
böyle > embile
- İrafa fincan goydum. (EA–125)  
rafa > ırafa
- EŖindi ben abu halımınan senden eyi yoğururam. (EA–121)  
Ŗimdi > eŖindi
- Gız sen ebile yuğurursan xamur cıvık olur. (EA–121)  
böyle > ebile
- Avu uzunnik ırapataynan goldik egiŖi de benim yanıma goy. (EA–121)  
rapata > ırapata
- Aburası Türkiye'nin bilumum iredyoları hepizi hürmetle selamlıyam. (EA–118)  
burası > aburası, radyo > iredyo
- Aburası irehmetlik, İnönü sitedyumu. (EA–118)  
rahmetlik > irehmetlik,
- Buna ırağmen dürübünler xırtlik barabarı dolu. (EA–118)  
rağmen > ırağmen
- Eferim ul İrecep sahan iti bile gorxuttun. (EA–119)  
Recep > İrecep



- İrdvan on sekgiz cızgısına doğru harbı harbı girmek üçün evdiriy. (EA–119)  
Rıdvan > İrdvan
- Sorna ağacın dibine geliyer ki, babalarının çamın dalına bağladuğu gabax ürüzgar esdükçe “tix tix” dala vurıy. (EÖABD–106)  
rüzgar > ürüzgar
- Baxıy ki bi dene esgi degirmene ıras geliy. (EÖABD–110)  
rast > ıras
- Tek boğoz toxluğuna, abu tükeniyi süpürürem. (EÖABD–111)  
bu > abu

### 1.2.2 İÇ SESTE ÜNLÜ TÜREMESİ

- Ben yalavuzam beni de yanına al. (ABE–31)  
yalnız > yalavuzam
- Bi solux abu tiyezennen gonuşum. (EA–144)  
teyze > tiyeze
- Bi denesini hasaca tomofilin arxasına goydum. (EA–130)  
hasça > hasaca
- Oğlan değeneği tomofile yaxlaşdurunca tomofil yeri. (EA–130)  
değnek > degenek
- Bu axşamki film Yeşil Yolumuş. (EA–127)  
film > film
- Alatiriklerin hepisi alımış. (EA–127)  
elektrik > alatirik
- Ayrılıklar hasiretler üstüne...  
Beni sorıysan hemşerim  
Işıklarım sönmüş. (EA–117)  
hasretler > hasiretler
- Aburası irehmetlik, İnönü sitedyumu. (EA–118)  
stadyumu > sitedyumu
- BMC gamıyon gibi tıslıy. (EA–119)  
kamyon > gamıyon

- Gızı da dutıylar sediyeyinen goyıylar arabaya götürıylar hamama. (EÖABD–112)  
sedye > sediyeye
- Gelini de burda yalavuz goydun, gaçdın. (EÖABD–123)  
yalnız > yalavuz

### 1.2.3 SON SESTE ÜNLÜ TÜREMESİ

- Bir gün babasının getürdüğü tomofiliyinen oynadurkene öğretmenin mıxladuzlarınan yaptuxları axlıma geldi. (EA–129)  
oynatırken > oynadurkene
- Hamancana üsdümüzü geyündük. (EA–127)  
hemence > hamancana
- Velhasılı birez daha geddükleyn yol çatallanıy. (EÖABD–110)  
velhasıl > velhasılı

### 1.3 ÜNLÜ DÜŞMESİ

Erzincan yöresi ağzında yaygın olarak görülen ses olaylarından birisi ünlü harflerde görülen düşme hadisesidir. Genellikle “ı, i” harflerinde görülen düşme olayının telaffuzdan kaynaklanan bir hususa bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Türkçe’de ilk hecedeki ünlü sağlam bir unsura sahiptir. Bu yüzden kolaylıkla düşmez.<sup>114</sup> Lakin Erzincan ağzında ön seste bazen ünlü düşmesi örneği görülmektedir:

otomobil > tomofil

Kelimelerin iç ve son seslerinde bulunan bazı ünlüler düşebilir. Ortada vurgusuz hece durumuna düşen hecenin dar ünlüsü düşer.<sup>115</sup>

<sup>114</sup> Jean Dery, *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları*, Çev. Oytun Şahin, Ankara 1995, s. 102

<sup>115</sup> Nesrin Güllüdağ, *Nogay Türkçesi Grameri*, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1998, s. 63

oradan > ordan	buradan > burdan	patates > pattes
menfaat > menfāt	nereden > nerden	ileride > ilerde
aşağıda > aşağıda	kaderimiz > gaderimiz	boyuna > boyna
muamele > mamele	hakikat > hakget	kilitle- > kitle-
iyilik > iylik > eylik	diyoruz > deyiyük > deyyük	
muayene > mayene		

### 1.3.1. BAŞTA ÜNLÜ DÜŞMESİ

- Sizin Ehmed'in tomofilinden isdiy gız anam. (EA-129)  
otomobil > tomofil

### 1.3.2. ORTADA ÜNLÜ DÜŞMESİ

- Nedim ki, ele çayır? (EF-76)  
ne edim > nedim
- İşgembeyi nedim içi fişgılı. (ABE-97)  
ne edim > nedim
- Dedi ki he öldüm de bi mevlüt mü oxuttuz nettiz? (ABE-98)  
ne ettiniz > nettiz
- Abu gelini netmeli  
Merdivandan atmalı  
Paldur küldür gidende  
Cığarayı yaxmalı. (EA-125)  
ne etmeli > netmeli
- Gomşular hele herkes beş dakika dursun, der. (EF-65)  
dakika > dakika
- Bizim garı nerde oynıy. (EF-56)  
nerede > nerde
- Avu evelik suratlı gızı da nerden göynee gattın. (ABE-98)  
nereden > nerden

- Girim aburda tükende bişey yeyim de ele gedim. (EA–150)  
burada > aburda
- Bizim burda bi canavar var.(EA–150)  
burada > burda
- Şimdi aşşaxkilerin gelinleri bi çekiş etmişler. (EA–144)  
aşşıkiler > aşşaxkiler
- Accux erken gaxsan, bulaşux yusan. (EA–135)  
azıcık > accux
- Dakgada bi “gelin gelin gel buraya” ben senin ögünde hizmetcimiyem. (EA–124)  
dakikada > dakgada
- Siz burda oturun, gedim odun edim, gelim, gidek. (EÖABD-106)  
burada > burda
- Gız yoxardan bağıry. (EÖABD–107)  
yukarıdan > yoxardan
- Gara köpegin gulağını kesip de ganını haman gövdesine sürterseler eger gız eylenecek. (EÖABD–111)  
iyilenecek > eylenecek
- Vula yavrum, sen bunu nerden ettin? (EÖABD–111)  
nereden > nerden
- Garı içerden gendi gendine babanın topunu yeyin. (EÖABD–117)  
içeriden > içerden
- Hakgeden molla gendini bacadan atmış, ölmüş. (EÖABD–120)  
hakikaten > hakgeden
- Kimse dışarı çıxmasın. Herkesi mayene edecük. (EÖABD–121)  
muayene > mayene

### 1.3.3. SONDA ÜNLÜ DÜŞMESİ

- Çingen Aydın Fotvol denen oyundan. (EA–144)  
çingene > çingen

## 1.4. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

Türkiye Türkçesi'nde mevcut bazı kelimeler Erzincan ağzında değişime uğramaktadır. Bu değişim gerçekleşirken elbette bir takım seslerde değişmelerin, düşmelerin eklenmelerin olması kaçınılmaz bir durumdur. İşte bu durumdan biri olan kelime bünyesinde ünlü harflerde meydana gelen değişmeleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

### **a > e Değişmesi:**

tane > tene	biraz > birez	vasiyet > vesiyat
karakter > karekter	ana > ena	zahmet > zehmet
ameliyat > emeliyet		

### **a > ı Değişmesi**

koşmaya > goşmiya	oraya > orıya
-------------------	---------------

### **i > a Değişmesi**

İbrahim > İbrahim	cahil > cahal	sahip > sahap
-------------------	---------------	---------------

### **e > a Değişmesi**

bahçe > Baxça	hemen > haman	elektrik > alatirik
çizme > cızma	haber > xabar	avare > avara
helva > havla		

### **e > ö Değişmesi**

devlet > dövlet	ertesi > örtesi (cumartesi > cumörtesi)
-----------------	---

### **e > i Değişmesi**

tencere > tencire	telefon > tilifon
-------------------	-------------------

### **i > e Değişimi**

şehir > şeher	ninni > nenni	ihsan > ehsan
---------------	---------------	---------------

iyilik > iylik > eylik

git- > get-

giy- > gey-

### **ı > a Değişmesi**

bağırsak > bağarsux

sanırsın > sanarsın

### **ı > i Değişmesi**

sıcak > sicax

bıçak > piçax

dışarı > dişari

kapıyı > gapiy( )

### **i > ı Değişmesi**

nişan > nişan

çizme > cızma

cami > camı

### **ı > u Değişmesi**

azıcık > azucux

koşmadık > goşmadux

salladığı > salladuğu

kasırğa > ğasurğa

aldırış > alduruş

yalnız > yalaouz

### **i > ü Değişmesi**

bilmiyorum > bülmiyem

demir > demür

gelmedik > gelmedük

pişir- > büşür-

dizil- > düzül-

çevir- > çevür-

### **ö > o Değişmesi**

kör > kor

### **ö > e Değişmesi**

çözdü > çekdi

böyle > bele

şöyle > şeyle

### **o > a Değişmesi**

boğaz > boğoz

### **o > u Değişmesi**

domates > dumates

mazot > mazut

omuz > umuz

### **ü > u Değişmesi**

nüfus > nufus

vücut > vucud

### **u > ı Değişmesi**

yağmur > yağmır

çabuk > çabıx

yumurta > yımırta

komşu > gonşu

### **u > i Değişmesi**

mektup > mektib

### **u > o Değişmesi**

kundura > gondura

ufala- > ofala-

### **u > ö Değişmesi**

muhkem > mökkem

### **ü > ö Değişmesi**

otobüs > otobos

### **ü > ö Değişmesi**

büyüt- > böyüt-

büyük > böyük

mühür > möhür

mühim > möhüm

üvey > ögey

güzel > gözel

hükümet > hökümet

türe- > töre-

## **1.4.1. GENİŞ ÜNLÜLERİN DARALMASI**

### **1.4.1.1. o > u Değişmesi**

- Suvaxda korkozan, baxçada guyu (ABE-98)  
sokakta > suvaxda
- Ekmek getürriyler, sini sufra goyıylar. (EA-150)  
sofra > sufra

- Kimisinin golları umuzdan yox. (EA–144)  
omuzdan > umuzdan
- Cadı garı geliy, sufrayı seriy. (EÖABD–107)  
sofra > sufra
- Bunnar surfaya oturıy. (EÖABD–119)  
sofra > surfa

#### 1.4.1.2. e > i Değişmesi

- Tencire gafalı dayı. Kemahlılar'ın gahve nerede? (EF–37)  
tencere > tencire
- Gaxar veziriyen av etmiye gider. (ABE–31)  
etmeye > etmiye
- Anam babam, avu gutunun içindeki gızı bi görüm de gedim. (EF–70)  
gideyim > gedim
- Atı eyerliyerek üstüne de acı sağız sürtek. (ABE–33)  
eyerleyerek > eyerliyerek
- Birez bekliy sorna eline iyneyi alıp gediş. (ABE–33)  
gidiyor > gediş
- Bi solux abu tiyezennen gonuşum. (EA–144)  
teyze > tiyeze
- Küntleri eyle lappilik edip neriye palliklişen. (EA–121)  
neriye > neriye
- Avu küvleyi de gapat ki, tandurun hovı yenmiye. (EA–121)  
inmeye > yenmiye
- Gökhan topu sert bi şekilde tekümükiyerek taca gönderdi ve taxımını ferehletti. (EA–119)  
tekmeleyerek > tekümükiyerek
- Mollanın elinden dutıy, sürükliye sürükliye, bi halınan havlu gapısından dışarı çıkarıy. (EÖABD–120)  
sürükleye > sürükliye



- Onun için son almayı ben siz dinniyenlerime veriyem. (EÖABD–124)  
dinleyenlerim > dinniyenlerim

#### 1.4.1.3. ö > i Değişmesi

- Bile bi zaman devam ediy. (EÖABD–108)  
böyle > bile

#### 1.4.1.4. a > i Değişmesi

- Babası memleketde ne gadin doxtor, hekim varsa hepsine baxturur. (ABE–31)  
kadar > gadin
- Eşşek sudan gelene gaddin çaldım. (MD–14)  
kadar > gaddin
- Xırtligine gattin doldu. (EA–144)  
gırtlığı > xırtligi, kadar > gattin
- Pıçaxlar bülevleniy, gazanlar galiyleniy, geyik kesilecek, et bişecek. (EÖABD–108)  
kalay > galiy

#### 1.4.1.5. a > ı Değişmesi

- Kaynanayı anlıyan, oğluna duvacıdır. (ABE–99)  
anlıyan > anlıyan
- Siz niye orıya deynekleri elize aldız geçtiz. (EA–150)  
oraya orıya
- Aman! Çatlıyasan, zahar aşindi avuna da noxusa görmeye gedilecek. (EA–143)  
çatlasın > çatlıyasan

- Bax ebile tombilik tombilik yapacaxsanki, duzsuz helva gibi yayılmıya (EA–121)  
yayılmaya > yayımlıya
- Daha sonra orıya gelen polesler yerde yatanları batlıcan gibi topladı, göturdüler. (EA–118)  
oraya > orıya
- Beşiktaş-Fenerbahçe maçı birezden başlayacax. (EA–118)  
başlayacak > başlayacax
- Orıya baxıylar, burıya baxıylar. (EÖABD–107)  
oraya > orıya, buraya > burıya
- O zaman bu degirmende bizi gollıyan birisi var. (EÖABD–113)  
kollayan > gollıyan

## 1.4.2. DAR ÜNLÜLERİN GENİŞLEMESİ

### 1.4.2.1. ü > ö Değişmesi

- Büyük öküz yerinde dursa, tosun yerinden oynamaz. (EF–74)  
büyük > böyük
- Keşke getüreydin de gatırı böyüdürdük (EF–33)  
büyütürdük > böyütürdük
- Delüğümüz yeşil, semaver böyük (ABE–97)  
büyük > böyük
- O güzelim uzun hava söliyen ıradyo daha sölemiy. (MD–14)  
güzelim > gözelim
- Hatun, avu ıradyoyu getir de baxax, hökümet gine neye zam goyacax. (MD–14)  
hükümet > hökümet
- Bacıların Zöhre, gülüşah ve möhubet selam eder, ellerinden öperler. (ABE–98)  
zühre > zöhre

- Bizim şehirde yaşamax yaşamax güzel. (EA-117)  
güzel > gözel
- Aburası Türkiye'nin bilumum iredyoları hepizi hürmetle selamlıyam. (EA-118)  
hürmetle > hürmetle

#### 1.4.2.2. i > e Değişmesi

- Ye gardaş.. Ye ki, çifte gidesen. (EF-74)  
gidesin > gidesen
- Emice, sen bu işi bülmezsen. (EF-74)  
bilmezsin > bülmezsen
- Şehere geldin, fasulye oldun. (EF-73)  
şehir > şehir
- Tarlada içersen on beş su... (EF-73)  
içersin > içersen
- Ehmet Efendi, ben ele dirdoş garılardan degülem. (EF-70)  
değilim > degülem
- Nene, bunun içinde bişey yox. (EF-70)  
nine > nene
- Anam bacım, bu eyice şeytan işi. (EF-70)  
iyice > eyice
- Meellim beg, sen efendisen. Az yersen. (EF-65)  
efendisin > efendisen      yersin > yersen
- Ben de çabux çabux yiyem der. (EF-65)  
yiyeyim > yiyem
- Vay! Baban canına tükürem. (EF-54)  
tüküreyim > tükürem
- Eyi de hepsi birden getüremezsen. (EF-48)  
iyi > eyi,      getiremezsin > getüremezsen

- Anam babam, pancar ekdik. Herhalde pavruxadan bi gaç çuval verürler (EF-13)  
ektik > ekdik, verürler > verürler
- Gızı heç axlından çıxmıy. (ABE-31)  
hiç > heç
- Ona eyi hizmet edemedük. (ABE-31)  
iyi > eyi
- Şehere gidip geliymiş. (ABE-33)  
şehir > şehir
- Yenip baxıy ki, bi şey yox. (ABE-33)  
inip > yenip
- İkinci üçüncü gece gine bu sesleri eşidiy. (ABE-33)  
işitiyor > eşidiy
- Benim nereye getdüğüm sankim ondan sorılıy. (ABE-97)  
gittiğimi > getdüğümü
- Südü tökmüş kediler kimin heç sesimi çıxartmadım. (MD-14)  
hiç > heç
- Bi geline bağırdı, sona hersi yendi. (MD-14)  
indi > yendi
- Mektibime başlamadan öğde, selam eder gözlerinden öperem. (ABE-98)  
öperim > öperem
- Hanım bax, sakgın gızı ellere vermiyesen, ben saha abuğam. (ABE-98)  
vermiyeyin > vermiyeyin
- Dünyanın cehezini vermişler. (ABE-98)  
çeyiz > cehez
- Gız boğozan şiş axa, abu gaden ekmek yeyülür mü? (EA-143)  
yiyilir mi > yeyülür mü
- Bax heşte duymamuştux. (EA-143)  
hiç de > heşte
- Emzüklü boz eşşek Çebiçgilin çevürmesine girmiş, beçere hayvanın guyruğunu kesmişler. (EA-142)  
biçare > beçere

- Yazıya mı gidesen ev işiynen mi urğaşasan. (EA–129)  
gidesin > gidesen
- Hamancana üsdümüzü geyündük. (EA–127)  
giyindik > geyündük
- Gettük bi köşeye şöfer eyleşti. (EA–127)  
gittik > gettük
- Biz gıssa geymezük heç kimseye baxmazuk, Ehram giyerük ama sizin gibileri almazux. (EA–125)  
ihram > ehram
- Sen de beni eyice cahal cümrü yerine goyıysan. (EA–121)  
iyice > eyice
- Bax alavlar yenmiş. (EA–121)  
inmiş > yenmiş
- Bizim şehirde yaşamax yaşamax gözel. (EA–117)  
şehirde > şehirde
- Daha sonra orıya gelen polesler yerde yatanları batlıcan gibi topladı, götürdüler. (EA–118)  
polisler > polesler
- Siz burda oturun, gedim odun edim, gelim, gidek. (EÖABD–106)  
gideyim > gedim
- Gızım, nenen gurban ola. (EÖABD–107)  
ninen > nenen
- Gara köpegin gulağını kesip de ganını haman gövdesine sürterseler eger gız eylenecek. (EÖABD–111)  
iyilenecek > eylenecek
- Haman erhamı başına alıy, sögüdün yolunu dutıy. (EÖABD–117)  
ihram > ehram

#### 1.4.2.3. ı > a Değişmesi

- Ben de yapdururam beş oda. (EF–67)  
yaptırırım > yapdururam

- Ben yalavuzam, beni de yanına al. (ABE–31)  
yalnızım > yalavuzam
- Baba ben derdine dermen bulamayıp dağa bıraxduğun gızınam. (ABE–31)  
kızınım > gızınam
- İrehmetlik baban ürüyama girdi  
Uyandım ki sarılmışam yasduğa (ABE–99)  
sarılmışım > sarılmışam
- Yumurtacı behen bi yumurta ver de eyim, acam. (EA–150)  
açım > acam
- O çocuxları tanur musan? (EA–152)  
tanır mısın > tanur musan
- Aman! Çatlıyasan, zahar aşindi avuna da noxusa görmeye gedilecek. (EA–143)  
çatlasın > çatlıyasan
- Yazıya mı gidesen ev işiynen mi urğaşasan. (EA–129)  
uğraşasın > urğaşasan

#### 1.4.2.4. i > a Değişmesi

- Evin sahapları gelip uşaxlara sorıylar. (ABE–33)  
sahipleri > sahapları
- Oğlum İrbaham emin deyiy ki, (ABE–98)  
İbrahim > İrbaham
- Aman! Çatlıyasan, zahar aşindi avuna da noxusa görmeye gedilecek. (EA–143)  
zahir > zahar
- Hoş siz de şahatsız. (EA–129)  
şahitsiniz > şahatsız
- İki uşax sahabı oldum hemin daha oxumaya havasım var. (EA–129)  
sahibi > sahabı
- Sen de beni eyice cahal cümrü yerine goyıysan. (EA–121)  
cahil > cahal

#### 1.4.2.5. u > o Değişmesi

- Çingen Aydın Fotvol denen oyundan. (EA–144)  
futbol > fotvol
- Gız yoxardan bağıry. (EÖABD–107)  
yukarıdan > yoxardan

#### 1.4.2.6. u > ö Değişmesi

- Debbemiz möggemdür, axıtmaz suyu (ABE–98)  
muhkem > möggem
- İstanbul'dan eyi günler möhterem dinleyiciler. (EA–118)  
muhterem > möhterem

### 1.4.3. KALIN ÜNLÜLERİN İNCELMESİ

#### 1.4.3.1. a > e Değişmesi

- Ehmet Efendi, ben ele dirdoş garılardan degülem. (EF–70)  
Ahmet > Ehmet
- İki dene oynıym da seni boş göndermiyek. (EF–66)  
tane > dene
- Meellim beg, sen efendisən. Az yersen. (EF–65)  
muallim > meellim
- Bu gadden ekin biçülür mü? (EF–59)  
kadar > gadden
- Burada ne gadder düğün var. (EF–58)  
kadar > gadder
- Medine figgeresi gibi. (ABE–24)  
fukara > figgere

- Bu gız sehe hizmet etsin. (ABE-31)  
sana > sehe
- Gız gabul eder evlenürler. Üş dene uşaxları olur. (ABE-31)  
tane > dene
- Otlar behe şifa oldu. (ABE-31)  
bana > behe
- Birez beklıy sorna eline iyneyi alıp gedy. (ABE-33)  
biraz > birez
- Herif behen bi bağırma bağırđı. (MD-14)  
bana > behen
- Oğlum hele sen esgerligiy et de gel. (ABE-98)  
askerliğini > esgerligiy
- Sehe avu Hamzagilin güçcük gızı alacam. (ABE-98)  
sana > sehe
- Çüter çüter maggat örtükleri, teştisi, debbesi, zavrağı, gügümü ilişdirinden  
dut da dey maşafasına gadden. (ABE-98)  
ta > dey
- Ehmet geçen irehmetlik baban ürüyama girdi. (ABE-98)  
rahmetlik > irehmetlik
- Gine kor gözenin başınd ebdes salıydı. (ABE-98)  
abdest > ebdes
- Ele bele derken olıylar mehkemelik. (EA-151)  
mahkemelik > mehkemelik
- Hereketi gördün işte. (EA-143)  
hareketi > hereketi
- Gövü de bir altın sehetinen yüz yüzüğünü taxtı. (EA-144)  
saat > sehet
- Heç unutmam fiyeti üsgek diye efendi babam geri yollamıştı. (EA-142)  
fiyatı > fiyeti
- Zuggum yiyesen işen bax, ikindi ezeni oxımy. (EA-140)  
ezanı > ezeni



- Gurbette ehbabı adam zor bulıy. (EA–138)  
ahbap > ehbap
- Teze geline baxmaya getdim. (EA–137)  
Taze > teze
- Şeker pavruzasının isdimlek fiyatından bahalı (EA–137)  
isdimlak > isdimlek
- Hele bax ki sen de heç heya var mı? (EA–136)  
haya > heya
- Gız anam bax, seet dokguza geliy. (EA–135)  
saat > seet
- Goley gelsin Anşa Bacı. (EA–129)  
kolay > goley
- Hoş geldin Nezüik. (EA–129)  
Nazik > Nezüik
- Batal bi gız enterüsüz dolaşıy. (EA–128)  
entari > enterü
- Oğul oğul bişey demiyem saha emzürdüğüüm südüüm heram ola. (EA–124)  
haram > heram
- Tandur evi dar geliy  
Merdenesi zor geliy. (EA–122)  
merdane > merdene
- Düneyin avu Helimegilin tumbılık tarlanın soğanını kehan ettük. (EA–121)  
Halime > Helime
- Aburası irehmetlik, İnönü sitedyumu. (EA–118)  
stadyumu > sitedyumu
- İki taxımın taraftarları öğde birbirlerinin sülelelerine verip verüştürdükten sonra gobal ve nacaxlarla birbirlerine doğru segürttüler. (EA–118)  
sülale > sülele
- Buranın garıları da bi ecayip. (EA–118)  
acayip > ecayip
- Eferim ul İrecep sahan iti bile gorxuttun. (EA–119)  
aferin > eferim

- Gökhan topu sert bi şekilde tekmükliyerek taca gönderdi ve taxımını ferehletti. (EA–119)  
ferahlattı > ferehletti
- Bunnar figgare adamlarımış. (EÖABD–109)  
fukara > figgare
- Sabaxdan Allah helbet xeyirli bi gapı açar. (EÖABD–110)  
hayırlı > xeyirli
- Gazanı alıylar cangur cungur, ezenner oxunıy geçip gediylar. (EÖABD–111)  
ezanlar > ezenner
- Borçlular heciz etmiş gapımdan geri getmiylar. (EÖABD–111)  
haciz > heciz
- Keçelce baxıy ki, mehle imamı bunarın gapısının ögünden heç egük olmy. (EÖABD–116)  
mahalle > mehle
- Temam Keçelce'ynen dayısı hemin uyıy. (EÖABD–117)  
tamam > tamam
- Hakgeden molla gendini bacadan atmış, ölmüş. (EÖABD–120)  
hakikaten > hakgeden
- Sonunda cenezeler yunıy. (EÖABD–121)  
cenaze > ceneze
- Dayıma bax, ondan goleyi ne var? (EÖABD–122)  
kolay > goley
- Düğün sahabı hevaya iki el silah atıy. (EÖABD–122)  
havaya > hevaya

#### 1.4.3.2. ı > i Değişimi

- Nedesen ev gahri her zaman elimiz olmy ki, (EA–129)  
kahrı > gahri
- Gız sen e bile yuğurursan xamur cıvık olur. (EA–121)  
cıvık > cıvik

- Sabaxdan Allah helbet xeyirli bi gapı açar. (EÖABD–110)  
hayırlı > xeyirli

#### **1.4.3.3. o > ö Değişimi**

- Gettük bi köşeye şöfer eyleşti. (EA–127)  
şoför > şöfer

#### **1.4.3.4. u > ü Değişimi**

- Aburada iki pırtık çamaşur var, dedim çabucax üfeliyim gurtulsun. (EA–129)  
Ufalayayım > Üfeliyim

### **1.4.4. İNCE ÜNLÜLERİN KALINLAŞMASI**

#### **1.4.4.1. e > a Değişmesi**

- Ye gardaş.. Ye ki, çifte gidesen. (EF–74)  
kardeş > gardaş
- Hele birez daha misafirimiz olun. (ABE–31)  
biraz > birez
- Çocuklar da çıkardıylar garı haman gaybolıy. (ABE–33)  
hemen > haman
- Ena! Deli mi ne? (ABE–97)  
ana > ena
- Gaşuxlu gaşuxsuz haman dalıyam. (ABE–97)  
hemen > haman
- Ataşlandım, uzunnik gelin o yandan segürtdü. (MD–14)  
ateşlendim > ataşlandım
- Hatun herhalda senin dedüğün kimin, içinde gonuşannara bi şey oldu. (MD–14)  
herhalde > herhalda

- Suvaxda korkozan, baxçada guyu (ABE–98)  
bahçede > baxçada
- Biz de misafir gelenden onunnan barabar oturur yemek yerük. (EA–150)  
beraber > barabar
- Goley gelsin Anşa Bacı. (EA–129)  
Ayşe > Anşa
- İki uşax sahabı oldum hemin daha oxumaya havasım var. (EA–129)  
hevesim > havasım
- Hamancana üsdümüzü geyündük. (EA–127)  
hemence > hamancana
- Alatiriklerin hepisi alımış. (EA–127)  
elektrik > alatirik
- Bilat köşesinden bilatı aldux. (EA–127)  
bilet > bilat
- Abu gelini netmeli  
Merdivandan atmalı  
Paldur küldür gidende  
Cığarayı yaxmalı. (EA–125)  
merdivenden > merdivandan
- Bax alavlar yenmiş. (EA–121)  
alevler > alavlar
- Tandurun sıcağıyan bi grambux eşkilisi büşürsek daha maxbula geşmez mi?  
(EA–121)  
makbule > maxbula
- Havaslanduğun hayatı buldun mu gardaş? (EA–117)  
heveslendiğin > havasladuğun
- Düneyin yağan gardan sonra saha birez lıştik olmuş amma fitbol oynamaya  
mahana degül. (EA–118)  
bahane > mahana
- Hakem de elleri börgünde gazatacıların ortalıxtan çekilmelerini bekliy (EA–  
118)  
gazeteci > gazatacı

- Eli açux olanlara comart deyilermiş. (EÖABD–109)  
cömert > comart
- Sen zatan her zaman baha kötülük ediyisen. (EÖABD–110)  
zaten > zatan
- Herhalda mollanın ayağı bir köke bir daşa mı taxıldı ki, geçemedi. (EÖABD–119)  
herhalde > herhalda
- Garıyı o halda bıraxıy. (EÖABD–121)  
halde > halda
- Baxçadaki ağaçların en incesine bağıly. (EÖABD–124)  
bahçe > baxça
- Onun üçün son almayı ben siz dinniyeñlerime veriyem. (EÖABD–124)  
elma > alma

#### 1.4.4.2. i > ı Değişmesi

- Çox zaman önce bi padişah, bu padişahın da bi gızı varmış. (ABE–31)  
padişah > padişah
- Aradan epeyi vaxıt geçer. (ABE–31)  
vakit > vaxıt
- Cılvıraya döndü, halımız bizim (ABE–98)  
halimiz > halımız
- Gelmişken avu nişanı da deyim de gurtulum. (EA–143)  
nişanı > nişanı
- Avu ağzı açuxgilin ortanca oğlanın, hanı üsgek melmeketlerde oxudu da hökümet adamı oldu. (EA–143)  
hani > hanı
- Öbüriyñen haylı uğraştım. (EA–130)  
hayli > haylı
- Abu gelini netmeli  
Merdivandan atmalı  
Paldur küldür gidende

Cığarayı yaxmalı. (EA–125)

sigara > cığara

- Eşindi ben abu halımınan senden eyi yoğururam. (EA–121)

halimle > halımınan

- İrdvan on sekgiz cızgısına doğru harbı harbı girmek üçün evdiriy. (EA–119)

çizgi > cızgı

- Bu enişdem ayağı, hanı bacım ayağı. (EÖABD–108)

hani > hanı

- Ağası camıdan geliy. (EÖABD–111)

cami > camı

- Senin için o xayınlıx xasdelik olmasaydı başına bu işler gelmezdi. (EÖABD–114)

hainlik > xayınlıx

#### **1.4.4.3. ö > o Değişmesi**

- Gine kor gözenin başınd ebdes salıydı. (ABE–98)

kör > kor

- Pardosolu begler başaçux garılar (EA–127)

pardösü > pardosu

- Eli açux olanlara comart deyiylermiş. (EÖABD–109)

cömert > comart

#### **1.4.5. YUVARLAK ÜNLÜLERİN DÜZLEŞMESİ**

##### **1.4.5.1. u > ı Değişmesi**

- Medine figgeresi gibi. (ABE–24)

fukara > figgere

- Yımirtayı alıy, yeyiy, pasını unudıy. (EA–150)

yumurta > yımırta

- Oranın mıxtarı bunu evine misafir ediy. (EA–150)  
Muhtar > mıxtar
- Siz de yeyin için miradıza geçin. (EA–152)  
muradınıza > miradıza
- Maç Fener'in fayıl atışıynan başladı. (EA–119)  
faul > fayıl
- Düşe gaxa molların tarlasına dorğı gedi. (EÖABD–119)  
doğru > dorğı
- Bu gonişmaları duyan garı, suvax gapısından gafasını uzadı. (EÖABD–120)  
konuşma > gonişma

#### 1.4.5.2. u > i Değişmesi

- Mektibime başlamadan öğde, selam eder gözlerinden öperem. (ABE–98)  
mektubuma > mektibime
- Böğün hatunumgilde Maxbile'nin gelinini gördüm. (EA–137)  
makbule > maxbile
- Gız hele çabik xamur foculamış teknedan daşy. (EA–121)  
çabuk > çabik
- Düneyin yağın gardan sonra saha birez lıştik olmuş amma fitbol oynamaya  
mahana degül. (EA–118)  
futbol > fitbol
- Bunnar figgare adamlarımış. (EÖABD–109)  
fukara > figgare

#### 1.4.5.3. u > a Değişmesi

- Avu axla ne goymuşsan mahaggax olacax (EA–121)  
muhakkak > mahaggax

#### 1.4.5.4. u > e Değişmesi

- Meellim beg, sen efendisen. Az yersen. (EF-65)  
muallim > meellim

#### 1.4.5.5. ö > e Değişmesi

- Bir iti zorla ava götürürsen bele olur. (EF-92)  
böyle > bele
- Nedim ki ele çayır? (EF-76)  
öyle > ele
- Gettük bi köşeye şöfer eyleşti. (EA-127)  
şoför > şöfer
- Küvlenin delüğü dar  
Eyle olma üşgüzar  
Herifime bi baxsam  
Hamanca garnı doyar. (EA-122)  
öyle > eyle
- Gelin çıxıy, çıxar çıxmaz guşağı çeziy. (EÖABD-124)  
çöz > çez

#### 1.4.5.6. ü > e Değişmesi

- Ele baxdım ki tomofil yeridi. (EA-130)  
yürüdü > yeridi

#### 1.4.5.7. ü > i Değişmesi

- Avu Minire hanımın gelini de düneyin bi oğlan doğurmuş. (EA-143)  
münire > minire
- Ele baxdım ki tomofil yeridi. (EA-130)  
yürüdü > yeridi



## 1.4.6. DÜZ ÜNLÜLERİN YUVARLAKLAŞMASI

### 1.4.6.1. a > o Değişmesi

- Gız boğozan şiş axa, abu gaden ekmek yeyülür mü? (EA-143)  
boğazına > boğozan

### 1.4.6.2. e > ü Değişmesi

- Gökhan topu sert bi şekilde tekümüliyerek taca gönderdi ve taxımını ferehletti. (EA-119)  
tekmeleyerek > tekümüliyerek

### 1.4.6.3. ı > u Değişimi

- Ben de yapdururam beş oda. (EF-67)  
yaptırırım > yapdururam
- Tandur ekmeklerini loxma loxma kes, önüme goy. (EF-65)  
tandır > tandur
- Babası memleketde ne gadin doxtor, hekim varsa hepsine baxturur. (ABE-31)  
baktırır > baxturur
- Vezirler gızı bir döşeğe yaturup dağın başına bıraxurlar. (ABE-31)  
yatırıp > yaturup, bırakırlar > bıraxurlar
- Ben yalavuzam, beni de yanına al. (ABE-31)  
yalnızım > yalavuzam
- Bu benim padişah babamdur. (ABE-31)  
babamdır > babamdur
- Baba ben derdine dermen bulamayıp dağa bıraxduğun gızınam. (ABE-31)  
bıraktığın > bıraxduğun
- Axurunda atı öküzü davarı çox. (ABE-33)

- ahırında > axurunda
- Emrinde gaşdene adam çalışdırıymış. (ABE–33)  
çalıştırıyormuş > çalışdırıymış
  - Al garısı ata binenden yapuşur, galur. (ABE–33)  
kalır > galur, yapışır > yapuşur
  - Bunu yeddi sene çalışdırıylar. (ABE–33)  
çalıştırıyorlar > çalışdırıylar
  - Evin xamurunu, çamaşurunu, bağı, baxçayı haggediymiş. (ABE–33)  
çamaşırı > çamaşuru
  - Vasgirt tarafı topladı amma gazangaya açux. (ABE–97)  
açık > açux
  - Herif bugün guzu eti alursa. (ABE–97)  
alırsa > alursa
  - Gaşuxlu gaşuxsuz haman daliyam. (ABE–97)  
kaşıklı > gaşuxlu
  - Ne diyeceğimi şaşurtdum. (MD–14)  
şaşırdım > şaşurtdum
  - İrehmetlik baban ürüyama girdi  
Uyandım ki sarılmışam yasduğa (ABE–99)  
yastığa > yasduğa
  - Yazux günah degül mü? (EA–150)  
yazık > yazux
  - Dartax ağırlığınca altun verek sahan, aslanı bize sat. (EA–151)  
altın > altun
  - O çocuxları tanur musan? (EA–152)  
tanır mısın > tanur musan
  - Mor menefşe mor sünbüle garışur. (EA–145)  
karışır > garuşur
  - Bax heşte duymamuştux. (EA–143)  
duymamıştık > duymamuştux
  - Yarusuna gattin açux. (EA–144)  
yarısına > yarusuna

- Odan sorna da bacıma deyim, bi de baxdım çalgular başladı. (EA-144)  
çalgılar > çalgular
- Anam ağzumu aşdurma benim. (EA-144)  
aştırma > aşdurma
- Accux erken gaxsan, bulaşux yusan. (EA-135)  
bulaşık > bulaşux
- Aburada iki pırtık çamaşur var, dedim çabucax üfeliyim gurtulsun. (EA-129)  
çamaşır > çamaşur
- Gıs asılım senden mantuxsuz yoxdur. (EA-135)  
Mantıksız > mantuxsuz
- Aha bizim böyük oğlan bir haftadur etimi yedi, gemüğümü goydu. (EA-129)  
haftadır > haftadur
- Bir gün babasının getirdüğü tofiliyenen oynadurkene öğretmenin mıxladuzlarınan yaptuxları axlıma geldi. (EA-129)  
oynatırken > oynadurkene
- Bir gün babasının getirdüğü tofiliyenen oynadurkene öğretmenin mıxladuzlarınan yaptuxları axlıma geldi. (EA-129)  
mıknatıs > mıxladuz
- Haman mıxladuzlar birbirine yapuşıydı. (EA-129)  
yapışıyordu > yapuşıydı
- Gine mıxladuzları birbirine yaxlaşdurandan sıranın üstündeki mıxladuz, galemlerinen gayıp gedydi. (EA-130)  
yaklaşdır > yaxlaşdur
- Haydi şindik Allah'a ısmarladux. (EA-130)  
ısmarladık > ısmarladux
- Gız anam şaşurtdum bu nasıl işidi. (EA-127)  
şaşırdım > şaşurtdum
- Hamanca atguyu başıma sardım. (EA-128)  
atkıyı > atguyu
- Gelinin olalı hemin bigünnükdüm sen behen inek sağdurdun. (EA-124)  
sağdırdım > sağdurdun

- Abu gelini netmeli  
Merdivandan atmalı  
Paldur küldür gidende  
Cığarayı yaxmalı. (EA-125)  
paldır > paldur
- Tandur evi dar geliy  
Merdenesi zor geliy. (EA-122)  
tandır > tandur
- Avu gollarıy heç mi feri galmadı. Basgun soyxa. (EA-121)  
baskın > basgun
- Vula heç utanmıylar gardaş dersen gavurun üstüne saldıruylar. (EA-118)  
saldır > saldur
- Vula gardaş avu herifleri annadux da garılara noliy onu annamıyam. (EA-118)  
anladık da > annadux da
- Sorna ağacın dibine geliyler ki, babalarının çamın dalına bağladuğu gabax ürüzgar esdükçe “tix tix” dala vurıy. (EÖABD-106)  
bağladığı > bağladuğu
- Haman dalguçları getürıy. (EÖABD-108)  
dalgıç > dalguç
- Gazanı alıylar cangur cunqur, ezenner oxunıy geçıp gediylar. (EÖABD-111)  
cangır > cangur
- Ağa ahan saha bi küp altun. (EÖABD-111)  
altın > altun
- Gövdesine bi yara, sızı yapuşdu. (EÖABD-111)  
yapış > yapuş
- Bir çuvalduz boyu yol getdim. (EÖABD-115)  
çuvaldız > çuvalduz
- Azuxsuz yola revan oldum. (EÖABD-115)  
azıksız > azuxsuz
- Ellerini yımirtanın sahanına bulaşdura bulaşdura bir pırtık de yumurtadan alıp yemeklerini yeyıylar. (EÖABD-117)

bulaştır > bulaşdur

#### 1.4.6.4. i > u Değişimi

- Herhalde pavruxadan bi kaç çuval verürler. (EF-13)  
fabrika > pavruxa
- Havaslanduğun hayatı buldun mu gardaş? (EA-117)  
heveslendiğin > havasladuğun

#### 1.4.6.5. i > ü Değişimi

- Emice, sen bu işi bülmezsen. (EF-74)  
bilmezsın > bülmezsen
- Bir lobyax getir baxax, nası bişey? (EF-73)  
getir > getir
- Ehmet Efendi, ben ele dirdoş garılardan degülem. (EF-70)  
değilim > degülem
- Benim ağzım çox kiptür. (EF-70)  
kiptir > kiptür
- Bu gadden ekin biçülür mü? (EF-59)  
biçilir mi > biçülür mü
- Eyi de hepsi birden getüremezsın. (EF-48)  
getüremezsın > getüremezsın
- Ben ne bülüm. (EF-13)  
bileyim > bülüm
- Gız gabul eder evlenürler. Üş dene uşaxları olur. (ABE-31)  
evlenirler > evlenürler
- Helbet bunnarı büşürür, bize de yedürürler. (ABE-31)  
pişirir > büşürür, yedirir > yedürür
- Ona eyi hizmet edemedük. (ABE-31)  
edemedik > edemedük
- Erükler hasgar olmuş. (EA-143)

- erik > erük
- Beklemedükleri gece gine aynı vaziyet. (ABE–33)  
beklemedik > beklemedük
  - Al garısının bi yerine iyne ilişdürenden göze göriniymiş. (ABE–33)  
İliştir > ilişdür
  - Bunar dedüklerini yapıylar. (ABE–33)  
dedüklerini > dedüklerini
  - Benim nereye getdügüm sankim ondan sorılıy. (ABE–97)  
gittiğimi > getdügümü
  - Yaprax dolmasına soğan keyüfdür. (ABE–97)  
keyiftir > keyüfdür
  - Delüğümüz yeşil, semaver böyük (ABE–97)  
demliğimiz > demlüğümüz
  - Hatun, avu ıradıyoyu getür de baxax, hökümet gine neye zam goyacax. (MD–14)  
getir > getür
  - Hatun herhalda senin dedüğün kimin, içinde gonaşannara bi şey oldu. (MD–14)  
dediğin > dedüğün
  - Candan ve sevgülü oğlum Ehmet! (ABE–98)  
sevgili > sevgülü
  - Çüter çüter maggat örtükleri, teştisi, debbesi, zavrağı, gügümü ilişdirinden dut da dey maşafasına gadden. (ABE–98)  
çifter > çüter
  - Dedi ki he öldüm de bi mevlüt mü oxuttuz nettiz? (ABE–98)  
mevlit > mevlüt
  - Yakında ox çekerem, bir enüğün oldu mu? (ABE–99)  
eniğin > enüğün
  - Biz de misafir gelenden onunnan barabar oturur yemek yerük. (EA–150)  
yeriz > yerük
  - Gız boğozan şiş axa, abu gaden ekmek yeyülür mü? (EA–143)  
yiyilir mi > yeyülür mü?

- Emzöklü boz eşşek Çebiçgilin çevürmesine girmiş, beçere hayvanın guyrığunu kesmişler. (EA–142)  
emzikli > emzöklü, çevirme > çevürme
- Hoş geldin Nezü. (EA–129)  
Nazik > Nezü
- Aha bizim büyük oğlan bir haftadır etimi yedi, gemüğümü goydu. (EA–129)  
kemiğimi > gemüğümü
- Beşi bütürdüm amma nedim ki, (EA–129)  
bitirdim > bütürdüm
- Sorna bidenesini ters çevüriydi. (EA–129)  
çeviriyordu > çevüriydi
- Amma bikeen söliyim. Getürürse yaparsan he mi? (EA–130)  
getirene > getürene
- Hamancana üsdümüzü geyündük. (EA–127)  
giyindik > geyündük
- Gettük bi köşeye şöfer eyleşti. (EA–127)  
gittik > gettük
- Batal bi gız enterüsüz dolaşy. (EA–128)  
entari > enterü
- Oğly aldım senin derdün üçün mü? (EA–124)  
derdin > derdün, için > üçün
- Penceresi demür gelin. (EA–124)  
demir > demür
- Küvlenin delüğü dar  
Eyle olma üşgüzar  
Herifime bi baxsam  
Hamanca garnı doyar. (EA–122)  
işgüzar > üsgüzar
- Küvlenin delüğü dar  
Eyle olma üşgüzar  
Herifime bi baxsam  
Hamanca garnı doyar. (EA–122)

deliği > delüğü

- Abu yağırnım ele arğıy ki, ben böğün heç tandura egülemem. (EA–121)  
eğilemem > egülemem
- Buna ırağmen dürübünler xırtlık barabarı dolu. (EA–118)  
tribünler > dürübünler
- İki taxımın taraftarları öğde birbirlerinin sülelelerine verip verüştürdükten sonra gobal ve nacaxlarla birbirlerine doğru segürttüler. (EA–118)  
veriştir > verüştür
- İrdvan on sekgiz cızgısına doğru harbi harbi girmek üçün evdiriy. (EA–119)  
için > üçün
- Doxtor bi elinde sünet çantası bi elinde şüşe bi tevür goşarax İrdvan'ın yanına geldi. (EA–119)  
şişe > şüşe
- Bu arada Beşikdaş seyircileri sevüncük olular. (EA–120)  
sevincik > sevüncük
- Sorna ağacın dibine geliyler ki, babalarının çamın dalına bağladuğu gabax ürüzgar esdükçe “tix tix” dala vurıy. (EÖABD–106)  
estikçe > esdükçe
- Aman! Kesdür bu geyigi. (EÖABD–108)  
kestir > kesdür
- Pıçaxlar bülevleniy, gazanlar galiyleniy, geyik kesilecek, et bişecek. (EÖABD–108)  
bilevlen > bülevlen
- Tarlada işleri çox olduğu üçün övle yemeklerini bazı zaman Keçelce gedip getüriymiş. (EÖABD–116)  
için > üçün
- Herhalde yarın her şey belli olur, sen de örğenürsen. (EÖABD–117)  
öğrenirsin > örğenürsen



## 1.5. ÜNLÜ DARALMALARI

Erzincan yöresi ağzında fazla rastlanmayan bir fonetik hadisedir. Genellikle ismin “-e” durum ekinden ve “-y” şimdiki zaman ekinden önce sözcükte var olan geniş ünlülerin darlaşması biçiminde görülür. Bunun dışında nispeten bölge ağzında var olan bazı kelime köklerinde darlaşma hadisesine rastlanmaktadır.

ortaya > ortiya	çalışmaya > çalışmiya	masaya > masiya
polis > pulis	telefon > tilifon	tencere > tencire
oynuyor > oyniy	başlıyor > başliy	mazot > mazut
kovalamak > guvalamax	domates > dumates	

- Tencire gafalı dayı. Kemahlıların gahve nerede? (EF-37)  
tencere > tencire
- Gaxar veziriyen av etmiye gider. (ABE-31)  
etmeye > etmiye
- Atı eyerliyerek üstüne de acı sağız sürtek. (ABE-33)  
eyerleyerek > eyerliyerek
- O gözelim uzun hava söliyen ıradyo daha söylemiy. (MD-14)  
söyleyen > söliyen
- Hanım bax, sakgın gızı ellere vermiyese, ben saha abuğam. (ABE-98)  
vermeyese > vermiyese
- Kaynanayı anlıyan, oğluna duvacıdır. (ABE-99)  
anlıyan > anlıyan
- Siz niye orıya deynekleri elize aldız geçtiz. (EA-150)  
oraya orıya
- Diyniyenden, çocuxlar gendi aralarında deyiyle ki (EA-152)  
dinlediğinde > diyniyenden
- Aman! Çatlıyasan, zahar aşindi avuna da noxusa görmeye gedilecek. (EA-143)  
çatlasın > çatlıyasan
- Oxuyan sırdıy, dinniye güliy. (EA-139)

- dinleyen > dinniyen
- Aburada iki pırtık çamaşur var, dedim çabucax üfeliyim gurtulsun. (EA-129)  
Ufalayayım > Üfeliyim
  - Küntleri eyle lappilik edip neriye pallikliysen. (EA-121)  
nereye > neriye
  - Bax ebile tombilik tombilik yapacaxsanki, duzsuz helva gibi yayılmıya (EA-121)  
yayılmaya > yayılmıya
  - Avu küvleyi de gapat ki, tandurun hovu yenmiye. (EA-121)  
inmeye > yenmiye
  - Daha sonra orıya gelen polesler yerde yatanları batlıcan gibi topladı, götürdüler. (EA-118)  
oraya > orıya
  - Beşiktaş-Fenerbahçe maçı birezden başlayacax. (EA-118)  
başlayacak > başlayacax
  - Gökhan topu sert bi şekilde tekümükiyerek taca gönderdi ve taxımını ferehletti. (EA-119)  
tekmeleyerek > tekümükiyerek
  - Evet, gol möhterem dinniyenlerim (EA-120)  
dinleyenlerim > dinniyenlerim
  - Orıya baxıylar, burıya baxıylar. (EÖABD-107)  
oraya > orıya, buraya > burıya
  - O zaman bu degirmende bizi gollıyan birisi var. (EÖABD-113)  
kollayan > gollıyan
  - Mollanın elinden dutıy, sürükliye sürükliye, bi halınan havlu gapısından dışarı çıkarıy. (EÖABD-120)  
sürükleye > sürükliye
  - Onun üçün son almayı ben siz dinniyenlerime veriyem. (EÖABD-124)  
dinleyenlerim > dinniyenlerim

## 1.6. ÜNLÜ İKİZLEŞMELERİ

İkiz ünlülerin kelime içinde bulunması niteliği ile Erzincan ağzı Türkçe dilbilgisine aykırı bir karakter göstermektedir. Erzincan ağzında görülen bazı ses olayları sözcük içinde iki ünlüyü bir anda yan yana getirmekte ve böylelikle Türkiye Türkçesi fonetiğine ters düşen bir durum oluşturmaktadır.

sana > saa (see)                      değil > deel                      nasıl eder > nası eder  
niye > nie                              yalnız >yalouz                      bir el > bi el  
yanına > yaina

- Gız sakgın efendi babaan bi şey söylemiyesen. (MD-14)  
babana > babaan
- Avu evelik suratlı gızı da nerden göynee gattın. (ABE-98)  
gönlüne > göynee
- Meer bilmisen au ölen gızınan beşinci. (EA-143)  
meğer > meer
- Parlım bi de başaa legen alsana. (EA-135)  
başına > başaa
- O deyiş ki Ehmet baa ver, o deyiş Ehmet baa ver. (EA-130)  
bana > baa
- Amma bikeen söliyim. Getürürse yaparsan he mi? (EA-130)  
bir kere > bikeen
- Gendeen gel gaynana. (EA-124)  
kendine > genden
- Keçelce'nin gözleri kor ola, molla baa gala. (EÖABD-116)  
bana > baa
- Yarın saa bi garı alur gelürem. (EÖABD-122)  
sana > saa

## 1.7. İKİZ ÜNLÜ GİDERİLMESİ

Türkçe bir sözcükte bilindiği üzere yan yana iki ünlü bulunmaz.<sup>116</sup> Saat, şair, sait, faik gibi. Böyle bir görünüm arz eden kelimeler yabancı kökenli olup dilin canlılık prensibi içerisinde değişik zamanlarda başka dillerden Türkçemize girmiş kelimelerdir. Erzincan ağzında bu tür durumlar, değişik ses olayları ile giderilebilmektedir. Yani yan yana bulunan iki ünlü söyleyiş niteliği ile tek ünlüye indirilmektedir. Bu olaya ikiz ünlü giderilmesi adı verilmektedir. Aşağıdaki örneklere dikkat edildiği takdirde bir kısım ünlü düşmesi örneklerine de şahit olunmaktadır:

muamele > mamele	saat > sahat	muayene > mayene
daire > dayire	sait > sayit	teyzeoğlu > teyzoğlu

- Gövü de bir altın sehetinen yüz yüzüğünü taxtı. (EA–144)  
saat > sehet
- Gaptan Selo dayireye gediymiş. (EA–138)  
daireye > dayireye
- Maç Fener'in fayıl atışıynan başladı. (EA–119)  
faul > fayıl
- Senin için o xayınlıx xasdelik olmasaydı başına bu işler gelmezdi. (EÖABD–114)  
hainlik > xayınlıx
- Kimse dışarı çıxmasın. Herkesi mayene edecük. (EÖABD–121)  
muayene > mayene

## 2. ERZİNCAN AĞZINDA ÜNSÜZ HARFLER

Türkiye Türkçesi'nde görülen “b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z” gibi ünsüz harflerin yanında Erzincan Ağzında kalın ƙ, hırıltılı h (bu harfi metinlerde ve fonetik unsurları işlerken “x” şeklinde kullanacağız), g ile ğ arasında

<sup>116</sup> Recep Toparlı, *Türk Dili*, Seyran Yayınları, Sivas 1993, s. 36

bir ses olup ve genelde kalın ünlülerle kullanılan ğ sesini görmek mümkündür. Bir dilin genel halk tarafından okunup yazılmasında kullanılan harfler ulusal alfabede kendine yer bulamaz. İşte bundan dolayıdır ki, kültürlü Türkiye Türklerinin genel konuşma dilinde kaybolmuş bulunan geniz (ñ)’si, gırtlak “h”si ve kapalı “é” gibi bölge konuşması sesleri ulusal alfabede gösterilmez. Bölgelerin özel söyleyişlerinde ise bütün bu ince ayrımlara yer verilir. Çünkü bölge ağzıyla oluşturulmuş eserlerde varılmak istenen şey halk ağzının bütün ince ses ayrımlarını belirtmektir.<sup>117</sup>

Türkiye Türkçesi’nde olduğu gibi Erzincan Ağzında da ünsüzleri dudak, damak, diş, gırtlak; yumuşak, sert, patlayıcı ve sızıcı gibi özelliklerle belli bir tasnife tabi tutabilmekteyiz.

## 2.1. ÜNSÜZ BENZEŞMESİ

Erzincan yöresi ağzının fonetik yönlerinden birisi de yörede çok sıkça rastlanan temeli boğumlama noktası, ton niteliklerine dayanan benzeşme hadisesidir. Erzincan yöresi ağzında benzeşme hadisesi genellikle “r, z, h” ünsüzlerinde benzeşen; “s, n” ünsüzlerinde benzeştiren yönüyle kendini fark ettirmektedir.<sup>118</sup>

aydınlık > aydunnux	şunlar > şunnar	onlar > onnar
gelenler > gelenner	Erzincanlı > Erzincannı	oynarlar > oynallar
koşarlar > goşallar	mehmet > memmed	yatsı > yassı
kırılmazsa > gırılmassa	çıkılmazsa > çıxmazsa	yalnız > yannız
azıcık > azucux > accux	gitmemişsin > getmemissen	

### 2.1.1. nl > nn Benzeşmesi

- Helbet bunarı büşürür bize de yedürürler. (ABE–31)  
Bunları > Bunnarı
- Padişah bu adlarda bişey saxlı olduğunu annar. (ABE–31)

<sup>117</sup> Ahmet Caferoğlu, *A.g.e.*, s. 10

<sup>118</sup> Mukim Sağır, *A.g.e.*, s. 116

- anlar > annar
- Kövünde ireli gelennerinden biriymiş. (ABE–33)  
gelenler > gelenner
  - Yoxsa at yorgunnuxdan ölecek. (ABE–33)  
yorgunluktan > yorgunnuxdan
  - Bunar dedüklerini yapıylar. (ABE–33)  
bunlar > bunnar
  - Hatun herhalda senin dedüğün kimin, içinde gonuşannara bi şey oldu. (MD–14)  
konuşanlara > gonuşannara
  - Tarla axbunnandı, lövlez ekildi. (ABE–98)  
ahbunlandı > axbunnandı
  - Gurtlandı gavunnar, başdan söküldü. (ABE–98)  
kavunlar > gavunnar
  - Bunnar yeddi sene mehkeme göriyler. (EA–151)  
bunlar > bunnar
  - Bu da durıy, onnarı seyrediy. (EA–152)  
onları > onnarı
  - Kor Bilal'i gız peşinde görenner. (EA–138)  
görenler > görenner
  - Kömürcü Celal'a assınnar zopa. (EA–139)  
atsınlar > assınnar
  - Eyi-kötü, yalan-yannış deyiyse. (EA–139)  
yanlış > yannış
  - Oxuyan sırdıy, dinniyen güliy. (EA–139)  
dinleyen > dinniyen
  - Gelinin olalı hemin bigünnükdüm sen behen inek sağdurdun. (EA–124)  
bir günlüktüm > bigünnükdüm
  - Vula gardaş avu herifleri annadux da garılara noliy onu annamıyam. (EA–118)  
anladık da > annadux da, anlamıyorum > annamıyam
  - Evet, gol möhterem dinniyenlerim (EA–120)

dinleyenlerim > dinniyeulerim

- Bunnar figgare adamlarımış. (EÖABD–109)  
bunlar > bunnar
- Gazanı alıylar cangur cungur, ezenner oxunıy geçip gediylar. (EÖABD–111)  
ezanlar > ezenner
- Padışah annıy haman. (EÖABD–114)  
anlıyor > annıy
- Keelceyi annadacam, dilini dutmıyanın dili gurıya. (EÖABD–116)  
anlatacağım > annadacam
- Keçelce baxıy ki, mehle imamı bunarın gapısının ögünden heç egük olmy.  
(EÖABD–116)  
bunların > bunarın
- Bu ne hal bile diye günnerce düşüniy. (EÖABD–116)  
günlerce > günnerce
- Bi de ne baxsınnar. (EÖABD–121)  
baksınlar > baxsınnar
- Onun üçün son almayı ben siz dinniyeulerime veriyem. (EÖABD–124)  
dinleyenlerim > dinniyeulerim

### 2.1.2. ln > nn Benzeşmesi

- Çatlamış bi kere annıy damarı. (EA–136)  
alnının > annıy
- Aykut üsgeldi annının gacıynan topa vurdu. (EA–119)  
alnının > annının
- Sabaxdan belli güneşin annında yandı gavruldu. (EÖABD–119)  
alnında > annında

### 2.1.3. zc > cc Benzeşmesi

- Gız yerinden accux terpeniy. (ABE–31)

azıcık > azcux > accux

- Accux erken gaxsan, bulaşux yusan. (EA–135)

azıcık > accux

#### 2.1.4. zs > ss Benzeşmesi

- Eze sen de bennen zekleniyisen heç helva tussuz olur mu ki yayıla. (EA–121)

tuzsuz > tussuz

#### 2.1.5. hm > mm Benzeşmesi

- Hoca Memmed her fışgıyı didiymiş. (EA–138)

Mehmet > Memmed

#### 2.1.6. ts > ss Benzeşmesi

- Yassıya gadin içenler, nağara, lüver atanların haddi var hesabı yox.

(EÖABD–123)

yatsı > yassı

### 2.2. ÜNSÜZ BENZEŞMESİNE AYKIRILIK

Erzincan Ağzında ünsüz benzeşmesi özelliğine aykırı nitelik gösteren birçok kullanıma şahit olmaktayız. Özellikle sert ünsüz ile biten bir sözcüğe sert ünsüz ile başlayan bir ek getirmek gerekirken bu kural Erzincan Ağzında bozulmakta dolayısıyla bu kurala aykırı bir durum ortaya çıkmaktadır.

gittik > getdük

bakkal > bakgal

serptik > sepdük

yastık > yasdux

mahkeme > mahgame

battal > batdal

muhakkak > muhakgak

işçi > işci

bıktım > bıxdım

kestane > kesdane



- Babası memleketde ne gadin doxtor, hekim varsa hepsine baxdurur. (ABE–31)  
memlekette > memleketde, baktırır > baxdurur
- Vezirlerine deyiy ki, buna ne Allah’dan ne de guldan bi şifa geldi. (ABE–31)  
Allah’tan > Allah’dan
- Baba ben derdine derman bulamayıp dağa bıraxduğun gızınam. (ABE–31)  
bıraktığın > bıraxduğun
- Benim ağzım çox kiptür. (EF–70)  
kiptir > kiptür
- Ben de yapdururam beş oda. (EF–67)  
yaptırırım > yapdururam
- Yoxsa at yorgunnuxdan ölecek. (ABE–33)  
yorgunluktan > yorgunnuxdan
- Al garısının bi yerine iyne ilişdürenden göze göriniymiş. (ABE–33)  
İliştir > ilişdür
- Bunu yeddi sene çalışdırıylar. (ABE–33)  
çalıştırıyorlar > çalışdırıylar
- Benim nereye getdüğüm sankim ondan sorılıy. (ABE–97)  
gittiğimi > getdüğümü
- Yaprax dolmasına soğan keyüfdür. (ABE–97)  
keyiftir > keyüfdür
- İşgembeyi nedim içi fışgılı. (ABE–97)  
işkembe > işgembe, fışkı > fışgı
- Misafire aluçalı eşgili (ABE–97)  
ekşili > eşgili
- Iradyoyu maggatdan aşağıya bıraxdı. (MD–14)  
makattan > maggatdan
- Iradyoyu maggatdan aşağıya bıraxdı. (MD–14)  
bıraktı > bıraxdı
- Ataşlandı, uzunnik gelin o yandan segürtdü. (MD–14)  
segirtti > segürtdü
- Acans vaxdı oldu. (MD–14)

- vakti > vaxdı
- Ne diyeceğimi şaşurtdum. (MD-14)  
şaşırdım > şaşurtdum
  - Suvaxda korkozan, baxçada guyu (ABE-98)  
sokakta > suvaxda
  - Gurtlandı gavunnar, başdan söküldü. (ABE-98)  
baştan > başdan
  - Çüter çüter maggat örtükleri, teştisi, debbesi, zavrağı, gügümü ilişdirinden  
dut da dey maşafasına gadden. (ABE-98)  
iliştirinden > ilişdirinden
  - İrehmetlik baban ürtüyama girdi  
Uyandım ki sarılmışam yasduğa (ABE-99)  
yastığa > yasduğa
  - Siz gelin oturun, o canavarın anahdarı ben de var. (EA-150)  
anahtarı > anahdarı
  - Yine kövden geçip başga köve gediymiş. (EA-151)  
başka > başga
  - Mor menefşe mor sünbüle garışur. (EA-145)  
sümbül > sünbül
  - Anam ağzumu aşdurma benim. (EA-144)  
aştırma > aşdurma
  - Hoca Memmed her fışgıyı didiymiş. (EA-138)  
fışkı > fışgı
  - Miki Ehmed olmuş xumar xasdesi. (EA-138)  
hastası > xasdesi
  - Sizin Ehmed'in tomofilinden isdiy gız anam. (EA-129)  
istiyor > isdiy
  - Gine mıxladuzları birbirine yaxlaşdurandan sıranın üstündeki mıxladuz,  
galemlerinen gayıp gedydi. (EA-130)  
yaklaşdır > yaxlaşdur
  - Eski dolabın gapağındaki mıxladuzları sökdüm. (EA-130)  
söktüm > sökdüm

- Hamanca atguyu başıma sardım. (EA–128)  
atkıyı > atguyu
- Dakgada bi “gelin gelin gel buraya” ben senin öğünde hizmetcimiyem. (EA–124)  
hizmetçi > hizmetci
- Gelinin olalı hemin bigünnükdüm sen behen inek sağdurdun. (EA–124)  
bir günlüktüm > bigünnükdüm
- Avu gollarıy heç mi ferî galmadı. Basgun soyxa. (EA–121)  
baskın> basgun
- Bu hakem esgiden fitbolcuydu. (EA–118)  
eski > esgi
- Bu arada Beşikdaş seyircileri sevüncük olular. (EA–120)  
Beşiktaş > Beşikdaş
- Sorna ağacın dibine geliyer ki, babalarının çamın dalına bağladuğu gabax ürüzgar esdükçe “tix tix” dala vurıy. (EÖABD–106)  
estikçe > esdükçe
- Bu enişdem ayağı, hanı bacım ayağı. (EÖABD–108)  
eniştem > enişdem
- Aman! Kesdür bu geyigi. (EÖABD–108)  
kestir > kesdür
- Sen ged başga yola, ben gedim başga yola. (EÖABD–110)  
başka > başga
- Baxıy ki bi dene esgi degirmene ıras geliy. (EÖABD–110)  
eski > esgi
- Sabaxdan Allah helbet xeyirli bi gapı açar. (EÖABD–110)  
sabahtan > sabaxdan
- Gövdesine bi yara, sızı yapuşdu. (EÖABD–111)  
yapıştı > yapuşdu
- Bir çuvalduz boyu yol getdim. (EÖABD–115)  
çuvaldız > çuvalduz, gittim > getdim
- Bir sütcü ile bir de garısı varımış. (EÖABD–116)  
sütçü > sütcü

- İşde o söğüt çox böyük bi ziyaret. (EÖABD–116)  
işte > işde
- Ellerini yımirtanın sahanına bulaşdura bulaşdura bir pırtık de yumurtadan alıp yemeklerini yeyiyler. (EÖABD–117)  
bulaştır > bulaşdur
- Atın üsdü de eyice küçcüliy. (EÖABD–123)  
üstü > üsdü

### 2.3. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

En az çaba sarf ederek telaffuz eğiliminin yanında benzeşme ve sızıcı ünsüzlerin etkisi gibi nedenlerden dolayı Erzincan Ağzında sıkça ünsüz düşmesi örneklerine rastlanmaktadır.

süleyman > sülüman	bir ara > bi ara	buğday > buğda
serp > sep	rastla- > rasla-	öğrenci > örenci
halaoğlu > halölu	yufka > yuxa	herhangi > herangi
ancak > anca	nasıl > nası	kalktı > galxdı > gaxdı
dostlar > doslar	abdest > abdes	dürüst > dürüs
bana > baā	yanına > yaina	gündüz > günüz
bilmezsən > bülmesen		

#### 2.3.1. BAŞTA ÜNSÜZ DÜŞMESİ

- Üregim yerinden oynadı. (MD–14)  
yüreğim > üregim
- Avu ağzı açuxgilin ortanca oğlanın, hanı üsgek melmeketlerde oxudu da hükümet adamı oldu. (EA–143)  
yüksek > üsgek
- Aykut üsgeldi annının gacıynan topa vurdu. (EA–119)  
yüksele > üsgel

### 2.3.2. ORTADA ÜNSÜZ DÜŞMESİ

- Yarın saa bi garı alur gelürem. (EÖABD–122)  
sana > saa
- Bir iti zorla ava götürürsen bele olur. (EF–92)  
böyle > bele
- Nedim ki ele çayır? (EF–76)  
öyle > ele
- Bi lobya getir baxax, nası bişey? (EF–73)  
Birşey > bişey
- Efendi, ikram edecek bişeyim yox. (EF–66)  
birşey > bişey
- Bi gün dolanyken çobanın birine raslıy. (ABE–31)
- rastlıy > raslıy Gaxar veziriyen av etmiye gider. (ABE–31)  
kalkar > gaxar
- Bu adları analarının goyduğunu söyler. (ABE–31)  
söyler > söyler
- Bigaş dene guş vururlar. (ABE–31)  
birkaç > bigaş
- O gözelim uzun hava söliyen ıradyo daha sölemiy. (MD–14)  
söyleyen > söliyen
- Bi geline bağırdı, sona hersi yendi. (MD–14)  
sonra > sona
- Çüter çüter maggat örtükleri, teştisi, debbesi, zavrağı, gügümü ilişdirinden  
dut da dey maşafasına gadden. (ABE–98)  
çifter > çüter, maşrapa > maşafa
- Meer bilmisen au ölen gızınan beşinci. (EA–143)  
meğer > meer
- O gün Firdesin gızına dedim ki, gız oğul gel abu gismetiy tepme. (EA–144)  
Firdevs > Firdes
- Accux erken gaxsan, bulaşux yusan. (EA–135)  
kalksan > gaxsan

- O deyiy ki Ehmet baa ver, o deyiy Ehmet baa ver. (EA–130)  
bana > baa
- Amma bikeen söliyim. Getürürse yaparsan he mi? (EA–130)  
bir kere > bikeen
- Alatiklerin hepisi alımış. (EA–127)  
elektrik > alatik
- Yemin töbe ettim, kitabı aşım. (EA–128)  
Tövbe > töbe
- Gız sen ebile yuğurursan xamur cıvık olur. (EA–121)  
böyle > ebile
- Eze sen de bennen zekleniyisen heç helva tussuz olur mu ki yayıla. (EA–121)  
zevkleniyorsun > zekleniyisen
- Gidiyken bir gurt izine raslıylar. (EÖABD–107)  
rastlıylar > raslıylar
- Bile bi zaman devam ediy. (EÖABD–108)  
böyle > bile
- Burda ikimiz de üşer gaxarux. (EÖABD–114)  
kalk > gax
- Keçelce haman ondan evel gedy. (EÖABD–116)  
evvel > evel
- Keçelce'nin gözleri kor ola, molla baa gala. (EÖABD–116)  
bana > baa

### 2.3.3. SONDA ÜNSÜZ DÜŞMESİ

- Bi davar otlağı olacax gadar yer var. (EF–76)  
bir davar > bi davar
- Bi lobya getir baxax, nası bişey? (EF–73)  
bir lobya > bi lobya      nasıl > nası
- Anam babam, avu gutunun içindeki gızı bi görüm de gedim. (EF–70)  
bir göreyim > bi görüm
- Bi gün dolamyken çobanın birine raslıy. (ABE–31)

- bir gün > bi gün,
- Yenip baxıy ki, bi şey yox. (ABE–33)  
bir şey > bi şey
  - Al garısının bi yerine iyne ilişdürenden göze göriniymiş. (ABE–33)  
bir yerine > bi yerine
  - Bi geline bağırđı, sona hersi yendi. (MD–14)  
bir geline > bi geline,
  - Gine kor gözenin başınd ebdes salıydı. (ABE–98)  
abdest > ebdes
  - Uşax nsı, emele geliy mi? (EA–143)  
nasıl > nası
  - Artiz Ali pangacılıx ediymiş. (EA–138)  
artist > artiz
  - Baxıy ki bi dene esgi degirmene ıras geliy. (EÖABD–110)  
rast > ıras
  - O nası xas ziyaretmiş. (EÖABD–117)  
nasıl > nası

## 2.4. ÜNSÜZ TÜREMESİ

Erzincan Ağzında ünsüz türemesi olayı sıkça görülmektedir. Özellikle “y, h, n” seslerinde ve “k” ünsüzünden sonra “g” ünsüzünün sıkça türediklerine şahit olmaktadır. Özellikle “y” sesinin sıkça türediği örneklere Erzincan ağzında rastlamaktayız. “Y” sesi yarı ünlü akıcı, yarı ünlü bir ünsüz olması sebebiyle kelime başında ve kelime ortasında kolaylıkla türeyen bir sestir.<sup>119</sup>

in- > yen-	esir > yessir	aile > ayile	sait > sayit
sakın > sakgın	sekiz > sekgiz	makas > makgas	saat > sahat
kağıt > kağırt	rakı > rakgı	sana > sehe > sehen	

<sup>119</sup> Jean Deny, *A.g.e.*, s. 66

### 2.4.1. BAŞTA ÜNSÜZ TÜREMESİ

- Yenip baxıy ki, bi şey yox. (ABE–33)  
inip > yenip
- Bi geline bağırdı, sona hersi yendi. (MD–14)  
indi > yendi
- Gine kor gözenin başınd ebdes salıydı. (ABE–98)  
alıyordu > salıydı
- Ey! Helbette taxarlar. (EA–144)  
elbet > helbet
- Garıları görsen gollar embile heç yox. (EA–126)  
böyle > embile
- Bax alavlar yenmiş. (EA–121)  
inmiş > yenmiş
- Vula heç utanmıylar gardaş dersən gavurun üstüne saldırylar. (EA–118)  
ula > vula
- Sabaxdan Allah helbet xeyirli bi gapı açar. (EÖABD–110)  
elbet > helbet
- Vula yavrum, sen bunu nerden ettin? (EÖABD–111)  
ula > vula
- Mollanın elinden dutıy, sürükliye sürükliye, bi halınan havlu gapısından  
dışarı çıxarıy. (EÖABD–120)  
avlu > havlu

### 2.4.2. ORTADA ÜNSÜZ TÜREMESİ

- Ne diyeceğimi şaşurtdum. (MD–14)  
şaşırdım > şaşurtdum
- Kaynanayı anlıyan, oğluna duvacıdır. (ABE–99)  
duacı > duvacı
- Hele göreydin bacı ele ki boyaxlı boyaxlı hanımlar. (EA–144)  
boyalı > boyaxlı



- Gövü de bir altın sehetinen yüz yüzüğünü taxtı. (EA–144)  
saat > sehet
- Gaptan Selo dayireye gediymiş. (EA–138)  
daireye > dayireye
- Gız anam şaşurtdum bu nasıl işidi. (EA–127)  
şaşırdım > şaşurtdum
- Goxular sürtmüşler o has üslerine. (EA–127)  
sürmüşler > sürtmüşler
- Gökhan topu sert bi şekilde tekmükliyerek taca gönderdi ve taxımını ferehletti. (EA–119)  
tekmeleyerek > tekmükliyerek
- Bir gün begoğlu getüriy atlarını suvarmaya. (EÖABD–107)  
sulamaya > suvarmaya
- Yassıya gadin içenler, nağara, lüver atanların haddi var hesabı yox. (EÖABD–123)  
nara > nağara

### 2.4.3. SONDA ÜNSÜZ TÜREMESİ

- Evin xamurunu, çamaşurunu, bağı, baxçayı haggediymiş. (ABE–33)  
hak ediyormuş > haggediymiş
- Benim nereye getdüğüm sankim ondan sorılıy. (ABE–97)  
sanki > sankim
- Camı duz kimin dağılmış. (MD–14)  
gibi > kimin
- Herif behen bi bağırma bağırdı. (MD–14)  
bana > behen
- Çüter çüter maggat örtükleri, teştisi, debbesi, zavrağı, gügümü ilişdirinden dut da dey maşafasına gadden. (ABE–98)  
ta > dey
- Şimdik bu parayınan tuvalete bilem goymıylar adamı. (EA–142)  
şimdi > şimdik,      bile > bilem

- Yoxsam senin gocan cihanda pir mi? (EA-136)  
yoksa > yoksam
- Amma bikeen söliyim. Getürürse yaparsan he mi? (EA-130)  
bir kere > bikeen
- Haydi şindik Allah’a ısmarladux. (EA-130)  
şimdi > şindik
- Megerkim dans oynıylarmış (EA-126)  
meğerki > megerkim
- Ağa ahan saha bi küp altun. (EÖABD-111)  
aha > ahan

## 2.5. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

Türkçe’de kök halindeki kelimelerde “sessizler ikizleşmesi” yoktur. Eski Türkçemizdeki sekkiz, ikki, dokkuz, ottuz gibi sözcükler bugün iki, sekiz, dokuz, otuz biçiminde söylenmektedir. Sessizler ikizleşmesi daha çok Arapça’da görülmektedir. Buna Arapçada şedde ( ˆ ) denir. Dilimize yer etmiş içinde ikiz ünsüz bulunduran sözcükler Arapça kökenli olup Türkçemize Arapça’dan intikal etmiş kelimelerdir. Millet, tıbbiye, zürriyet, hakkı, zerre, tereddüt, bakkal, kubbe, zinet v.s.

Dilimiz sessiz ikizleşmesine yer vermediği için bu tür sözcüklerin bir kısmını kendi yapısına uydurmuş; sessizler ikizleşmesini bozmuştur.<sup>120</sup>

hammal > hamal

amma > ama

kassap > kasap

kerre > kere

niyyet > niyet

Erzincan Ağzında da belirli kelimelerde ikizleşme olayı görülmektedir. Bu yönüyle Erzincan Ağzı Türkçe dil bilgisinin sessiz ikizleşmesi kuralına aykırı bir çizgi oluşturmaktadır. Erzincan Ağzında Türkçe kelimelerde aslen bulunmayan “f,

<sup>120</sup> Ali Oğuzkan, *A.g.e.*, s. 92

h, j” ünsüzleri hariç diğçer tüm ünsüzlerin tam ya da yan benzeşme şeklinde ikizleştikleri görölmektedir.<sup>121</sup>

rakı > rakgı	sakın > sakgın	küçük > küççük
esir > yessir	büyük > böyyük	kadar > gadden
dokuz > dokguz	ilaç > illaç	kısa > gıssa
yedi > yeddi	eşek > eşek	yüzük > üzzük

- Doymadı mı o küççük garnın, doymadı mı? (EF-73)  
küçük > küççük
- Efendi ikram edecek bişeyim yox amma, iki dene oynıyım. (EF-66)  
ama > amma
- Bu gadden ekin büçüçülür mü? (EF-59)  
kadar > gadden
- Burada ne gadder düğün var. (EF-58)  
kadar > gadder
- Vezirler gızı bir döşeğe yaturup dağın başına bıraxurlar. (ABE-31)  
döşek > döşşek
- Bunu yeddi sene çalışdurıylar. (ABE-33)  
yedi > yeddi
- Axşamdan bu yanrı hava dolanıy, durıy. (ABE-97)  
bu yana > bu yanrı
- Vasgirt tarafı topladı amma gazangaya açux. (ABE-97)  
ama > amma
- Iradyoyu maggatdan aşığıya bıraxdı. (MD-14)  
makattan > maggatdan
- Ataşlandıım, uzunnik gelin o yandan segürtdü. (MD-14)  
uzunik > uzunnik
- Gız sakgın efendi babaan bi şey söylemiyesen. (MD-14)  
sakın > sakgın
- Eşşek sudan gelene gaddin çaldım. (MD-14)

---

<sup>121</sup> Mukim Sağır, *A.g.e.*, s. 120

- eşek > eşşek,            kadar > gaddin
- Sehe avu Hamzagilin güccük gızı alacam. (ABE–98)  
küçük > güccük
  - Hanım bax, sakgın gızı ellere vermiyeseñ, ben saha abuğam. (ABE–98)  
Sakın > sakgın
  - Çüter çüter maggat örtükleri, teştisi, debbesi, zavrağı, gügümü ilişdirinden  
dut da dey maşafasına gadden. (ABE–98)  
makat > maggat
  - Bunnar yeddi sene mehkeme göriyler. (EA–151)  
yedi > yeddi
  - Xırtligine gattin doldu. (EA–144)  
kadar > gattin
  - Şimdi aşşaxkilerin gelinleri bi çekiş etmişler. (EA–144)  
aşşaxkiler > aşşaxkiler
  - Emzüklü boz eşşek Çebiçgilin çevürmesine girmiş, beçere hayvanın  
guyruğunu kesmişler. (EA–142)  
eşek > eşşek
  - Gız anam bax, seet dokguza geliy. (EA–135)  
dokuza > dokguza
  - Beşi bütürdüm amma nedim ki, (EA–129)  
ama > amma
  - Biz gıssa geymezük heç kimseye baxmazuk, Ehram giyerük ama sizin gibileri  
almazux. (EA–125)  
kısa > gıssa
  - İrdvan on sekgiz cızgısına doğru harbı harbı girmek için evdiriy. (EA–119)  
on sekiz > on sekgiz
  - Baxıy o yannı, baxıy bu yannı. (EÖABD–107)  
yana > yannı
  - Deyiy, “gız yen aşşaxğı!” (EÖABD–107)  
aşşaxğı > aşşaxğı
  - Bunnar figgare adamlarımış. (EÖABD–109)  
fukara > figgare

- Degirmen gapısını açılar ki otuz sekkiz dene şeytan. (EÖABD–110)  
sekiz > sekkiz
- Atın üsdü de eyice küçüliyi. (EÖABD–123)  
küçül > küçül
- Gelin, “yox gattiyen olmaz!” deyiy. (EÖABD–123)  
katiyen > gattiyen

## 2.6. İKİZ ÜNSÜZ TEKLEŞMESİ

Arapça’da şedde şeklinde görülen ve dilimize buradan geçmiş olan içerisinde ikiz ünsüz bulunduran kimi kelimeler, Erzincan ağzında tekleşmeye uğrar. Yani ikiz ünsüzlerden birisi düşmek durumunda kalır. Bu olaya ikiz ünsüz tekleşmesi adı verilir. Bu tekleşme olayı Erzincan ağzında kendisine yer edinmiş Arapça kökenli kelimelerde görülmektedir.

dükkan > tüken      sıhhat > sıhat      evvel > evel  
zürriyet > züriyet      taarruz > t̄aruz

- Bizim herifi bi ay boyunca tükene götürdü, getürdüler. (MD-14)  
dükkana > tükene
- Bacıların Zöhre, gülüşah ve möhübet selam eder, ellerinden öperler. (ABE-98)  
güllüşah > gülüşah

## 2.7. ÜNSÜZ GÖÇÜŞMESİ

Kelime içindeki komşu veya uzak eslerin yer değiştirmesi olayıdır. Ünsüzlerin birbiri ile karşılaşmasından doğan telaffuz zorluklarını giderme amacına dayanır. Genellikle komşu iki ses arasında görülür.<sup>122</sup> Erzincan Ağzı içerisinde bulunan muhtelif kelimelerde görülen bir ses olayıdır. Kelime içerisinde yakın ya da

<sup>122</sup> Talat Tekin, *Türk Dillerinde Önses y- Türemesi*, **Türk Dilleri Araştırmaları-IV**, Ankara 1994, s. 51–66

uzak iki ünsüzün söyleyiş esnasında yer değiştirmesi olarak adlandırılabilir. Oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Göçüşme denilen olayın temelinde söyleyişte kolaylık gayreti yatmaktadır. Kaşgarlı Mahmut'a göre söyleyiş güçlüğünü giderme amacına dayanan hece ve sesler arasındaki yer değiştirme olayına Doğu Anadolu ağızlarında sıkça rastlanmaktadır.<sup>123</sup>

sonra > sorna	kibrit > kirbit	öğren- > örgen-
ileri > irelli	başka > baxşa	yalvar- > yavlar-
doğru > dorğu	helva > havla	sofra > surfa
yüksek > yüsgek > üsgek	fabrika > farbika	uğra- > urğa-
bakıraç > bakraç > parxaç		

### 2.7.1. YAKIN ÜNSÜZ GÖÇÜŞMESİ

- Birez bekliy sorna eline iyneyi alıp gedy. (ABE-33)  
sonra > sorna
- Misafire aluçalı eşgili (ABE-97)  
ekşili > eşgili
- Oğlum İrbaham emin deyiy ki, (ABE-98)  
İbrahim > İrbaham
- Bağıranda melmeketi ayağa galdurıy. (EA-143)  
memleketi > melmeketi
- Avu ağzı açuxgilin ortanca oğlanın, hanı üsgek melmeketlerde oxudu da hükümet adamı oldu. (EA-143)  
yüksek > üsgek
- Odan sorna da bacıma deyim, bi de baxdım çalgular başladı. (EA-144)  
sonra > sonra
- Bahaba çıkacax inek guzlamadı ki bi parxaç yoğurt yollıyax. (EA-142)  
bakraç > parxaç
- Yazıya mı gidesen ev işiynen mi urğaşasan. (EA-129)  
uğraşasın > urğaşasan

<sup>123</sup> Tuncer Gülensoy, *A.g.e.*, Ankara 1993, s. 19

- Sorna bidenesini ters çevürüydü. (EA–129)  
sonra > sorna
- Avu bi bıdıgii dut da bıcırıge dorğu çek. (EA–121)  
doğru > dorđu
- Avu irehmetlik anan heç mi saha bışey örgetmedi. (EA–121)  
öğretmedi > örgetmedi
- Abu yağırnım ele arđıy ki, ben böğün heç tandura egülemem. (EA–121)  
ağrıyor > arđıy
- Tandurun sıcağıyan bi grambux eşkilisi büşürsek daha maxbula geşmez mi?  
(EA–121)  
ekşili > eşkili
- Hakem de elleri börgünde gazatacıların ortalıxtan çekilmelerini beklıy  
(EA–118)  
böğründe > börgünde
- Aykut üsgeldi annının gacıynan topa vurdu. (EA–119)  
yüksele > üsgel
- Sorna ağacın dibine geliyeler ki, babalarının çamın dalına bağladığu gabax  
ürüzgar esdükçe “tıx tıx” dala vurıy. (EÖABD–106)  
sonra > sorna
- Dorğul gavağım, dorğul deyiş. (EÖABD–107)  
doğrul > dorğul
- Çiğidi verdim toprağa torpax baha ot verdi. (EÖABD–115)  
toprak > torpax
- Keçelce baxıy ki, mehle imamı bunarın gapısının öğünden heç egük olmy.  
(EÖABD–116)  
eksik > esgük
- Herhalde yarın her şey belli olur, sen de örğenürsen. (EÖABD–117)  
öğrenirsın > örğenürsen
- Haman erhamı başına alıy, söğüdün yolunu dutıy. (EÖABD–117)  
ihram > erham
- Bunnar surfaya oturıy. (EÖABD–119)  
sofra > surfa

- Düşe gaxa mollanın tarlasına dorğı gedy. (EÖABD–119)  
doğru > dorğı

### 2.7.2. UZAK ÜNSÜZ GÖÇÜŞMESİ

- Kövünde irelli gelennerinden biriymiş. (ABE–33)  
ileri > irelli

### 2.8. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Ünlü seslerde görülen değişim Erzincan ağzında ünsüz harf bünyesinde de kendini göstermektedir. Benzeşme, ikizleşme, kelime başında tonsuz ünsüz bulunmayışı, kolay telaffuz gayreti, ünsüz sertleşmesine aykırılık gibi nedenlerden ötürü Erzincan Ağzında ünsüz değişimlerine rastlayabilmekteyiz. Mevcut ünsüz değişimleriyle Erzincan Ağzı, Türkiye Türkçesi'nden farklı bir görünüm kazanmaktadır. Bu ünsüz değişimlerini şöyle sıralamak mümkündür:

#### **k > g Değişmesi**

kız > gız	kara > gara	kat- > gat-
kadar > gadden	koy- > goy-	kazık > gazux
kanepe > ganepe	kazan > gazan	kulp > gulp
kalın > galın	mahkeme > mahgeme	dakika > dekge

#### **g > k Değişimi**

gömlek > kömlek	gibi > kimin
-----------------	--------------

#### **g > ğ Değişmesi**

durgun > durğun	peygamber > peyğamber	bulgur > bulğur
-----------------	-----------------------	-----------------

#### **p > b Değişmesi**

pişir- > büşür-	pahalı > bahalı	patlıcan > batlıcan
pazar > bazar		



### **b > p Değişmesi**

bıçak > piçax

bırak- > pırax-

bisküvi > pisköyt

bisiklet > pisiklet

kibrit > kirpit

pembe > penpe

### **t > d Değişmesi**

tuz > duz

tatlı > datlı

taş > daş

tane > dane

traktör > direktör

koştuk > goşdux

tavşan > davuşan

gittiğimiz zaman > getdümüz zaman

(Kelime başında görüldüğü gibi ünsüz sertleşmesine aykırı bir biçimde de görülebilmektedir.)

### **d > t Değişmesi**

doku- > toxu

dükkan > tüken

domates > tumates

doktor > toxtor

### **s > z Değişmesi**

sopa > zopa

salata > zalata

sahur > zöhür

sigara > zığara

sebze > zebze

### **v > f Değişmesi**

kahve > gayfe

bedava > bedafa

### **m > n Değişmesi**

şimdi > şindi

komşu > gonşı

pembe > penpe

perşembe > perşenbe

### **l > n Değişimi**

gelenler > gelenner

aydınlık > aydunlux

günlük > günnük

soğanlık > soğannıx

**n > h Değişimi**

sana &gt; sene &gt; sehe

bana &gt; bene &gt; behe

dünür &gt; dühür

**c > j Değişimi**

necla &gt; nejla

vicdan &gt; vijdan

hicret &gt; hijret

mecbur &gt; mejbur

**j > c Değişimi**

jilet &gt; cilet

jandarma &gt; cenderme

jive &gt; civa

jet &gt; cet

**ç > ş Değişimi**

içseydim &gt; işseydim

geçsin &gt; geşsin

içtima &gt; iştima

saçlarının &gt; saşlarının

ağaçlar &gt; ağaşlar

hiç &gt; heç &gt; heş

kılıç &gt; gılış

kireçleme &gt; kireşleme

**k > x Değişimi**

saklanmış &gt; saxlanmış

rakı &gt; raxı

doksanlık &gt; doxsannıx

sakat &gt; saxat

sandık &gt; sandux

dokun- &gt; toxun-

**h > x Değişimi**

tahta &gt; taxta

**v > g Değişmesi**

söv- &gt; sög-

üvey &gt; ögey

dövün- &gt; dögün-

övün- &gt; ögün-

**h > y Değişmesi**

kahve &gt; gayfe

## 2.8.1. TONLULAŞMA

### 2.8.1.1. p > b Değişimi

- Helbet bunnarı büşürür bize de yedürürler. (ABE–31)  
pişirir > büşürür
- Senin yımirtan çig miydi, bişmiş miydi? (EA–152)  
pişmiş > bişmiş
- Şeker pavruzasının isdimlek fiyatından bahalı (EA–137)  
pahalı > bahalı
- Ortalık mal bazarına döndü. (EA–118)  
pazarına > bazarına
- Daha sonra orıya gelen polesler yerde yatanları batlıcan gibi topladı,  
götürdüler. (EA–118)  
patlıcan > batlıcan
- Pıçaxlar bülevleniy, gazanlar galiyleniy, geyik kesilecek, et bişecek.  
(EÖABD–108)  
pişecek > bişecek

### 2.8.1.2. ç > c Değişimi

- Dünyanın cehezini vermişler. (ABE–98)  
çeyiz > cehez
- Yumurtacı behen bi yumurta ver de eyim, acam. (EA–150)  
açım > acam
- İridvan on sekgiz cızgısına doğru harbı harbı girmek için evdiriy. (EA–119)  
çizgi > cızgı

### 2.8.1.3. t > d Değişimi

- “Başımıza daş yağacax” giyerek kalkıp gitti. (EF–70)  
taş > daş

- İki dene oynıym da seni boş göndermiyek. (EF-66)  
tane > dene
- Keşke getüreydin de, gatırı böyüdürdük. (EF-33)  
büyütürdük > böyüdürdük
- Bu gız bi derde dutulur. (ABE-31)  
tutulur > dutulur
- Gız gabul eder evlenürler. Üş dene uşaxları olur. (ABE-31)  
tane > dene
- Bigaş dene guş vururlar. (ABE-31)  
tane > dene
- Emrinde gaşdene adam çalışdurıymış. (ABE-33)  
kaç tane > gaşdene
- Camı duz kimin dağılmış. (MD-14)  
tuz > duz
- Üç bıdıkli tarlayı satın da tombilikilin Hadice'ye el goyun. (ABE-98)  
Hatice > Hadice
- Çüter çüter maggat örtükleri, teştisi, debbesi, zavrağı, gügümü ilişdirinden  
dut da dey maşafasına gadden. (ABE-98)  
ta > dey, tut > dut
- Adam ölmeyinen küllü evini barxını unudur mu? (ABE-98)  
unutur > unudur
- Yımirtayı alıy, yeyiy, pasını unudıy. (EA-150)  
unutuyor > unudıy
- Dartax ağırlığınca altun verek sahan, aslanı bize sat. (EA-151)  
tartalım > dartax
- Oxuyan sırdıy, dinniyen güliy. (EA-139)  
sırdıyor > sırdıy
- Bir gün babasının getürdüğü tomofiliyenen oynadurkene öğretmenin  
mıxladuzlarınan yaptuxları axlıma geldi. (EA-129)
- oynatırken > oynadurkene Bir gün babasının getürdüğü tomofiliyenen  
oynadurkene öğretmenin mıxladuzlarınan yaptuxları axlıma geldi. (EA-129)  
mıknatıs > mıxladuz

- Oğul oğul bişey demiyem saha emzürdügüm südüm heram ola. (EA–124)  
sütüm > südüm
- Bax ebile tombilik tombilik yapacaxsanki, duzsuz helva gibi yayılmıya (EA–121)  
tuzsuz > duzsuz
- Bizim Ayış’a da bağır tepürü getürsün ki künt daşıya. (EA–121)  
taşıya > daşıya
- Hanı ya ki daş ola da baş yarasız. (EA–121)  
taş > daş
- Buna ırağmen dürübünler xırtlık barabarı dolu. (EA–118)  
tribünler > dürübünler
- Gadir iki gat oldu ve hakemen özür diledi ve işi datlıya bağladılar. (EA–119)  
tatlıya > datlıya
- Yox gardaş gurd olur beni yersen. (EÖABD–107)  
kurt olur > gurt olur
- Bu besleme bu oğlana zıd düşiy. (EÖABD–108)  
zıt > zıd
- Alabalıx gızı yudıy. (EÖABD–108)  
yutuyor > yudıy
- Un öğüdmeye gelenler hayvanlarını bağılylarmış. (EÖABD–110)  
öğüt > öğüd
- Keçelceyi annadacam, dilini dutmıyanın dili gurıya. (EÖABD–116)  
anlatacağım > annadacam
- Hakgeden molla gendini bacadan atmış, ölmüş. (EÖABD–120)  
hakikaten > hakgeden
- Getür ayağının dabanın yarım arasına duz basım. (EÖABD–121)  
taban > daban

#### **2.8.1.4. k > g Değişimi**

- Bi davar otlağı olacax gadar yer var. (EF–76)  
kadar > gadar

- Galan da dağ, bayır. (EF-76)  
kalan > galan
- Ye gardaş.. Ye ki, çifte gidesen. (EF-74)  
kardeş > gardaş
- Garnımda içersen yirmi su. (EF-73)  
karnımda > garnımda
- Ehmet Efendi, ben ele dirdoş garılardan degülem. (EF-70)  
karılardan > garılardan
- Anam babam, avu gutunun içindeki gızı bi görüm de gedim. (EF-70)  
kutunun > gutunun, kızı > gızı
- “Gomşular, hele herkes beş dakika durusn” der. (EF-65)  
komşular > gomşular
- Tandur ekmeklerini loxma loxma kes, önüme goy. (EF-65)  
koy > goy
- Bu gadden ekin biçülür mü? (EF-59)  
kadar > gadden
- Anam, ocağız gapız kitlene. Burada ne gadder düğün var. (EF-58)  
kapınız > gapız, kadar > gadder
- Tencire ocaxda gaynıy. (EF-56)  
kaynıyor > gaynıy
- Bizim garı nerde oynıy? (EF-56)  
karı > garı
- Tencire gafalı dayı, Kemahlılar’ın gahve nerede? (EF-37)  
kafalı > gafalı, kahve > gahve
- Keşke getüreydin de, gatırı böyüdürdük. (EF-33)  
katır > gatır
- Medine figgeresi gibi. (ABE-24)  
fukara > figgere
- Çox zaman önce bi padişah, bu padişahın da bi gızı varmış. (ABE-31)  
kızı > gızı
- Vezirine deyi ki, buna ne Allah’dan ne de guldan bi şifa geldi. (ABE-31)  
kuldan > guldan

- Gız gabul eder evlenürler. Üş dene uşaxları olur. (ABE–31)  
kız > gız, kabul > gabul
- Gaxar veziriyen av etmiye gider. (ABE–31)  
kalkar > gaxar
- Bigaş dene guş vururlar. (ABE–31)  
kuş > guş
- Emrinde gaşdene adam çalışdırıymış. (ABE–33)  
kaç tane > gaşdene
- Ne baxa at gan ter içinde saşları da örülü. (ABE–33)  
kan > gan
- Al garısı ata binenden yapuşur, galur. (ABE–33)  
karısı > garısı, kalır > galur
- Evin xamurunu, çamaşurunu, bağı, baxçayı haggediymiş. (ABE–33)  
hak ediyormuş > haggediymiş
- Vasgirt tarafı topladı amma gazangaya açux. (ABE–97)  
kazankaya > gazangaya
- Herif bugün guzu eti alursa. (ABE–97)  
kuzu > guzu
- Eşşek sudan gelene gaddin çaldım. (MD–14)  
kadar > gaddin
- Gız sakgın efendi babaan bi şey söylemiyesen. (MD–14)  
kız > gız
- Suvaxda korkozan, baxçada guyu (ABE–98)  
kuyu > guyu
- Debbemiz möggemdür, axıtmaz suyu (ABE–98)  
Muhkem > möggem
- Gurtlandı gavunnar, başdan söküldü. (ABE–98)  
kurtlandı > gurtlandı, kavunlar > gavunnar
- Sehe avu Hamzagilin güccük gızı alacam. (ABE–98)  
küçük > güccük
- Sen bizi ırahatlığa gavuşturdun. (EA–151)  
kavuşturdun > gavuşturdun

- Diyniyenden, çocuklar gendi aralarında deyiiler ki (EA–152)  
Kendi > gendi
- Mor menefşe mor sünbüle garişur. (EA–145)  
karişır > garişur
- Anam bi uşax köyneği götürsen gine en azından doxsan guruş. (EA–143)  
kuruş > guruş
- Bağıranda melmeketi ayağa galdurıy. (EA–143)  
kaldırıyor > galdurıy
- Gelmişken avu nişanı da deyim de gurtulum. (EA–143)  
kurtulayım > gurtulum
- Ele bi diller töktü ki abugat kimin. (EA–144)  
avukat > abugat
- O gün Firdesin gızına dedim ki, gız oğul gel abu gısmetiy tepme. (EA–144)  
kısmetini > gısmetiy
- Emzükli boz eşşek Çebiçgilin çevürmesine girmiş, beçere hayvanın  
guyruğunu kesmişler. (EA–142)  
kuyruğunu > guyruğunu
- Artiz Ali pangacılıx ediymiş. (EA–138)  
bankacılık > pangacılıx
- Gaptan Selo dayireye gediymiş. (EA–138)  
kaptan > gaptan
- Goley gelsin Anşa Bacı. (EA–129)  
kolay > goley
- Nedesen ev gahri her zaman elimiz olmıy ki, (EA–129)  
kahrı > gahri
- Aha bizim büyük oğlan bir haftadur etimi yedi, gemüğü mü goydu. (EA–129)  
kemiğimi > gemüğü mü
- Öbürünün altına da iki dene galem goyıydu. (EA–129)  
kalem > galem
- Gine mıxladuzları birbirine yaxlaşdurandan sıranın üstündeki mıxladuz,  
galemlerinen gayıp gediyydi. (EA–130)  
kayıp > gayıp



- Eski dolabın gapağındaki mıxladuzları sökdüm. (EA–130)  
kapağındaki > gapağındaki
- Goxular sürtmüşler o has üslerine. (EA–127)  
kokular > goxular
- Garıları görsen gollar embile heç yox. (EA–126)  
kollar > gollar
- Gendeen gel gaynana. (EA–124)  
kendine > gendeen, kaynana > gaynana
- Biz gıssa geymezük heç kimseye baxmazuk, Ehram giyerük ama sizin gibileri almazux. (EA–125)  
kısa > gıssa
- Avu axla ne goymuşsan mahaggax olacax (EA–121)  
muhakkak > mahaggax
- Düneyin yağan gardan sonra saha birez lıştik olmuş amma fitbol oynamaya mahana degül. (EA–118)  
kardan > gardan
- Yere düşenin ağzı garga kimin açılıp yumulıydı. (EA–118)  
karga > garga
- BMC gamıyon gibi tıslıy. (EA–119)  
kamyon > gamıyon
- Eferim ul İrecep sahan iti bile gorxuttun. (EA–119)  
korkutun > gorxuttun
- Aykut üsgeldi annının gacıynan topa vurdu. (EA–119)  
yüksele > üsgel
- Gadir iki gat oldu ve hakemen özür diledi ve işi datlıya bağladılar. (EA–119)  
Kadir > Gadir, kat > gat
- Sorna ağacın dibine geliyer ki, babalarının çamın dalına bağladuğu gabax ürüzgar esdükçe “tix tix” dala vurıy. (EÖABD–106)  
kabak > gabax
- Gidiyken bir gurt izine raslıyılar. (EÖABD–107)  
kurt > gurt
- Gırx gün, gırx gece düğün ediyler. (EÖABD–108)

kırk > gırx

- Pıçaxlar bülevleniy, gazanlar galiyleniy, geyik kesilecek, et bişecek. (EÖABD–108)

kalay > galiy

- Bunnar figgare adamlarımış. (EÖABD–109)

fukara > figgare

- Burda ikimiz de üşer gaxarux. (EÖABD–114)

kalk > gax

- Keçelce baxıy ki, mehle imamı bunarın gapısının ögünden heç egük olmıy. (EÖABD–116)

eksik > esgük

- Hakgeden molla gendini bacadan atmış, ölmüş. (EÖABD–120)

hakikaten > hakgeden

- Bu gonışmaları duyan garı, suvax gapısından gafasını uzadıy. (EÖABD–120)

konuşma > gonışma

- Dayıma bax, ondan goleyi ne var? (EÖABD–122)

kolay > goley

- Gelin, “yox gattiyen olmaz!” deyiy. (EÖABD–123)

katiyen > gattiyen

## 2.8.2. TONSUZLAŞMA

### 2.8.2.1. b > p Değişmesi

- Benim barmaxlarım yara da çıxaramıyam. (ABE–33)

parmaklarım > barmaxlarım

- Bahaba çıxacax inek guzlamadı ki bi parxaç yoğurt yollıyax. (EA–142)

bakraç > parxaç

- Artiz Ali pangacılıx ediymiş. (EA–138)

bankacılık > pangacılıx

- Pıçaxlar bülevleniy, gazanlar galiyleniy, geyik kesilecek, et bişecek. (EÖABD–108)

bıçak > pıçax

### 2.8.2.2. d > t Değişmesi

- SÜdü tökmüş kediler kimin heç sesimi çıxartmadım. (MD-14)  
südü > sütü, dökmiş > tökmüş
- Bizim herifi bi ay boyunca tükene götürdü, getürdüler. (MD-14)  
dükkana > tükene
- Tamaslar tatula, tutlar töküldü. (ABE-98)  
dut > tut, döküldü > töküldü
- Ele bi diller töktü ki abugat kimin. (EA-144)  
döktü > töktü
- Oyuncaxlarını öğüne tökiyem gine baş olmıy. (EA-129)  
döküyorum > tökiyem
- Avu bi bıdıgii dut da bıcırige dorğu çek. (EA-121)  
dut > tut

### 2.8.2.3. g > k Değişmesi

- Camı duz kimin dağılmış. (MD-14)  
gibi > kimin
- Anam bi uşax köyneği götürsen gine en azından doxsan guruş. (EA-143)  
gömleği > köyneği

## 2.8.3. SÜREKLİLEŞME

### 2.8.3.1. b > f Değişmesi

- Sizin Ehmed'in tomofilinden isdiy gız anam. (EA-129)  
otomobil > tomofil

### 2.8.3.2. b > m Değişimi

- Camı duz kimin dağılmış. (MD-14)  
gibi > kimin
- Düneyin yağın gardan sonra saha birez lıştik olmuş amma fitbol oynamaya mahana degül. (EA-118)  
bahane > mahana

### 2.8.3.3. b > v Değişimi

- Çingen Aydın Fotvol denen oyundan. (EA-144)  
futbol > fotvol

### 2.8.3.4. ç > ş Değişimi

- Gız gabul eder evlenürler. Üş dene uşaxları olur. (ABE-31)  
üç > üş
- Bigaş dene guş vururlar. (ABE-31)  
birkaç > bigaş
- Emrinde gaşdene adam çalışdurıymış. (ABE-33)  
kaç tane > gaşdene
- Ne baxa at gan ter içinde saşları da örülü. (ABE-33)  
saçları > saşları
- Bax heşte duymamuştux. (EA-143)  
Hiç de > heşte
- Tandurun sıcağıyan bi grambux eşkilisi büşürsek daha maxbula geşmez mi? (EA-121)  
geçmez > geşmez

### 2.8.3.5. g > ğ Değişimi

- Abu gelini netmeli

Merdivandan amalı  
Paldur küldür gidende  
Cığarayı yaxmalı. (EA-125)  
sigara > cığara

### **2.8.3.6. g > x Değişimi**

- Xırtlıgine gattin doldu. (EA-144)  
gırtlağı > xırtlıgi

### **2.8.3.7. k > f Değişimi**

- Mor menefşe mor sünbüle garışur. (EA-145)  
Menekşe > menefşe

### **2.8.3.8. k > ğ Değişmesi**

- Atı eyerliyerek üstüne de acı sağız sürtek. (ABE-33)  
sakız > sağız
- Onnarın lağapları neydi, nolur? (EA-144)  
lakapları > lağapları
- Axlım getdi bacı, hele görsen tombul tuşik findığıçi gibi gelin. (EA-137)  
findık içi > findığıçi
- yoğ olacax Yesiç'in oğlanın ayağını xışlatmasından sonra uşax iflah olmadı.  
(EA-120)  
yok olacak > yoğ olacax
- Bütün köy bu oğlana keçelce lağabını taxışlar. (EÖABD-116)
- lakap > lağap

### **2.8.3.9. k > x Değişmesi**

- Bi davar otlağı olacax gadar yer var. (EF-76)

- olacak > olacax
- Bi lobya getir baxax, nası bişey? (EF-73)  
bakalım > bakak > baxax
  - Hay namussuz şey, çıxacax zamanı mı buldun? (EF-72)  
çıkacak > çıxacax
  - Benim ağzım çox kiptür. (EF-70)  
çok > çox
  - Bax kimseye bişey dersem abu ağzım kitlensin. (EF-70)  
bak > bax
  - Nene, bunun içinde bişey yox. (EF-70)  
yok > yox
  - “Başımıza daş yağacax” giyerek kalkıp gitti. (EF-70)  
yağacak > yağacax
  - “Tandur ekmeklerini loxma loxma kes, önüme goy. Ben de çabux çabux yeyim,” der. (EF-65)  
lokma > loxma, çabuk > çabux
  - Hele gidip baxım, bu adam neye şaşy. (EF-61)  
bakayım > baxım
  - Çocux beşikde ağıly. (EF-56)  
çocuk > çocux
  - Tencire ocaxda gaynıy. (EF-56)  
ocakta > ocaxda
  - Çox zaman önce bi padişah, bu padişahın da bi gızı varmış. (ABE-31)  
çok > çox
  - Babası memleketde ne gadin doxtor, hekim varsa hepsine baxdurur. (ABE-31)  
doktor > doxtor, baktırır > baxdurur.
  - Artux gız ayaxlanıy. (ABE-31)  
artık > artux, ayaklanıyor > ayaxlanıy
  - Aradan epeyi vaxıt geçer. (ABE-31)  
vakit > vaxıt
  - Gız gabul eder evlenürler. Üş dene uşaxları olur. (ABE-31)

- uşakları > uşaxları
- Gızı heç axlından çıxmıy. (ABE–31)  
axlından > axlından, çıkmıyor > çıxmıy
  - Gaxar veziriyen av etmiye gider. (ABE–31)  
kalkar > gaxar
  - Padışah bu adlarda bişey saxlı olduğunu anar. (ABE–31)  
saklı > saxlı
  - Axurunda atı öküzü davarı çox. (ABE–33)  
çok > çox
  - Yenip baxıy ki, bi şey yox. (ABE–33)  
bakıyor > baxıy, yok > yox
  - Ne baxa at gan ter içinde saşları da örülü. (ABE–33)  
baka > baxa
  - Yoxsa at yorgunnuxdan ölecek. (ABE–33)  
yoksa > yoxsa, yorgunluktan > yorgunnuxdan
  - Benim barmaxlarım yara da çıxaramıyam. (ABE–33)  
parmaklarım > barmaxlarım, çıkaramıyorum > çıxaramıyam
  - Evin sahapları gelip uşaxlara sorıylar. (ABE–33)  
uşaklara > uşaxlara
  - Axşamdan bu yanrı hava dolanıy, durıy. (ABE–97)  
akşamdan > axşamdan
  - Vasgirt tarafı topladı amma gazangaya açux. (ABE–97)  
açık > açux
  - Yaprax dolmasına soğan keyüfdür. (ABE–97)  
yaprak > yaprax
  - Gaşuxlu gaşuxsuz haman dalıyam. (ABE–97)  
kaşıklı > gaşuxlu
  - Iradyoyu maggatdan aşığıya bıraxdı. (MD–14)  
bıraktı > bıraxdı
  - Acans vaxdı oldu. (MD–14)  
vakti > vaxdı

- Hatun, avu ıradıyoyu getir de baxax, hökümet gine neye zam goyacax. (MD–14)  
bakalım > baxax
- Suvaxda korkozan, baxçada guyu (ABE–98)  
sokakta > suvaxda
- Debbemiz möggemdür, axıtmaz suyu (ABE–98)  
akıtmaz > axıtmaz
- Hanım bax, sakgın gızı ellere vermiyeseñ, ben saha abuğam. (ABE–98)  
bak > bax
- Adam ölmeyinen küllü evini barxını unudur mu? (ABE–98)  
barkını > barxını
- Dedi ki he öldüm de bi mevlüt mü oxuttuz nettiz? (ABE–98)  
okuttunuz > oxuttuz
- Yazux günah degül mü? (EA–150)  
yazık > yazux
- Gız boğozan şiş axa, abu gaden ekmek yeyülür mü? (EA–143)  
aka > axa
- Bax heşte duymamuştux. (EA–143)  
duymamıştık > duymamuştux
- Anam bi uşax köyneği götürsen gine en azından doxsan guruş. (EA–143)  
uşak > uşax
- Anam bi uşax köyneği götürsen gine en azından doxsan guruş. (EA–143)  
doksan > doxsan
- Avu ağzı açuxgilin ortanca oğlanın, hanı üsgek melmeketlerde oxudu da hökümet adamı oldu. (EA–143)  
okudu > oxudu
- Bi solux abu tiyezennen gonuşum. (EA–144)  
soluk > solux
- Şimdi aşşaxkilerin gelinleri bi çekiş etmişler. (EA–144)  
aşşıkiler > aşşaxkiler
- Bahaba çıxacax inek guzlamadı ki bi parxaç yoğurt yollıyax. (EA–142)  
çıkacak > çıxacax, bakraç > parxaç



- Artiz Ali pangacılıx ediymiş. (EA-138)  
bankacılık > pangacılıx
- Payton Enver tekeline ortax mı? (EA-138)  
ortak > ortax
- Miki Ehmet olmuş xumar xasdesi. (EA-138)  
kumar > xumar
- Bögün hatunumgilde Maxbile'nin gelinini gördüm. (EA-137)  
makbule > maxbile
- Accux erken gaxsan, bulaşux yusan. (EA-135)  
kalksan > gaxsan
- Oyuncaxlarını öğüne tökiyem gine baş olmıy. (EA-129)  
oyuncaklarımı > oyuncaxlarımı
- Bir gün babasının getürdüğü tomofiliyenen oynadurkene öğretmenin mıxladuzları yaptuxları axlıma geldi. (EA-129)  
mıknatıs > mıxladuz
- Gine mıxladuzları birbirine yaxlaşdurandan sıranın üstündeki mıxladuz, galemlerinen gayıp gedydi. (EA-130)  
yaklaşdır > yaxlaşdur
- Bi denesini hasaca tomofilin arxasına goydum. (EA-130)  
arkasına > arxasına
- Haydi şindik Allah'a ısmarladux. (EA-130)  
ısmarladık > ısmarladux
- Goxular sürtmüşler o has üslerine. (EA-127)  
kokular > goxular
- Tandurun sıcağıyan bi grambux eşkilisi büşürsek daha maxbula geşmez mi? (EA-121)  
makbule > maxbula
- Avu axla ne goymuşsan mahaggax olacax (EA-121)  
muhakkak > mahaggax
- Ayrılıxlar hasiretler üstüne...  
Beni sorıysan hemşerim  
Işıxlarım sönmüş. (EA-117)

- ışıklarım > ışıxlarım
- Niye, niye ellerin sovux, yoxsa üşiy misen? (EA–117)  
soğuk > sovux
  - Ortalık mal bazarına döndü. (EA–118)  
ortalık > ortalıx
  - İki taxımın taraftarları öğde birbirlerinin sülelelerine verip verüştürdükten sonra gobal ve nacaxlarla birbirlerine doğru segürttüler. (EA–118)  
nacax > nacax
  - Beşiktaş-Fenerbahçe maçı birezden başlayacax. (EA–118)  
başlayacak > başlayacax
  - Vula gardaş avu herifleri annadux da garılara noliy onu annamıyam. (EA–118)  
anladık da > annadux da
  - Eferim ula İrecep sahan iti bile gorxuttun. (EA–119)  
korkutun > gorxuttun
  - Yoğ olacax Yesiç’in oğlanın ayağını xışlatmasından sonra uşax iflah olmadı. (EA–120)  
yok olacak > yoğ olacax
  - Evvel zaman içinde, xalbur saman içinde. (EÖABD–106)  
kalbur > xalbur
  - Sorna ağacın dibine geliyler ki, babalarının çamın dalına bağladuğu gabax ürüzgar esdükçe “tix tix” dala vurıy. (EÖABD–106)  
kabak > gabax, tık tık > tix tix
  - Gız yoxardan bağırıy. (EÖABD–107)  
yukarıdan > yoxardan
  - Gırx gün, gırx gece düğün ediyler. (EÖABD–108)  
kırk > gırx
  - Alabalıx gızı yudıy. (EÖABD–108)  
alabalık > alabalıx
  - Pıçaxlar bülevleniy, gazanlar galiyleniy, geyik kesilecek, et bişecek. (EÖABD–108)  
bıçak > pıçax

- Tek boğoz toxluğuna, abu tükeniyi süpürürem. (EÖABD–111)  
tokluğuna > toxluğuna
- Senin için o xayınlıx xasdelik olmasaydı başına bu işler gelmezdi. (EÖABD–114)  
hainlik > xayınlıx
- Burda ikimiz de üşer gaxarux. (EÖABD–114)  
kalk > gax
- Azuxsuz yola revan oldum. (EÖABD–115)  
azıksız > azuxsuz
- Çiğidi verdim toprağa torpax baha ot verdi. (EÖABD–115)  
toprak > torpax

#### **2.8.3.10. k > v Değişmesi**

- Suvaxda korkozan, baxçada guyu (ABE–98)  
sokakta > suvaxda

#### **2.8.3.11. p > f Değişmesi**

- Anam babam pancar ekdik. Herhalde pavruxadan bigaş çuval verürler. (EF–13)  
fabrika > pavruxa
- Çüter çüter maggat örtükleri, teştisi, debbesi, zavrağı, gügümü ilişdirinden dut da dey maşafasına gadden. (ABE–98)  
maşrapa > maşafa

### **2.8.4. SÜREKSİZLEŞME**

#### **2.8.4.1. f > p Değişmesi**

- Payton Enver tekeline ortax mı? (EA–138)  
fayton > payton

#### 2.8.4.2. ğ > g Değişmesi

- Nesini begenecem? (EF-76)  
beğeneceğim > begenecem
- Ehmet Efendi, ben ele dirdoş garılardan degülem. (EF-70)  
değilim > degülem
- Benim nereye getdügüm sankim ondan sorılıy. (ABE-97)  
gittiğimi > getdügümü
- Delüğümüz yeşil, semaver büyük (ABE-97)  
demliğimiz > demlüğümüz
- Üregim yerinden oynadı. (MD-14)  
yüreğim > üregim
- Oğlum hele sen esgerligiy et de gel. (ABE-98)  
askerliğini > esgerligiy
- Yakında ox çekerem, bir enüğün oldu mu? (ABE-99)  
eniğin > enüğün
- Senin yımırıtan çig miydi, bişmiş miydi? (EA-152)  
çiğ > çig
- Xırtligine gattin doldu. (EA-144)  
gırtlağı > xırtligi
- Parlım bi de başaa legen alsana. (EA-135)  
leğen > legen
- Aha bizim büyük oğlan bir haftadur etimi yedi, gemüğümü goydu. (EA-129)  
kemiğimi > gemüğümü
- Axşam Zabit Çavuş'un düğününe getmüştük. (EA-128)  
düğününe > düğününe
- Megerkim dans oynıylarmış (EA-126)  
meğerki > megerkim
- Oğul oğul bişey demiyem saha emzürdügüm südüm heram ola. (EA-124)  
emzirdiğim > emzürdügüm
- Eyi anam eyi sen öğüdü büyük yerden almışsan. (EA-125)  
öğüdü > öğüdü

- Kvlenin delg dar  
Eyle olma gzar  
Herifime bi baxsam  
Hamanca garnı doyar. (EA–122)  
delii > delg
- Avu irehmetlik anan he mi saha biey rgetmedi. (EA–121)  
retmedi > rgetmedi
- Abu yaırnım ele arıy ki, ben bgn he tandura eglemem. (EA–121)  
eilemem > eglemem
- Hakem de elleri brgnde gazatacıların ortalıxtan ekilmelerini bekliy (EA–118)  
bgrnde > brgnde
- Gine birbirlerine sgiy veriy verdriyeler. (EA–120)  
s > sg
- Aman! Kesdr bu geyigi. (EABD–108)  
geyii > geyigi
- Biterse eger ben ne yiyecem? (EABD–109)  
eer > eger
- Un gdmeye gelenler hayvanlarını balıylarmı. (EABD–110)  
t > gd
- İde o sgt ox byk bi ziyaret. (EABD–116)  
st > sgt
- Herhalde yarın her Şey belli olur, sen de rgenrsen. (EABD–117)  
renirsin > rgenrsen

#### 2.8.4.3.  > k Deimesi

- kre kimin gksler, ebile ayaxda durıy. (EA–144)  
gsler > gksler

#### **2.8.4.4. h > g Değişmesi**

- Debbemiz möggemdür, axıtmaz suyu (ABE-98)  
Muhkem > möggem

#### **2.8.4.5. j > c Değişmesi**

- Acans vaxdı oldu. (MD-14)  
ajans > acans

#### **2.8.4.6. n > g Değişmesi**

- Oyuncaxlarını ögüne tökiyem gine baş olmıy. (EA-129)  
önüne > ögüne

#### **2.8.4.7. s > c Değişmesi**

- Abu gelini netmeli  
Merdivandan atmalı  
Paldur küldür gidende  
Cığarayı yaxmalı. (EA-125)  
sigara > cığara

#### **2.8.4.8. v > b Değişmesi**

- Ele bi diller töktü ki abugat kimin. (EA-144)  
avukat > abugat

#### **2.8.4.9. y > g Değişmesi**

- Meellim beg sen efendisen. (EF-65)  
bey > beg

- İkinci üçüncü gece gine bu sesleri eşidiy. (ABE–33)  
yine > gine
- Hatun, avu ıradıyoyu getür de baxax, hökümet gine neye zam goyacax. (MD–14)  
yine > gine
- Hakim beg falanca kövden geçiydim. (EA–152)  
bey > beg

#### **2.8.4.10. y > k Değişmesi**

- Ağabek ben yumurtanın parasını unuttum. (EA–151)  
ağabey > ağabek

### **2.8.5. DİĞER ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ**

#### **2.8.5.1. f > v Değişmesi**

- Üzüümü mutvağa saxla. (EA–140)  
mutfağa > mutvağa

#### **2.8.5.2. ğ > x Değişmesi (Damak → Gırtlak)**

- Aman! Çatlıyasan, zahar aşindi avuna da noxusa görmeye gedilecek. (EA–143)  
loğusa > noxusa

#### **2.8.5.3. ğ > v Değişmesi (Damak → Dudak)**

- Niye, niye ellerin sovux, yoxsa üşiy misen? (EA–117)  
soğuk > sovux
- Tarlada işleri çox olduğu üçün övle yemeklerini bazı zaman Keçelce gedip getürüymiş. (EÖABD–116)

- ögle > övle

#### 2.8.5.4. ğ > y Değişmesi

- Al garısının bi yerine iyne ilişdürenden göze göriniymiş. (ABE–33)  
iğne > iyne
- Deynekleri alan her birisi bi köşeye geçiy. (EA–150)  
değnek > deynek

#### 2.8.5.5. h > x Değişmesi

- Axurunda atı öküzü davarı çox. (ABE–33)  
ahırında > axurunda
- Evin xamurunu, çamaşurunu, bağı, baxçayı haggediymiş. (ABE–33)  
hamuru > xamuru
- Evin xamurunu, çamaşurunu, bağı, baxçayı haggediymiş. (ABE–33)  
bahçeyi > baxçayı
- Tarla axbunnandı, lövlez ekildi. (ABE–98)  
ahbunlandı > axbunnandı
- Yakında ox çekerem, bir enügün oldu mu? (ABE–99)  
oh > ox
- Oranın mıxtarı bunu evine misafir ediy. (EA–150)  
Muhtar > mıxtar
- Miki Ehmet olmuş xumar xasdesi. (EA–138)  
hastası > xasdesi
- yoğ olacax Yesiç'in oğlanın ayağını xışilatmasından sonra uşax iflah olmadı.  
(EA–120)  
hışilatması > xışilatması
- Sabaxdan Allah helbet xeyirli bi gapı açar. (EÖABD–110)  
sabahtan > sabaxdan, hayırlı > xeyirli
- Senin için o xayınlıx xasdelik olmasaydı başına bu işler gelmezdi. (EÖABD–114)



hainlik > xayınlıx

- Baxçadaki ağaçların en incesine bağlıy. (EÖABD–124)

bahçe > baxça

#### **2.8.5.6. m > n Değişmesi (Dudak → Diş)**

- Meellim efendi, sen aşindi ne iş yaptın? (EF–65)

şimdi > aşindi

#### **2.8.5.7. n > ğ Değişmesi (Diş → Damak)**

- Mektibime başlamadan öğde, selam eder gözlerinden öperem. (ABE–98)

önce > öğde

#### **2.8.5.8. n > h Değişmesi (Diş → Gırtlak)**

- Bu gız sehe hizmet etsin. (ABE–31)

sana > sehe

- Herif behen bi bağıрма bağırdı. (MD–14)

bana > behen

- Sehe avu Hamzagilin güççük gızı alacam. (ABE–98)

sana > sehe

- Hanım bax, sakgın gızı ellere vermiyese, ben saha abuğam. (ABE–98)

sana > saha

#### **2.8.5.9. n > l Değişmesi**

- Bir gün babasının getirdüğü tomofiliyenen oynadurkene öğretmenin mıxladuzlarınan yaptuxları axlıma geldi. (EA–129)

mıknatıs > mıxladuz

- Gumzikleşmeler ve laylon şüşe atışları başladı. (EA–120)

naylon > laylon

#### **2.8.5.10. n > m Değişmesi (Diş → Dudak)**

- Eferim ul İrecep sahan iti bile gorxuttun. (EA-119)  
aferin > eferim

#### **2.8.5.11. n > v Değişmesi (Diş → Dudak)**

Ben yalavuzam beni de yanına al. (ABE-31)  
yalnız > yalavuz

#### **2.8.5.12. r > f Değişmesi (Diş → Dudak)**

- Arjantinli fitbolcunun saçından sufatını göremiyem amma o topu nasıl göriy  
onu da bülmiyem. (EA-119)  
suratı > sufatı

#### **2.8.5.13. r > n Değişmesi**

- Bu gadden ekin biçülür mü? (EF-59)  
kadar > gadden

#### **2.8.5.14. s > z Değişmesi**

- Artiz Ali pangacılıx ediymiş. (EA-138)  
artist > artiz
- Kömürcü Celal'a assınnar zopa. (EA-139)  
sopa > zopa
- Bir gün babasının getirdüğü tomofiliyenen oynadurkene öğretmenin  
mıxladuzlarınan yaptuxları axlıma geldi. (EA-129)  
mıknatıs > mıxladuz

#### **2.8.5.15. ř > v Değişmesi (Diş → Dudak)**

- Ula şamil Ağa, avu sallanan ne? (EF–72)  
şu > avu

#### **2.8.5.16. y > h Değişmesi (Damak → Gırtlak)**

- Dũnyanın cehezini vermişler. (ABE–98)  
çeyiz > cehez

#### **2.8.5.17. y > n Değişmesi (Damak → Diş)**

- Goley gelsin Anşa Bacı. (EA–129)  
Ayşe > Anşa

#### **2.8.5.18. y > v Değişmesi (Damak → Dudak)**

- Kũvũnde ireli gelennerinden biriymiş. (ABE–33)  
kũy > kũv
- Yine kũvden geçip başga kũve gediymiş. (EA–151)  
kũyden > kũvden

#### **2.8.5.19. z > s Değişmesi**

- Gıs asılım senden mantuxsuz yoxdur. (EA–135)  
kız > gıs

## SONUÇ

İnsanlar arasında bir anlaşama sistemi olarak toplumda kendine yer edinen dil zaman içinde göçler, savaşlar, siyasi ve sosyal sebepler gibi nedenlerden dolayı çeşitli kollara ayrılmak zorunda kalmıştır. Başlangıçta Ana Türkçe olarak görebildiğimiz dilimiz Türklerin farklı nedenlerden dolayı Orta Asya'dan göç etmeleri, göç esnasında karşılaşılan kültür merkezleri, İslamiyet'in kabulü gibi sebeplerden ötürü farklı kollara bölünmüştür. Bu bölünmelerin bir ürünü de Anadolu Türkçesidir. Anadolu Türkçesi içerisinde bir takım ölçütlere bağlı olarak zamanla ağız grupları da vücut bulmuştur. Bunlardan Doğu Grubu Ağızlarına, bu grup içerisinde kendine has söyleyişle de Erzincan ağzına şahit olmaktayız. Yöresel söyleyişler bir dilin gramer kurallarına temel olamayacağı düşünülürse, Erzincan ağzında yer alan kelimeler fonetik açıdan ele alınıp incelendiğinde şu sonuca varıldığı açıkça anlaşılacaktır:

Türkçe dil bilgisinde büyük ünlü uyumuna uymayan bazı sözcükler Erzincan yöresi ağzında uyuma dâhil olmaktadır. Bu durumun tam tersi bir özelliği, yani Türkiye Türkçesi'nde uyuma giren kelimelerin Erzincan Ağzında kalınlık-incelik uyumu dışında kaldığını görebilmekteyiz.

Ortaya → Büyük Ünlü Uyumuna Uyar. → Türkiye Türkçesi

Ortiya → Büyük Ünlü Uyumuna Uymaz. → Erzincan Ağzı

Erzincan Ağzında küçük ünlü uyumuna tabi olan kimi kelimeler Türkiye Türkçesi'nde küçük ünlü uyumu kuralı dışında kalırken; Türkiye Türkçesi'nde uyum dâhilinde olan kimi kelimeler, Erzincan Ağzında küçük ünlü uyumuna aykırı bir durum arz etmektedir.

Demir → Küçük Ünlü Uyumuna Uyar → Türkiye Türkçesi

Demür → Küçük Ünlü Uyumuna Uymaz → Erzincan Ağzı

Erzincan ağızında ünlü türemesi genellikle “r ve l” seslerinin önünde meydana gelir. Bunun dışında sözcük ortasında ve sözcük sonunda da ünlü türemesi olayı görülebilmektedir. İncelediğimiz metinlerde ünlü türemesi hususunda genel eğilimin sözcük başında ve ortasında olduğu yönündedir.

lahana > ilahana      recep > irecep → Başta Ünlü Türemesi  
tavşan > davuşan      amca > amuca → Ortada Ünlü Türemesi  
giderken > giderkene      velhasıl > velhasılı → Sonda Ünlü Türemesi

Erzincan ağızında yaygın görülen ses olaylarından birisi de ünlü düşmesidir. Türkçe’de ilk hecedeki ünlü sağlam bir unsura sahipken Erzincan ağızında ön seste bazen ünlü düşmesi görülmektedir. Ayrıca bunun yanında Kelimelerin iç ve son seslerinde bulunan bazı ünlüler düşebilir. İncelediğimiz metinlerde ünlü düşmesi hususunda genel eğilimin sözcük ortasında olduğu yönündedir.

otomobil > tomofil → Başta Ünlü Düşmesi  
patates > pattes → Ortada Ünlü Düşmesi  
çingene > çingen → Sonda Ünlü Düşmesi

Türkiye Türkçesi’nde mevcut bazı kelimeler Erzincan ağızında değişime uğramaktadır. Bu değişim gerçekleşirken elbette bir takım seslerde değişmelerin olması kaçınılmaz bir durumdur. Erzincan ağızında var olan kelimelerde “geniş ünlülerin daralması, dar ünlülerin genişlemesi, kalın ünlülerin incilmesi, ince ünlülerin kalınlaşması, yuvarlak ünlülerin düzleşmesi, düz ünlülerin yuvarlaklaşması” gibi değişimleri görmek mümkündür. İncelediğimiz metinlerde gördüğümüz genel eğilimin,

geniş ünlülerin daralması hususunda e > i “tencere > tencire” ve a > ı “oraya > orıya”;

dar ünlülerin genişlemesi hususunda i > e “şehir > şehir”;

kalın ünlülerin incilmesi hususunda a > e; “zahmet > zehmet”

ince ünlülerin kalınlaşması hususunda e > a; “hemen > haman”

yuvarlak ünlülerin düzleşmesi hususunda u > ı “yumurta > yımırta” ve u > i “çabuk > çabik”;

düz ünlülerin yuvarlaklaşması hususunda ı > u “tandır > tandur” ve i > ü “erik > erük” değişimi olduğu yönündedir.

Erzincan yöresi ağzında fazla rastlanmayan bir fonetik hadise de ünlü daralması olayıdır. Muhtelif kelimelerde görülebilir.

ortaya > ortiya      mazot > mazut      domates > dumates

İkiz ünlülerin kelime içinde bulunması niteliği ile Erzincan ağzı, Türkçe dilbilgisine aykırı bir karakter göstermektedir. Bunun yanında Türkçe’de görülen genellikle yabancı dillerden girmiş olan bünyesinde ikiz ünlü barındıran kimi kelimeler Erzincan ağzında “iki ünlü yan yana bulunamayacağı” kuralı dâhilinde görülmektedir.

değil > deel      yalnız > yalouz → İkiz ünlü oluşumu  
daireye > dayireye      faul > fayıl → İkiz ünlü giderilmesi

Erzincan ağzında sıkça görülen fonetik haddiseleden birisi de benzeşme olayıdır. “nl > nn, ln > nn, zc > cc, zs > ss, hm > mm, ts > ss” şekillerinde gördüğümüz benzeşme hadisesi incelediğimiz metinlerde genel olarak “nl > nn” şeklinde bir eğilime sahip olduğu görülmüştür.

anlar > annar      alnında > annında      azıcık > azcux > accux  
tuzsuz > tussuz      Mehmet > Memmed      yatsı > yassı

Bunun yanında ayrıca Türkçe’de sarsılmaz bir kural olan sert sessizlerin benzeşmesi kuralı Erzincan ağzında kural dışı kalmaktadır. İncelediğimiz metinlerde bunun yaygın örneklerine sıkça rastladık.

gittik > getdük      bakkal > bakgal      serptik > sepdük

Birtakım nedenlerden dolayı Erzincan ağızında sıkça ünsüz düşmesi örneklerine de rastlanmaktadır. Ünlü düşmeleri kelime başında, ortasında ve sonunda gerçekleşmekle birlikte incelediğimiz metinlerde gördüğümüz genel eğilimin kelime ortasında ve nispeten sonunda olduğu yönündedir.

yüreğim > üregim → Sözcük başında ünsüz düşmesi

kalkar > gaxar → Sözcük ortasında ünsüz düşmesi

abdest > ebdes → Sözcük sonunda ünsüz düşmesi

Erzincan ağızında ünsüz türemesi olayı da sıkça görülmektedir. Özellikle “y, h, n” seslerinde ve “k” ünsüzünden sonra “g” ünsüzünün sıkça türediklerine şahit olmaktayız. Ünsüz türemesi yine sözcük başında, ortasında ve sonunda görülmektedir. İncelediğimiz metinlerde gördüğümüz genel eğilim her üçü içinde dengeli bir dağılım olduğu yönündedir.

elbet > helbet → Sözcük başında ünsüz türemesi

daireye > dayireye → Sözcük ortasında ünsüz türemesi

şimdi > şindik → Sözcük sonunda ünsüz türemesi

Türkçe’de kök halindeki kelimelerde “sessizler ikizleşmesi” yoktur. Oysa Erzincan ağızında belirli kelimelerde ikizleşme olayı görülmektedir. Bu yönüyle Erzincan ağızı Türkçe dil bilgisinin sessiz ikizleşmesi kuralına aykırı bir çizgi oluşturmaktadır.

rakı > rakgı

sakın > sakgın

küçük > küççük

Bununla birlikte Türkçe’ye yabancı dillerden geçmiş olan bünyesinde ikiz ünsüz barındıran kelimelerin Erzincan ağızında tekleşmeye uğradıkları görülmektedir.

dükkan > tüken

sıhhat > sıhat

evvel > evel

Erzincan ağız içerisinde bulunan muhtelif kelimelerde görülen bir ses olayı da göçüşmedir. Kelime içerisinde yakın ya da uzak iki ünsüzün söyleyiş esnasında yer değiştirmesi olarak adlandırılabilir. Oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. İncelediğimiz metinlerde gördüğümüz genel eğilimin yakın ünsüz göçüşmesi olduğu yönündedir.

sonra > sorna → Yakın ünsüz göçüşmesi

ileri > ireli → Uzak ünsüz göçüşmesi

Ünlü seslerde görülen değişim Erzincan ağızında ünsüz harf bünyesinde de kendini göstermektedir. Benzeşme, ikizleşme, kelime başında tonsuz ünsüz bulunmayışı, kolay telaffuz gayreti, ünsüz sertleşmesine aykırılık gibi nedenlerden ötürü Erzincan ağızında ünsüz değişimlerine rastlayabilmekteyiz. Erzincan ağızında var olan kelimelerde tonlulaşma, tonsuzlaşma, süreklileşme, süreksizleşme gibi ünsüz değişimlerini görmek mümkündür. İncelediğimiz metinlerde gördüğümüz genel eğilimin,

tonlulaşma hususunda genel eğilimin k > g “komşular > gomşular” ve t > d “tuz > duz”

tonsuzlaşma hususunda genel eğilimin d > t “dökmüş > tökmüş”

süreklileşme hususunda genel eğilimin k > x “çok > çox” ve ç > ş “saçları > saşları”

süreksizleşme hususunda genel eğilimin ğ > g “meğer > meger” değişimi olduğu yönündedir.

Sonuç olarak, ağızlar bir dilin gramer yapısına temel olmasa da varlıklarıyla o dilin zenginliğini göstermeye yetecek önemli bir kanıt niteliği taşımaktadır. Erzincan yöresi ağızı da içermiş olduğu zengin kelime kapasitesi ve yukarıda görülen fonetik nitelikleriyle Türk dilinin nadide zenginlikleri içerisinde kendine hususi bir yer edinen, Türk dilinin zengin ve çeşitli kullanımlarını göstermeye çalışan Anadolu ağızlarından birisidir. Her ne kadar Erzincan ağızı fonetik açıdan Türkçe dil bilgisiyle ayrılan özelliklere sahip olsa da bu ayrılan yönlerin Türk dilinin zenginlik kavramı içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamak gerekir.



## SÖZLÜK\*

- A -

**Aba:** Büyükanne

**Abbak:** Bembeyaz

**Abo:** Şaşkınlık ünlemi

**Abu:** Bu

**Abugat:** Avukat

**Abux:** Güvenme

**Abux-Subux:** Saçma sapan

**Abunlamax:** Güvenmek

**Acans:** Haber

**Acap:** Acaba

**Acarı:** Yeni

**Acıbiyan:** Zehirli bir ot ismi

**Accux:** Azıcık, biraz

**Adax:** Adak, nezir

**Adax budax:** Adım atmak

**Afagannarı Basmak:** Sinirlenmek

**Afat:** Afet

**Afsana:** Salak

**Ağartı:** Süt, ayran, yoğurt cinsi yiyecekler

**Ağçar:** Mezar taşı

**Ağıl:** Koyun ahır

**Ağu:** Zehir

**Ağuda:** Pekmezin köpüklenmiş yüzü

**Ağulanmax:** Zehirlenmek

**Ağurt:** Ağız boşluğu

---

\* Sözlük kısmında sadece tezimizin içerisinde yer alan kelimelerle sınırlı kalmamıştır.. Erzincan ağzına has çeşitli yerel sözcüklere de yer verilmiştir. Sözlük kısmının hazırlanmasında Prof. Dr. Mukim Sağır'ın "Erzincan ve Yöresi Ağızları", Mehmet Bayraktar'ın "Anam Babam Erzincan" ve Mustafa Temiz ile Metin Çankaya'nın "Erzincan Ağzı" adlı eserlerinden faydalanılmıştır.

**Ağuz:** Yeni doğmuş inekten alınan ilk süttten yapılan bir çeşit peynir  
**Aha:** İşte  
**Ahan:** İşaretle göstermek  
**Axbun:** Gübre  
**Ahcik:** Ermeni Kızı  
**Axırı:** En sonunda, nihayet  
**Axışar:** Devri dayım, karıştırma, altını üstüne getirme  
**Axt:** Yemin, söz  
**Axtarmak:** Alt üst etmek, döndürmek  
**Ahhubba:** Ahbap, eş-dost  
**Alaca:** Renkli  
**Alacagarga:** Saksığan  
**Alaf:** Yem, tahıl  
**Alafdar:** Tahıl alım ve satımıyla uğraşan esnaf  
**Alatirik:** Elektrik  
**Alaz:** Alev  
**Alengerli:** Karışık  
**Algarısı:** Gözle görülmeyen insan ciğeriyle beslenen hayalî bir yaratık  
**Algalmax:** Uzak durmak, gidememek, yapamamak  
**Alma:** Elma  
**Aluç:** Yeşil erik  
**Anaeni:** Gelinin yürümesi için elbiselik kumaş, yolluk  
**Andaval:** Ahmak, aptal, beceriksiz  
**Anadut:** Sap ve saman taşıma aracı  
**Ander:** İşe yaramayan  
**Angiruf:** Anırma  
**Angut:** Bir dut çeşidi  
**Annının gacı:** Alnının orta kısmı  
**Annux:** Nane  
**Antaran:** Normalinden büyük olan  
**Antirifistonlu:** Gösterişli  
**Arasat:** Sıkışık zaman, ara yer

**Arxalamax:** Sırtlanmak, sırtına almak  
**Arxana:** Arı kovanlarının konulduğu yer  
**Arxasıguylu:** Arkası üzerine  
**Arsuz:** Hayasız  
**Arustax:** Tavan  
**Asma:** Küçük kazan  
**Assap:** Çamaşır  
**Aşermek:** Hamile kadının çeşitli yiyeceklere istek duyması  
**Aşgar:** 1) Bir çeşit üzüm 2) Suda beklemiş çamaşırın renk değiştirme hâli  
**Aşgarido:** İşe yaramaz, yaşlanmış  
**Aşindi:** Şimdi  
**Aşşux:** Koyunun ayak kemiği  
**Aşyarması:** Buğdaydan yapılan bir çeşit çorba  
**Ataşlanmax:** Şehvete, galeyana gelmek, yanıp tutuşmak  
**Ateşlim:** Bir çocuk oyunu  
**Atturmax:** Erkeğin ayakta bevl etmesi  
**Avara:** İşe yaramaz  
**Avxalamax:** Tahılın el yardımıyla irisinin alınması  
**Avu:** O  
**Avunmax:** Hayvanın cinsel arzusunun tatmin olması  
**Ayak eni:** Nişanlı kızın nişan günü üzerinde yürüdüğü kumaş  
**Ayak yolu:** Tuvalet  
**Ayam:** Hava, iklim  
**Ayix:** Uyanık  
**Aynuz-uynuz:** Eğri büğrü  
**Ayvan:** 1)Evin bir bölümü 2) Sundurma 3) Tandır evi  
**Azux:** Yiyecek  
**Azdurmax:** Sinirlendirmek

**-B-**

**Baa:** Bana

**Babalix:** Üvey baba  
**Babukko:** Erzincan'a özgü bir yemek ismi  
**Bacı:** Kız kardeş  
**Bacılıx:** 1) Üvey kız kardeş 2) Kendisine kız kardeş kadar yakın hissedilen arkadaş  
**Baçıldatmax:** Şapur, şupur yemek  
**Baçcik:** Öpücük  
**Bad:** 1) Basamak 2) Sırık  
**Badal:** Merdiven  
**Badbad:** Diş ağrılarında kullanılan siyah tohumlu bir ot  
**Badılcın:** Patlıcan  
**Badış:** 1) Fasulyenin çiçekten önceki hali 2) Yeşil fasulye tanesi  
**Badiye:** 1) Küçük bakraç 2) Ayaklı yemek kabı  
**Bağa:** Eşeğin ön ayağının sakatlanması  
**Bahaba:** Zıkkım  
**Bahaba çıxsın:** Dert sahibi olunması istenilen beddua  
**Bahabalan:** Zıkkımlan  
**Baxıl:** Cemre  
**Baxım:** Bakayım  
**Balax:** Evlat, çocuk, oğul  
**Baldırı çıplax:** Fakir  
**Bar:** Kir, kir tutmak  
**Baraltı:** Aynı yaşta, yaşıt  
**Baran:** Bölüm  
**Barhana:** Düzensiz grup, topluluk, kabalık  
**Basar:** Basılmış  
**Basbatal:** Yaşını başını almış, olgun  
**Basgun:** Zayıf, güçsüz  
**Basdix:** Pestil  
**Basmaça:** İçine ceviz konularak ipe dizilmiş üzüm kurusu  
**Başığıltı:** Başucu, yatağın baş tarafı  
**Başşax:** Meyve ağaçları veya bostanlardan arta kalanı toplamak  
**Batal:** İri, büyük

**Batman:** Ağırlık ölçü

**Bayır:** Yokuş

**Bazlama:** Mayasız ekme

**Becit:** Lüzumlu, gerekli, önemli, acele, çabuk

**Bedesten:** Değerli eşyaların satıldığı çarşı

**Bedürüstlemek:** Üstün körü

**Beg:** Aşşığı oyununda bir terim

**Beh:** Peşinat, kaparo

**Behe:** Bana

**Behenne:** Bana ne

**Behuzur (Behezür):** Rahatsız olma

**Bele:** Böyle

**Belebuki:** Halbuki

**Beekli:** Farz et ki

**Bennem:** Ben ne bileyim

**Beribenzer:** Birbirine az çok benzeyen, acele ile yapılan işler için kullanılan bir deyim

**Berya:** Issız, bucaksız, canlı olmayan yer

**Betire:** 1) Perde 2) Göze gelen katarakt

**Beyro:** Palamut, meşe ağacının meyvesi

**Bezaz:** Manifaturacı

**Bezek:** Süs

**Bıccıltı:** Şapırtı

**Bıcı bıcı:** Çocuk dilinde yıkanmak

**Bıcırğan:** Yaranın irin halini alması

**Bıcirik:** Köşe

**Bıcık:** Parça

**Bışığı:** Testere

**Bıçık:** Yeni doğmuş buzağı

**Bıdıldık:** Ayağın taban kısmı

**Bıdik:** Kenar

**Bığır:** Şişmanlamak

**Bıgirik:** Şişmanca  
**Bıxın:** Karın boşluğu  
**Bıldır:** Geçen sene  
**Bılıx:** Şişman  
**Bılık:** Dürüm, yaprak destesi  
**Bılıklemek:** Bükmek, sarmak  
**Bıyrırtık:** Bir parça  
**Bırtlamış:** Patlamış, dışarı çıkmış  
**Bıtırax:** Dikenli ot  
**Bıyıl:** Bu yıl  
**Bızdıx:** Erkek çocuklarına söylenen bir hitap  
**Bızdik:** Romatizma hastalığında kullanılan ve suyu insan derisine değdiği zaman su kabarcığı meydana getiren sarıçiçekli bir ot  
**Bızdiklemek:** Yan çizmek, oyana bu yana kaçmak  
**Bi:** Bir  
**Bibaş:** Bilhassa, hususen  
**Bibi:** Hala  
**Bicıbitta:** Çarçabuk  
**Bicimcik:** Küçücük  
**Biçala:** Bir an  
**Biçeşit:** Acayip, tuhaf  
**Biçimdük:** Biraz, iki parmak ucu ile tutulan miktar  
**Bişi:** Yağlı hamur kızartması  
**Bitevür:** Değişik, farklı  
**Bitövü:** Kaskatı, bütün  
**Biz:** Deri delme iğnesi  
**Bodik:** Kısa boylu  
**Boğozlu:** İştahlı  
**Borani:** Bir yemek adı  
**Bostan:** Salatalık, kavun ve karpuz tarlası  
**Boşboğoz:** Münasebetsiz, densiz, lüzum-suz konuşan  
**Boynik:** Boynu eğri kişi

**Bozo:** Sarışın erkek  
**Bögür:** Böbrek boşluğu  
**Bögürmek:** Hayvanca bağırarak  
**Bögün:** Bugün  
**Bua:** Buna  
**Buğ:** Buhar  
**Buğalmax:** Bunalmak, sıkılmak  
**Bulama:** İnek veya manda sütünden yapılmış içecek  
**Bulamaç:** Unla yapılan çorba  
**Busunmax:** Sığınmak  
**Buyannı:** Bu taraf  
**Bügelek:** Sığırları sokan zehirli bir böcek  
**Büz:** Toprak boru

-C-

**Cadaloz:** Edepsiz kadın  
**Cağ:** Örgü şişi  
**Cağlıx:** Duvar olması için yapılan tahta perde  
**Cahal:** Cahil  
**Cakgıl:** Omuzda su taşımak için kullanılan iki başlı çengelli sopa  
**Camuş:** Manda  
**Canaşı:** Ölen kişinin ardından sahipleri tarafından verilen yemek  
**Cankeniş:** İki ayağını bir pabuca sokturmak, acele ettirmek  
**Carut:** Ateş küreği  
**Cavlax:** Kılız  
**Cavlamax:** Gayret etmek, çabalamak  
**Cayık:** Sığırcık  
**Cebeller:** Dağlar  
**Cebelleşmek:** Uğraşmak, mücadele etmek  
**Cecim:** Kilim

**Cemek:** Masa ucuna takılan yassı, saban çamurunu kazımak için kullanılan demir parçası

**Cendek:** Can

**Cenderme:** Jandarma

**Cerahat:** İrin

**Cerge:** Düğün, eğlence

**Cerit:** Ateş küreği

**Cer:** Salkım

**Cereme:** 1) Ceza 2) Satın alınan iş yaramaz mal 3) Zarar ziyan

**Cevr:** Gayret

**Cıbil:** Fakir, beş parasız, züğürt

**Cııldax:** Çıplak

**Cııx:** Temiz, güzel

**Cıccız:** Mızıkçı

**Cıddik:** Can

**Cıfit:** Kurnaz

**Cığız:** Oyun bozan, mızıkçı

**Cılbağa:** Çocuk denecek yaşta

**Cılgayol:** Patika yol

**Cılx:** İşe yaramaz, çürük yumurta

**Cılxenk:** Sıvı çamur bataklık

**Cılfistik:** Ufak tefek, çelimsiz

**Cıllıp:** Sulu sulu

**Cılvıra:** Bulgurdan yapılan Erzincan'a özgü bir çorba

**Cıncıx:** Oyuncak

**Cındılık:** Ufacık

**Cıngıl:** 1) Bakraç 2) Koyun kıllarının kuyruklarına yapışan pislik

**Cıngıllı:** Püsküllü

**Cıngır:** Boş

**Cıngırık:** Zil

**Cıngırlax:** Keçilere takılan çan

**Cıp cıp:** Çocuk yıkanması



**Cır:** Kesmek, kıymak  
**Cırcır:** Fermuar  
**Cırılmax:** Aşırı yiyip içmekten sonraki rehavet hali  
**Cırım:** Boyu dar bez parçası  
**Cırt:** Cirit oyunu  
**Cırik:** Ağustos böceği  
**Cırnax:** Tırnak  
**Cırnik:** Zayıf, çelimsiz  
**Cırtlatmax:** Çekirdekli meyvenin çekirde-ğini iki parmak arasında bastırarak çıkartmak  
**Cırtlık:** Ezilme  
**Cırcıldax:** 1) Çırılçıplak 2) Züğürt, beş parasız  
**Cıvılamax:** Bağırarak  
**Cızgı/Cızgıx:** Çizgi  
**Cızı:** Dut böceği  
**Ciddi bitdi:** Saklambaç  
**Ciger:** Yakın akraba, hısım  
**Cil:** Toprakta yeni çıkmış yaprak  
**Cillenmek:** Yeşermek  
**Cil soğan:** Yeşil soğan  
**Cimcik:** Çimdik  
**Cimcime:** Ufacık, tefecik  
**Ciminlik:** Yünden örülmüş kilim ve battaniye karışımı örtü  
**Cinarabası:** Bisiklet  
**Cindilli:** 1) Karışık işleri ifade etmek için kullanılır 2) Her şeyden huylanan, huylu  
**Cinek:** Kaba sıva, damın iç sıvası  
**Cingan:** Çingene  
**Civil:** 1) Fasulye ve kabağın çok ince bir şekilde enlemesine kesilmesi 2) bir bütünü parça parça etmek  
**Cofcoflu:** Şık, gösterişli  
**Col:** İdrar  
**Cuğuriklemek:** Buruşturmak

**Culux:** Hindi

**Cumur:** Sacda pişmiş kalın ekmeklerin sıcak iken ufaltılarak üzerine yağ ve tatlı dökülerek yapılan yemek

**Cumurlamax:** Buruşturmak

**Cücük:** 1) Cıvcıv, yavru 2) Soğanın göbeğindeki yeşil kısım

**Cümcük:** Çimdik

**Cünüklük:** Bataklık

**Cünüplük:** Banyo

**Cünütlük:** Suluk, bataklık yer

**Cünüze:** Batak arazi

**Cüz:** Damaya benzer bir oyun

**-Ç-**

**Çağala:** Badem ve kayısı gibi meyvelerin çiçekten sonraki ilk meyve hali

**Çax:** İlkel banyo

**Çaxu:** Cepte taşınabilen küçük çakı

**Çalağan:** Yırtıcı kuş

**Çalxama:** Ayran

**Çalik:** Sert duvar

**Çalkeniş:** İki ayağı bir pabuca sokma hali, acele iş yapma

**Çalux:** Bir tarafı felçli

**Çappik:** Alkış

**Çaparmax:** Parçalamak

**Çaput:** Bez

**Çar:** Uzun yazma

**Çarşur:** Dağlarda yetişen hayvanların yediği bir nevî ot

**Çatlamax:** Köpeğin doğum yapması

**Çavanlanmax:** At ve eşeklerin idrarlarını yapmaya hazır hale gelmeleri hali

**Çebiç:** Bir yaşını doldurmuş keçi

**Çeç:** Balsız petek, balmumu

**Çedene:** Sakız ağacı meyvesi

**Çegil:** Küçük taş yığını  
**Çehe:** Çene  
**Çekem:** Ardıcın bir cinsi  
**Çekerek:** Daha küçük  
**Çekişme:** Kavga  
**Çekmece:** Küçük kasa, sandık  
**Çemiç:** Dut kurusu  
**Çemkürmek:** Azarlama, paylama, bağıra-rak cevap vermek  
**Çemürlemek:** Kol ve bacakları sıvamak  
**Çenciklemek:** Kucaklamak  
**Çeper:** 1) Çit 2) Kesilmiş çalı  
**Çepiç:** 1) Keçi yavrusu 2) Normal dışı avunmak  
**Çepreşük:** Karışık  
**Çermik:** Kaplıca, sıcak su  
**Çeten:** 1) Saman arabası 2) Saman ve sap taşırken arabaların kenarına takılan siperlik  
**Çevre:** Oyalı yazma  
**Çevürme:** Bağ, bahçe döndürme  
**Çezmek:** Çözmek  
**Çıçılama:** Üzerine titreme, hassasiyet gösterme  
**Çıxın:** Azık bohçası  
**Çıxıştırmak:** Tedarik etmek  
**Çımçımnanmax:** Gönülsüz yemek yemek  
**Çırmıt:** Su yolu, su arkı  
**Çırpax:** Kirece benzer toprak  
**Çırpı:** 1) Kuru dal parçaları 2) Duvarcı ustasının çekmiş olduğu ip  
**Çırtık:** Parça  
**Çıter:** Küçük ve ince iğne  
**Çıtıgırıldım:** Narin, nazik  
**Çıtırik:** Küçük ve ince dal parçaları  
**Çıtma:** At veya eşeğin çifte atması  
**Çıynamax:** Çiğnemek

**Çıyırık:** Yürümeye ilk çıkan çocukların yürümesini kolaylaştıran üç tekerlekli araba

**Çıgan:** Çıyan

**Çıgit:** Meyve çekirdeği

**Çıgitlik:** Meyve tohumlarının ekilerek fidan yetiştirildiği yer

**Çilemek:** Serpmek, serpiştirmek

**Çilban:** Sucu, su bekçisi

**Çimmek:** Yıkanmak

**Çirgimek:** Tiksinmek

**Çirkav:** Kirli

**Çit:** Ağaç dallarından örülmüş duvar

**Çitemek:** Örgüde yırtık olan yerleri tamir etmek

**Çiteşmek:** Sık bir şekilde birbiri yanı sıra durmak

**Çolluk:** Çolak

**Çor:** Öksürük

**Çordik:** Güzel kokulu bir ot

**Çorlu:** Hastalıklı

**Çotur:** Yüzü çiçek hastalığından izli olan

**Çöçüm oturmax:** Dizleri üzerine oturmak çömelmek

**Çögen:** Değnek, felç

**Çökellik:** Sütün çökmesi ile yapılan yağsız peynir

**Çöpür:** Yün zibili, atığı

**Çörüşmek:** Büzüşmek

**Çul:** Kalın bez parçası

**Çuvalduz:** Çuval iğnesi

**Çüçük:** Düdük

**Çünelemek:** Bir şeyi bellemek

**Çürütme:** Nişastadan yapılan tatlı

**Çüt:** Çift

**-D-**

**Dabağ:** 1) Dere 2) Hayvanların ağzında ve ayağında meydana gelen bir hastalık

**Dabağa:** Tütün kabı  
**Dabağhane:** Derilerin işlendiği yer  
**Dadacux:** Seçilmiş yemek  
**Dadax:** Çocuk maması  
**Dadanmax:** Alışmak  
**Dag:** Pancar  
**Daggirik:** Kuru hamur  
**Dağdağan:** Dağlarda yetişen bir cins ağaç (bu ağacın nazara iyi geldiğine inanılır.)  
**Dal:** Sırt, bel  
**Dalax:** Doğal havan peteği  
**Dalap:** Dişi at ve eşeğin kızgınlık hali  
**Daldabulda:** Esinti almayan, muhafazalı yer  
**Daldalanmax:** Gizlenmek, saklanmak  
**Damarı bozux:** Soysuz  
**Damlamax:** Bir yere hiç beklenmedik bir anda girmek  
**Danadişi:** Kökleri kesen bir böcek türü  
**Dancek:** Cendere tahtası  
**Dandik:** İşe yaramaz  
**Daşdiger:** Yağlı somun  
**Dangalafistik:** Tepetaklak  
**Dangalax:** Akılsız  
**Dangur dungur:** Patavatsız, münasebetsiz kişiler için kullanılan bir sıfat  
**Dastar:** Kaba yünden örülmüş kalın örtü  
**Daşağacı:** Kasa taşımaya yarayan katır ve at ile eşeklerin sırtına vurulan bir çeşit semer  
**Daşdıgil:** Çok sert, çok katı  
**Daşgöze:** Bir çeşit elek  
**Daşlantı:** Tavuğun katısı  
**Daşlıx:** Evin girişinde ayakkabı çıkarılan beton zemin, antre  
**Davar:** Koyun  
**Davun:** Zehir  
**Dayday:** Çocuğun ilk kez ayakta durması

**Daye:** Bakıcı kadın  
**Debbe:** Kulplu ve kapaklı bakır su kabı  
**Debellenmek:** Yerde yuvarlanmak  
**Debiyet:** Havale  
**Degenek:** Sopa  
**Değirmi:** Tandır ekmeği pişirmede kullanı-lan yuvarlak yastık  
**Dehlemek:** Baştan savmak  
**Dehre:** Satır, küçük balta  
**Dek:** Fırıldak, düzen, hile  
**Dekdubara:** Hile, desise, tuzak  
**Deleme:** Peynirin ilk hali  
**Deli tepik:** Deli dolu  
**Dembele hoçcik:** Takla atmak  
**Demçük:** Asık suratlı  
**Demin:** Biraz evvel  
**Demirövü:** Deri hastalığı  
**Demşük:** Lüzumsuz, devamsız kişi  
**Demşüklük:** Lüzumsuzluk  
**Den:** Buğday tanesi  
**Denge:** Koyun kemiği  
**Denk:** Toplanmış eşya  
**Densüz:** Münasebetsiz  
**Depbe:** Güğüm şeklinde bakırdan yapılmış su kabı  
**Derc etmek:** Konuşmak, içini dökmek  
**Deregâp:** Hemen, derhal  
**Deremet:** Yağ, peynir  
**Desinner:** Gösteriş  
**Desti geçmek:** Nazı geçmek  
**Deşmek:** Sivri uçlu bir cisimle herhangi bir şeyi karıştırmak  
**Devamsuz:** İleri geri, önünü arkasını düşünmeden konuşmak  
**Devrüsü:** Bir önceki, ertesi  
**Devşünmek:** Kıpırdanmak

**Deyha:** İşte  
**Dıbbik:** Kıç  
**Dıbiz:** Kel  
**Dığa:** Afacan  
**Dıjjik:** Sıvı dışkı  
**Dılık:** Yırtık, kesik  
**Dındıxlamax:** Kılı kırk yarmak, titiz davranmak  
**Dınglı fıstık:** Tepe taklak  
**Dırdoş:** Şahsiyet yoksunu, karakersiz, şerefsiz  
**Dışarlıx:** Düğün veya özel günlerde giyilen elbise  
**Dızır dızır:** Yavaş yavaş yürümek  
**Dızıtmax:** Küsmek  
**Di:** “Haydi” manasında bir hitap şekli  
**Dibek:** Havan  
**Dibidüz:** Yüksek olan bir nesnenin yıkılıp yerle bir olması hali  
**Didar:** Güler yüz  
**Dikkoz:** Diri canlı  
**Dilcek:** Küçük dil  
**Dildibeği:** Güzel konuşan çocuklar için kullanılan bir deyim  
**Dilik:** Yırtık, kesik  
**Dindon:** Aşırı sarhoş  
**Dink:** Bulgur değirmeni  
**Direm:** Dirhem  
**Dirgen:** Saman yüklemeye kullanılan demir çatal  
**Dirselmek:** Karşı çıkmak  
**Disginmek:** Tiksinmek, iğrenmek  
**Dişenmek:** Gülmek  
**Dolama:** Beze sarılan sarık  
**Dolap:** Pencere  
**Doluxma:** Ağlamaklı olma hali, gözü yaşarmak  
**Dordor:** Söğüt kabuğundan yapılmış uzun boru  
**Dovucu:** Atın zatüre olması

**Dovuz topu:** Elleri ayakları birbirine bağlanmış  
**Dozdoz:** Siyaha yakın lacivert renkli iri, yabanî ve zehirli arı  
**Döbürcek:** Taze fasulye tanesinin içi  
**Döğmeç:** Ceviz ve dut kurusunun havanda dövülmesi ile oluşan bir çeşit yemiş  
**Dölcek:** Kuyudan su çekmek için kullanılan su kabı  
**Döldöl:** Bir oyun adı  
**Dörpi:** Törpü, ege  
**Döş:** Göğüs  
**Döşünmek:** Yerleşmeye hazırlanmak  
**Dudu:** Bir kuş ismi  
**Düğe:** Bir veya iki yaşındaki dişi dana  
**Dügelek:** Sığırın aniden delicesine koşması hali  
**Düğlek/Düylek:** Olgunlaşmamış kavun  
**Düğür:** Dünür  
**Dümbük:** İşe yaramaz kişi  
**Dümbelek:** Darbuka  
**Dürzü:** Hakaret maksadıyla söylenen bir küfür  
**Düzdünya:** Bol, pek çok  
**Düzüm düzüm:** Sıra sıra

-E-

**Ebaniye:** Fes üzerine sarılan sarı renk sargı  
**Ebemguşağı:** Gökkuşağı  
**Eblek:** Geniş yüz  
**Ebrul:** Nisan  
**Ecük:** Kasık  
**Ecüş bücüş:** Eğri büğrü, çok çirkin  
**Ede:** Büyük kardeş  
**Efedden:** Boşu boşuna  
**Egiş:** Tandır ve hamur kullanma demiri  
**Egirmek:** Bükmek (yün için)



**Eğleş/Eyleş:** Dur, bekle  
**Eğlencelik:** Yemiş  
**Eğleşmek:** Dinlenmek  
**Ehram/Ehram:** 1) Kadın örtüsü 2) Yünden örülmüş bir çeşit çarşaf  
**Ehtiman:** Ah alma  
**Eke töke:** Çokbilmiş  
**Elalusul:** Gönül huzuru ile yapılmayan acele ile yapılan  
**Ele:** Öyle  
**Elebir:** Öyle bir  
**Elerbadı:** Çirkin, suratsız, sevimsiz  
**Else:** Öyle ise  
**Elimirahat:** Gönül huzuruyla  
**Eliynen:** Eli ile  
**Ellehem:** Allah ü alem  
**Ellik:** Eldiven  
**Elmini bilmek:** Bir işin ilmini kolayını usulünü bilmek  
**Elti:** Kardeş hanımları  
**Embile:** Böyle  
**Emcek:** Yeni doğmuş çocuğun başıncı yumuşak kısım  
**Emele gelmek:** İşe yaramak  
**Emelli:** İyi, olgun, işe yarar  
**Emi:** Amca  
**Emlik:** Süt emen, tecrübesiz küçük  
**Emzüklü:** Bebek emziren kadın  
**En:** Yazın peynir derilerinin konulduğu mağara  
**Ena:** Şaşkınlık ifadesi  
**Encam:** Son  
**Engah engah:** Ağır ağır  
**Endek döndek:** Hile, desise  
**Endüzleme:** Düzeltme  
**Enük:** Yavru kedi ve köpek yavrusu  
**Envayi türlü:** Çeşit çeşit

**Epeyi:** Çok  
**Erbat:** Çok çirkin  
**Ergi:** Eğri  
**Ergidamı:** Ağaç dirgen, sap ve saman taşımada kullanılan çiftçi aleti  
**Ergişi:** Erkek  
**Erham:** Yünden yapılmış kadın örtüsü  
**Erinmek:** Üşenmek  
**Erişte:** Makarna, çorbalık hamur kesmesi  
**Eriştirme:** Alaya alma  
**Esemesi:** Adı sanı  
**Esketek/Esküetek:** Kadın  
**Essax:** Gerçek, doğru  
**Essaxlı:** Sahici  
**Essaxdan:** Gerçekten  
**Eşgere:** Açıkça, aşikâr, açık  
**Eşgili:** Ekşi meyve ile yapılan bulgur çorbası  
**Eşik:** Kapı alı  
**Eşraf:** Halktan  
**Evcek:** Ev halkı ile beraber  
**Ev damı:** Kışlık yiyeceklerin konduğu yer, kiler  
**Evdür:** Çabuk ol  
**Evdürmek:** Acele ettirmek  
**Evelik:** Yemeği yapılan geniş yapraklı ot  
**Eveti:** Acele  
**Evlek:** Arazi ölçüsü  
**Ev şenniği:** Evin eğlencesi, çocuk  
**Evüldemek:** Çocuğun konuşmaya başlama hali  
**Evzaxana:** Eczane  
**Eyleşmek:** 1) Eğlenmek, dalga geçmek 2) Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek  
**Eyreti/Eğreti:** Emanet  
**Eza:** Organ  
**Eze:** Teyze

**Ezgiertmek:** 1) Ağırdan alma, 2) Bir iş üzerinde olduğundan fazla durma

**Ezva:** Kibritin alev alan kısmı

**-F-**

**Farfara:** Kişiliğini taşımayan

**Farşmalamat:** 1) Rezil, kepaze olmak 2) Gizli yapılan bir işin açığa çıkması

**Fecir:** Günün ilk ışığı hali

**Felfecir:** Cin gibi

**Fenikmek:** Arzu edilen bir şeyi elde etmek için olağanüstü gayret göstermek, telaş etmek

**Fer:** Güç, kuvvet

**Ferik:** 1) Tavuk palazı 2) Olmamış fasulye 3) Genç, taze

**Ferzant:** Fesat, kurnaz

**Fetehne:** Pis

**Fetir:** Ekşimemiş hamur

**Fettan:** Çokbilmiş

**Figgare:** Fakir, fukara

**Fıkgılamax:** 1) Kaynama 2) Yerinde duramama, hareketli, oynak

**Fıncik:** Hayvan tekmesi, çifte

**Fıngılamax:** Yerinde duramamak

**Fıngırdamax:** Oynaşmak

**Fırcik:** 1) Yüzsüz 2) Herkese sataşan, kavgacı

**Fırdoleyin:** Çepeçevre

**Fırfirik:** Fırıldak

**Fırgatli:** Hareketli, heyecanlı

**Fırılanma:** Dolanma

**Fırı tutmax:** Sinirlenmek

**Fır etmek:** Hiçbir sebep yokken oradan ayrılmak

**Fırıklenmek:** Döne döne aramak

**Fırtıxlı:** Burnunu çok çeken

**Fıs:** Boş

**Fısga geçmek:** Iskalamak, boşa geçmek  
**Fısıq:** Çürük içi boş  
**Fışgı:** Gübre, hayvan pisliği  
**Fışgılanmax:** Hoş olmayan bir şeyi yiyip içmek  
**Fıs:** Boş  
**Fıssık:** Boş, kof  
**Fıstikleme:** Yiyip içmek, semirmek  
**Fıtılanmax:** Homurdanmak  
**Fıtriklenmek:** Çıfit, içi şeytanlık dolu  
**Fıtdırmax:** Aklı bozmak, delirmek, aşırı derecede sinirlenmek  
**Ficek:** 1) Mani 2) Kura  
**Fidocuxlanmax:** Açılıp saçılmak  
**Firece:** Dolduruşa getirmek  
**Firengi:** Kapı kilidi  
**Filik:** Yün  
**Fillim fillim:** Döne döne  
**Fisge:** 1) Parmak uçlarıyla vurmak 2) Tenekeden yapılmış fitilli lamba  
**Fisdan:** Kadın elbisesi, entari  
**Fit:** Dolduruşa getirmek, tahrik etmek  
**Focirikli:** Evhamlı, şüpheli  
**Focullanmax:** Kızmak, öfkelenmek  
**Fog oynamak:** Bol miktarda olma hali, bolluk  
**Fol:** Tavukların altına civciv çıkması için konan yumurta  
**Fortelek:** Münakaşa çıkarmak  
**Fors atmak:** Hava atmak, yalan yere övünmek  
**Fos:** İçi boş  
**Fotulamax:** Ekşimek

-G-

**Gab:** Hayvan bağı

**Gabala:** Götürü

**Gabalax:** Yabani kabak bitkisi  
**Gaban:** Taşlı yol  
**Gabara:** Büyük raptiye, başlı küçük çivi  
**Gac:** Orta, tam ortası, merkez  
**Gacar:** Boyu kısa olan  
**Gaccik:** Eşik  
**Gada:** 1) Kötülük, bela 2) Ağabey  
**Gadama:** Sağlama alma  
**Gadamax:** Dikmek, bitiştirmek, eklemek (Dikiş ile ilgili)  
**Gadden:** Kadar  
**Gadek:** Manda yavrusu  
**Gadid:** Çok zayıf düşmüş, halsiz  
**Gaga:** Yemiş  
**Gagart:** Kanatlı hayvanların ağız, gagası  
**Gaggılama:** 1) Durup dururken gülmek 2) Tavuğun yumurtadan sonraki seslenmesi  
**Gaggo:** Laf anlamaz  
**Gax:** Elma ve armut kurusu  
**Gaxet:** Esirgeme  
**Gaxırdax:** Yağı çıkarılmış koyun kuyruğu  
**Gaxmux:** Fiske  
**Gail:** Razı  
**Gaile:** Meşgale, oyalanacak iş  
**Galax:** Tezek yığını  
**Galgan:** Dikenli ot  
**Galıf:** Çardak  
**Galle:** Çekmece gözü  
**Galux:** Evde kalmış kız  
**Gamatma:** 1) Kokutmak, bir işin pisliğini çıkartmak 2) Bıkıp usandırmak  
**Ganaz:** Çarpık, verrev  
**Gancıx:** Dişi, dişi kedi ve köpek  
**Gandirif:** Boyunduruk kayışına geçirilen daire şeklinde eğilmiş ağaç  
**Gap:** Isır, hayvan yuları

**Gapatma:** Metres  
**Gapcux:** Yara kabuğu  
**Gapçek:** U şeklinde tahta öküz boyunluğu  
**Garaböcük:** Kara fatma  
**Garagış:** Zemheri ayı, aralık, kışın en soğuk ve sert günleri  
**Garagura:** Kâbus  
**Garamet:** Yoksulluktan kaynaklanan dert, sıkıntı  
**Gargış:** Beddua, ilenç  
**Garmagudan:** Birbiri ile ağız dalaşı etmek  
**Garmaşux:** Karışık  
**Garişux-guruşux:** Karma karışık  
**Garsanba:** 1) İnsan veya eşya kalabalığı 2) Karşık durum 3) Üzücü olayların peş peşe gelmesi  
**Gartaloz:** Kartlaşmış  
**Gasefe:** Erzincan'a özgü kaysıdan yapılan bir çeşit tatlı  
**Gasdik:** Kirli  
**Gasyan:** Kusma, istiğfar etmek  
**Gaşanmax:** İdrar yapmak  
**Gavaltax:** Pamuk veya yün gibi şeylerin basılmamış hali  
**Gavar:** 1) Küçük su seddi, 2) Tarlada suyun bir yerden başka bir yere çevrilmesi  
**Gavara:** Yellenme  
**Gavi:** Sağlam, dayanıklı  
**Gavurga:** Buğday ve nohudun kavrulması  
**Gavurma:** Kavurma  
**Gavut:** Buğday ve nohudun ununa süt katılarak yapılan yemek  
**Gayapa:** Güvercin  
**Gayasa:** Kir  
**Gaygana:** Erzincan'a özgü bir çeşit hamur işi yemek  
**Gaypıt:** Bırak  
**Gayde:** Makam  
**Gaytarma:** Bir işi savsaklama  
**Gazel:** Sonbaharda sararıp dökülen yaprak

**Gazil:** 1) Bakımsızlıktan çok uzamış sakal 2) Keçi kılından yapılmış ip  
**Gedlemek:** 1) İşaretlemek 2) Herhangi bir şeyi eksiltmek  
**Gedükdişli:** Dişleri eksik olan  
**Gelberi:** Değirmen küreği  
**Gelövün:** Tarla faresi  
**Gem:** Atın başlığı  
**Gemini gevreme:** Hırsını alamama hali  
**Gemodu:** Döveni boyunduruğa bağlayan bir ucu çatallı ağaç  
**Gendime:** Kabuğu çıkarılmış buğday tanesi, çekme  
**Germe:** Tahta perde  
**Germücek:** Bir mil başına geçirilerek değirmen taşını döndüren demir  
**Getbeget:** Gittikçe  
**Geven:** Dikenli ot  
**Geyrek:** Göbek  
**Gezegen:** Gezici  
**Gıbış:** Kısa boylu adam  
**Gıcı:** Kız çocuğu  
**Gıcılamax:** Üzerine yürümek, gözünü korkutmak  
**Gıcır:** Yeni  
**Gıcırık:** 1)Üzülme 2) Felç olma 3) Yana-rak kavrulma  
**Gıçcik:** Topal  
**Gıdıl:** Küçük  
**Gıdik:** 1) Kuzu, oğlak 2) Çene altı  
**Gıdım:** Parça  
**Gıdmırık:** Ufacık, tefecik  
**Gıggılamax:** Tavuk sesi  
**Gıgırt:** Tavuk veya kuşun gagası  
**Gıgof:** Kabuğun ana maddeden ayrılması  
**Gıjgıl:** Koyun ve keçi pisliği  
**Gıjjik:** Yapağı haline gelmiş saç  
**Gıla:** Tane  
**Gılavlamax:** Bileylemek

**Gılbırık:** Dolu şeklinde yağın kar  
**Gıldırıcıp:** Alelacele  
**Gıldik:** Davar pisliği  
**Gıldirik:** Yuvarlak  
**Gıldır gıldır:** Su veya ayranın iştahlı bir biçimde içilmesi  
**Gılı gılma:** Tamı tamına, tastamam  
**Gılıgıncı:** Karışık, içinden çıkılması zor iş  
**Gılıgıstik:** Ufacık, tefecik  
**Gılık:** Yağsız peksimet  
**Gildoz:** Katı insan dışkısı  
**Gılman:** 1) Bıyığı çıkmamış delikanlı köle 2) Cennette hizmet eden delikanlılar  
**Gımcık:** 1) Ufacık 2) Düzgün yüzlü olmayan  
**Gıncıxmax:** Şımarmak ve sırnaşmak  
**Gıncıxlanmax:** El etek öpmek  
**Gıncıl:** Her tarafı dökülmüş  
**Gındıra:** Oklava  
**Gındırlamax:** Yuvarlamak  
**Gınıxmax:** Alışmak, kanıksamak  
**Gıpgıcır:** Yepyeni  
**Gıppik:** Ufak, küçük  
**Gırabolu:** Ufak tatlı meyvesi olan bir dağ bitkisi  
**Gırav:** Kırağı  
**Gıravuç:** Tandır karıştırmada kullanılan sopa  
**Gırçıl:** Boz  
**Gırgıt:** Cimri  
**Gırxörük:** Hayvanların yatak borusu  
**Gırık:** bağ bıçağı, budama bıçağı  
**Gırma:** Melez  
**Gırmaşmax:** Hareket etmek, kıpırdamak  
**Gırnap:** İp  
**Gırnata:** Kılarnet  
**Gırnav:** Kedilerin cinsel istek duymaları-nın neticesinde bağrışmaları



**Gırnavuç:** Salyangoz  
**Girik:** Tığ  
**Gırmı:** Kene paraziti  
**Gıstalamax:** Sıkıştırmak, zora sokmak  
**Gıtlamax:** Isırmak  
**Gıvırcık:** Kıvırcık  
**Gıygaç:** Çapraz  
**Gıymıx:** Küçük odun parçası  
**Girik:** Urganların ucuna bağlanan çatal ağaç  
**Gobal:** Kalın sopa  
**Gobbik:** Parmaksız veya parmakları eksik olan  
**Gobça:** Elbise düğmesi yerine geçen tel  
**Goc:** Et döğülen kütük  
**Goçam:** İki avuç  
**Goçgoç:** Yer elmasının bir çeşidi  
**Goçigodik:** Laf taşıyan  
**Godik:** Seramik tas, oyuk  
**Goggoz:** Dik oturmak, dik yığın  
**Golan:** Semer bağı  
**Goldik:** Kısa  
**Gollo:** Toparlak, iri yarı  
**Golobaş:** İri başlı  
**Golot:** Kalın yapılmış tandır ekmeği  
**Gonşu:** Komşu  
**Gop:** Henüz pişmemiş ekmek veya hamur işi  
**Gopux:** Düzensiz yaşayan  
**Gor:** Mezar  
**Gorava:** Tatlı veya ekşi meyvelerin marmeladı  
**Gorutmax:** Kurtarmak, zarar etmemek  
**Got:** Zahire ölçeği  
**Goyasa:** Sözüm ona  
**Goz:** Ceviz

**Göbek:** Kır mantarı  
**Gödemen:** Şimşek  
**Gög:** Yeşil  
**Gögermek:** Küflenmek  
**Gögez:** 1) Görmemiş 2) Koyu renkli  
**Göggeçemen:** Çıyan, bir tür zehirli böcek  
**Göğa:** Bataklık yerlerde yetişen sivri bir ot  
**Gögüş:** Güvey, damat  
**Gölmeç:** Arktaki çukurlarda biriken su  
**Gömbeleş:** Yuvarlanma, takla atma  
**Gön:** Deri  
**Göresmek:** Özlemek, hasret kalmak  
**Görk:** İyi gün  
**Görümce/Görüm:** Kocanın kız kardeşi  
**Gössüz:** Köstebek  
**Gövü:** Damat  
**Göyne:** Çay  
**Göynü garişmax:** Midesi bulanmak  
**Göze:** Kaynak  
**Gözü:** Ayna  
**Grabolu:** Dağlarda yetişen bir meyve ağacı  
**Granbux:** Dağlarda yetişen bir meyve ağacı  
**Guccik:** Hayvan böbreği  
**Guc etmek:** Kucaklamak  
**Guççiklenmek:** Dalkavukluk etmek  
**Gudan:** Boğaz, mide  
**Gudik:** Köpek yavrusu  
**Gudubet:** Çok çirkin, biçimsiz  
**Gudufa:** Meymenetsiz, küçük suratlı  
**Guduruşmax:** Yaramazlık yapmak  
**Gdümsüz:** Uğursuz  
**Gumbik/Gumzik:** Yumruk

**Gundik:** Kuyruksuz

**Gurdeşen:** Vücutta çıkan kabarcıkların sürekli kaşınması

**Gurguşun:** Kurşun

**Gurik:** Kurtçuk, sinek larvası

**Gurut:** 1) Bir yemek adı 2) Kuru çökelik

**Gusgun:** Atın kuyruğunun altından geçen eyere bağlı bağ

**Guymax:** Unla yağın karıştırılmasıyla elde edilen yemek

**Guyulamax:** Gömme, toprağa karıştırmak

**Guzlaçı:** Gebe hayvan

**Guzlamax:** Doğurmak, yumurtlamak

**Guzlıyan:** Doğuran

**Guzu içi:** Kıyma ve ciğerin karıştırılarak kavrulması

**Guzzik:** Kambur

**Gügüm:** Bakır su testi

**Gücülemek:** Gürlemek, aşırı ses çıkarmak

**Güldür güldür:** Şırl şırl

**Gülgez:** Gül bahçesi

**Güllap:** Bir çeşit menteşe, kapı arkalarına açılmasını önlemek için enine takılan kereste

**Güman:** İnanç

**Gümrah:** Büyümüş, gelişmiş

**Gün:** Güneş

**Güzelcemen:** Güzelce

**Güzgü:** Ayna

**-H/X-**

**Hab:** Süt alış verişi

**Habire:** Devamlı, durmadan

**Hacat:** Alet

**Xacıl:** Mahcup, utanç

**Hadağa:** Önemli bir gün veya iş arifesinde yaşanan kargaşa

**Hadaraxollig:** Çocukların korkutulduğu hayalî varlık  
**Hagget:** Hakikat  
**Hah:** Tamam  
**Xalbur:** İri gözlü elek  
**Haliyet:** Hediye  
**Halundur:** Sütten yapılan yiyecek  
**Hamanca:** Hemence  
**Hame:** 1) Kalem 2) Başın üst kısmı  
**Hamencük:** Kılıksız, tipsiz  
**Ham etmek:** Yemek  
**Xamlamax:** Vücudun iş görmemesi neti-cesinde çalışma ile ortaya çıkan ağrılı hal  
**Hampa:** Belin ayak basılan yeri  
**Xamut:** At boynuna takılan koşu  
**Hand:** Yazı, mera, sınır  
**Handek:** Çukur  
**Xanın iğnesi:** Alınan  
**Xapenk:** Kepenk  
**Xaraba:** Virane  
**Xarbu:** Çabuk tez  
**Harek:** 1) Ferah  
**Xarek:** Nezle  
**Xarel:** Bollaşmış  
**Xaremük:** Hastalıklı  
**Harenkeşen:** Herhangi bir işle uğraşmak  
**Xarer:** Kıl veya pamuk ipliğinden örülmüş büyük çuval, saman çuvalı  
**Xarx:** Su yolu  
**Xarlı:** Henüz kor haline gelmemiş, ateşin alevli hali  
**Xarmı:** 1) Kalın ve uzun ağaç 2) Küçük su kanalı  
**Xarmutlamax:** Sıcak ve soğuk suyu birbirine karıştırmak  
**Xartuşlamax:** Karıştırmak  
**Xas:** Güzel, iyi  
**Xassek:** Marazlı meyve

**Haseki:** Hastalıktan yere düşen meyve  
**Xaşgar:** Olgunlaşmaya yüz tutmuş meyve  
**Xasut:** Kıskaç  
**Xasuda:** Nişastadan yapılan bir tatlı  
**Xaşat:** Kırık, dökük  
**Xaşxavil:** Kırık, dökük  
**Xaşıl:** Undan yapılmış yöresel yemek  
**Xatırcək:** Bir tandır aleti  
**Xaddis xuddüs:** Karşısındaki kişiyi zora sokacak şekilde alay olsun diye olmadık işlere sokmak  
**Xavara:** Ekim  
**Havaslanmax:** Heveslenmek  
**Xavenk:** Elmanın bağlanıp tavandan asılması  
**Xavsar:** Aynı ölçüde olan  
**Xayfalma:** İntikam alma  
**Xayıf:** Zarar, zıyan  
**Xayıflanmax:** Üzölmek, acımak  
**Haz:** Süt seviyesini ölçen dal  
**Xaza:** Fanatik, koyusu, katısı  
**Xazzetmek:** Hoşlanmak  
**Hedidi hedidi:** Alelacele yürömek  
**Heder:** Zayı, kayıp, yok olma  
**Heder etmek:** Sebat etmek, her türlü zorluğa göğüs germek  
**Xedik:** Kaynatılmış buğday  
**Hekat:** Masal  
**Helak:** Yok olmak  
**Helbet:** Elbette  
**Helebi:** Uzunluk ölçüsü (68 cm)  
**Helimleşmek:** Taneli yemeklerin çok pişmeden un çorbası halini alması  
**Helki:** Kova  
**Helli:** Çizgili  
**Helmelemek:** Tutmak

**Hemin:** Şimdi  
**Hengâme:** Kargaşa  
**Henek:** Şaka  
**Herfene:** Herkesin değişik yemekle katıldığı yemekli eğlence  
**Herhahn:** Herhalde  
**Herk:** Nadasa bırakılmış tarla  
**Herle:** Unun kavrulmasıyla elde edilen yemek türü  
**Hernük:** Toprağın ekime elverişli hali  
**Herisi:** Her biri  
**Hers:** Sınır  
**Herslenmek:** Sinirlenmek  
**Hesir:** Hasır  
**Hesse:** Hisse  
**Heşde:** Hiç de  
**Hevlek:** Dönüm, arazi bölümü  
**Hezer:** Korku  
**Hezer etmek:** Çekinmek  
**Xıbar:** Duvar örülürken boşluklara konan küçük taşlar  
**Xıç:** İneğin doğumdan sonraki ilk sütü  
**Xıçiklenmek:** Yerinde duramamak, kaşın-mak  
**Xıdiklemek:** Gıdıklanmak  
**Xılandor:** Ağızın yumurta ile pişirilmiş hali  
**Xıldırge:** Haberci, davetiye dağıtan  
**Xıldirik:** Merdane  
**Xıldorik:** İlk yağın sulu dolu  
**Xıltik/xoltik:** Gevşek  
**Xımbıl:** Pısrık, miskin  
**Xımik:** Genizden konuşan  
**Xıncıxır:** Aşırı derecede yorgunluk  
**Xınc:** Ağaçların reçinesi  
**Xındik:** Sümük  
**Xımıncik:** Perişanlık

**Xınısı:** Yayık  
**Xınzırxana:** Soğuk  
**Xır:** Karşı çıkmak, tartışmak, bozuşmak  
**Xıram:** 1) Büyükçe su setti 2) Zıyan olmak  
**Xırıç:** Oruç olmayan  
**Xırtxışır:** İşe yaramaz  
**Xırtlık:** Gırtlak, boğaz  
**Xışır:** Kırık  
**Xışık:** Baklagillerin kırık olanı  
**Xıyır xıyır:** Tane tane  
**Xızan:** Cimri  
**Xızek:** Kızak  
**Xızmik:** Buğdayın saplı kısmı  
**Hilaf:** Yalan  
**Him:** Temel  
**Hindi:** Yazma, başörtüsü  
**Hisdol:** Sehpa  
**Xoç:** Ama, lakin gibi bir edat  
**Xod:** Hoyrat, korkunç  
**Xodax:** Kaba, saba  
**Xogal:** Saçak, damın saçak kısmındaki tümsek sıva  
**Xollamak:** Kaldırıp atmak  
**Xolliklemek:** Savurmak  
**Hopa gaxmax:** Bir iş için hep birlikte hareket etmek  
**Hopbal:** Büyük cins güvercin  
**Hopbılamax:** Sıçramak  
**Hopbidik:** Şımarık, havayî  
**Hoppa:** Şımarık kız  
**Xorata:** Dedikodu  
**Xorxor:** Sesli kaynayan kaynak suyu  
**Xortik:** Geniş delik, çukur  
**Xorum:** Otun bükülmüş şekli

**Xoşgişinnik:** Birine yaranmaya çalışma

**Xoşirik:** Tuzlu su kaynağı

**Xoşov/Xoşav:** Komposto

**Xov:** 1) Hırs, öfke 2) Şiddetli istek

**Xovlamak:** Selamsız, sabahsız girmek

**Xoyrat:** Çirkin ve korkunç

**Xozan:** Tarlanın ürün alındıktan sonraki hali

**Hödük:** Sözü ve davranışını bilmeyen

**Höllük:** Killi veya milli kumun çocuk yanmayacak şekilde ısıtılıp onunla kundak yapılması

**Hönkürmek:** Azarlar şekilde konuşmak

**Hugul:** Basit olarak yapılmış bağ evi

**Xulgomak:** Bir araya gelmek, toplanmak

**Xurç:** Büyük heybe

**Xussik:** Başı boş dolanan.

**Xuy basmax:** Havale geçirmek

**Xuylanmax:** Huysuzlanmak ve kuşkulan-mak

**-I-**

**Ixinmax:** Zorlanmak

**Ixircux:** Halsiz, hastalıkta nekahet devri

**Ixrıç/Irxıç:** Kök, arkası

**Ilgar:** Yürümek, hızlı gitmek

**İltma:** Çelimsiz, zayıf

**Iraf:** Raf

**Irakgı:** Rakı

**Irbix:** İbrik

**Irgala:** Salla

**Irgalamax:** İlgilendirmek

**Irğat:** Köylü

**Irva:** Öğütülmüş tahıl



**Irzi gırık:** Utanmaz, namussuz

**Isilik:** Cilt tahrişi

**Işgın:** Dağda yetişen, tadı ekşi bir bitki

**-İ-**

**İbobop:** İbibik kuşu

**İçerlikli:** İçli, hisli

**İdare:** Küçük gaz lambası

**İğ:** Yün bükme aleti

**İginmek:** Zorlamak

**İki canı:** Hamile

**İkrah:** İğrenme, tikslenme

**İlişdir:** Süzgeç

**İlinçax:** Salıncak

**İllam:** Mutlaka

**İman taxtası:** Göğüs kafesi

**İmi timi yox:** Kayıp

**İncik:** Büyük baş hayvan tırnağının tuzlanıp kurutulması

**İptinmek:** Ayak direktmek, ısrarlı olmak

**İsdol:** Küçük masa

**İsgemi:** Sandalye

**İşte:** İşte

**İstindax:** Sorguya çekmek

**İşek:** Sidik

**İşgim:** İddia cümlesinden önce kullanılan edat (iş ki!)

**İşgillenmek:** Şüphelenmek

**İşlik:** Gömlek, mintan

**İşret:** İçki, içki alemi

**İşot:** Sel ve coşkun su baskınlarını önleyen set

**İtboncuğu:** Küçük kabuklu deniz hayvanlarının kabuğu

**İte kaka:** Zora ki, zorla

**İtekleme:** Süründürmek

**İtinmek:** İddia etmek

**-K-**

**Kafder:** 1) Bunak 2) Uğursuz

**Kâfur:** Dumansız barut

**Kahmut:** Kurak, ot bitmeyen yer

**Kahnuç:** Yenilen yabanî bir bitki

**Kakuç:** Çekiç

**Kal:** Olmamış, ham

**Kalxut:** Sevimsiz

**Kalik:** Terlik, ayakkabı eskisi

**Kam:** 1) Ayak 2) Tarlanın altından suyu çıkması

**Kanayak:** Kadın

**Kandik/Kundik:** Ufacık, tefecik

**Kankul:** Alına dökülen saç

**Kapama:** Yeşil fasulye ile pişirilen bir cins bulgur pilavı

**Kapik:** Hiçbir şey

**Kartol:** Patates

**Kasdik:** Kir, pas

**Kaskallama:** Ayarlama

**Kasmax:** Başına sarmak

**Kaşka:** Arka

**Kaşl:** Taşlı

**Katakulle:** Düzen, hile

**Kavazan:** Boşboğaz

**Kavil:** Sözleşme

**Kehan:** Çapalama, yabanî otları temizleme

**Kehriz:** Taş su yolu

**Kejgere:** Taş, kum ve toprak gibi şeyleri taşımakta kullanılan sedye türü araç

**Kekil:** Hamurun ekmeğe yapımına elverişli hale gelmesi

**Kekre:** Ekşi, ekşimsi  
**Kekeş:** Kekeme  
**Kelgür:** Kevgir  
**Kelmax:** Geniş delikli elek  
**Kem:** Ot bağı  
**Kemçük:** Ağzı eğri kişi, zayıf  
**Kemgöz:** Nazarlı göz  
**Kenger:** Yemeği ve sütünden sakız yapılan bitki  
**Kepenek:** Kelebek  
**Keran:** Toprak damlara konulan kalın ağaç, tomruk  
**Kemre:** 1) Davar gübresi 2) Yaranın kabuğu  
**Kerpiç:** Toprak briket  
**Kerti:** Bayat  
**Kesek/Kessek:** Topaklaşmış iri toprak parçası  
**Kesmeçe:** Kurutulmuş kayısı ezmesi  
**Kesmük:** Kalın saman  
**Keş:** Yoğurdun kuru su  
**Keşan:** Kereste  
**Keşgek:** Gendimeden yapılan pilavdan cıvık, Erzincan'a özgü bir yemek  
**Kete:** İçi yağlı ekmek  
**Keyveni:** Düğünde yemek yapan kadın  
**Kıç:** Arka, kalça  
**Kıx:** Kötü (Çocuk dilinde)  
**Kıxır:** Kavurma leğenin kavurma alındıktan sonra dibinde kalan küçük et parçacıkları  
**Kiltik:** Ayakkabı eskisi  
**Kındıl:** Tenekeden yapılmış, camsız gaz lambası  
**Kındirik:** Kandil  
**Kıra:** Uçurum  
**Kıranta:** Saçı sakalı ağarmış  
**Kırdo:** Çiğ ayrandan yapılan mahalli bir çorba  
**Kırkır:** Kıvam

**Kırkıra gelmek:** Hamurun ekşimesi  
**Kırxlama:** Temizleme  
**Kırxtırmax:** Kestirme  
**Kırlama:** Sırtma  
**Kırmanlanmax:** Amacına ulaşmak için fır dönmek  
**Kırpmax:** Biçmek, uçlarından almak  
**Kırtık:** Parça  
**Kırzalanmax:** Sararıp solmak  
**Kırzavul:** Saban ile gandırifi birbirine bağlayan araç  
**Kısgılamax:** Köpeği saldırtmak  
**Kısgıt:** Kolay kırılacak şekilde sertleşmiş  
**Kısılamax:** Yavaş konuşmak  
**Kıskıs:** Cimri, nekes  
**Kıspırlanmax:** Kıvrılmak, süklüm püklüm olmak  
**Kıtirik:** Kurumuş, yerken çıtır çıtır ses çıkaran ekmek parçası  
**Kıtlama:** Isırma  
**Kıtlama şeker:** Kesme şeker  
**Kıttı:** Leblebi  
**Kıyım:** Parça  
**Kızırık:** Yanmış yün  
**Kildence:** İçine hamam malzemesi konu-lan bakır veya pirinç kapaklı kap  
**Kile:** Buğday ölçüm birimi  
**Kimin:** Gibi  
**Kip:** Sağlam  
**Kirman:** Yün eğrilen alet  
**Kişe:** Kümes hayvanları için kullanılan kovalama emri  
**Kişmiş:** Çekirdeksiz üzüm  
**Kitleşme:** Sıkı sıkıya kapanma  
**Kitre:** Geven  
**Kizir:** Köy bekçisi  
**Klof:** Bütün  
**Klofleyin:** Büstün

**Koç ayı:** Kasım  
**Kodde:** Şişman  
**Kodik:** İçi oyuk  
**Kolaçan:** Göz gezdirmek  
**Kolik:** 1) Para 2) Boynuzsuz hayvan  
**Kom:** Koyun barınağı  
**Kopul:** Top ekmek  
**Korkozan:** Küçük şelale  
**Kos:** Kapıyı kilitlemek için arkasına uzatılan kalın kalas  
**Koslamak:** Kapatmak  
**Kotan:** Pulluk  
**Kotde:** Şişman  
**Koto:** Zağar köpeği  
**Kozzik:** Dana ve kuzuların ahır içinde ayrılmış bölümleri  
**Köçek:** Dans edip oynayan, oynamayı kendine meslek edinen kişi  
**Könbe:** Büyük ev ekmeği  
**Kösüre:** Keskinleme taşı  
**Kötek:** Dayak  
**Kösnük:** Sevimsiz  
**Kösövü:** 1) Yarı yanmış odun parçası 2) Tandır veya fırında ateş karıştırmaya yarayan uzun çubuk  
**Köv:** Köy  
**Köynek:** Gömlek  
**Köz:** Ateş parçasının en küçüğü  
**Kuçciklenmek:** Köpeğin kuyruk sallama-sı, insanın çıkarı için alçalması  
**Kukkulik:** Yağmurdan korunmak için başa örtülen şapka  
**Kullik:** Başlık, şapka, külah  
**Kulunlamax:** At ve eşeğin doğum yapması  
**Kunkul:** İki omuz arası  
**Kurik:** At yavrusu, tay  
**Kurra:** Kurnaz  
**Kurun:** Çeşme yalağı

**Kuşetlemek:** Kollamak, fırsatını bulmaya çalışmak

**Kuşgana:** Tencere

**Küldöken:** Hanım, eş

**Külek:** İçine yağ konulup saklanan tahta kap

**Külelemek:** Önüne katıp kovalamak

**Külüsdür:** Eski

**Kümbile/Kümbüle:** Kim bilir

**Künd:** Hamur topağı, bir ekmeklik hamur parçası

**Künde:** Her gün, günü birlik

**Kürsü:** Oturma odalarında bulunan küçük ısınma tandırı

**Kürümek:** Sıyırmak, temizlemek

**Küşne:** Burçak

**Kütürtü/Kütültü:** Gürültü

**Küvle/Küğle:** Tandır havalandırma deliği

**Küze:** Ağaç su kabı

**-L-**

**La:** Bir hitap şekli

**Lalapa:** Aptal, salak, ahmak

**Lalavuç:** Çekirdekli kayısı kurusu

**Lalin:** Nalın

**Lallik:** Konuşma özürülü

**Lalux:** Sersem, aptal

**Lambılık/Lampirik:** Yamuk

**Lap:** 1) Yassı taş 2) Çocuk oyunu

**Lapbılık:** Ezilmiş, iyice yassılaştırmış

**Lap lap:** Bön bön

**Lapistik:** Yassı

**Lavaş:** Pide, tandır ekmeği

**Lazut:** Mısır

**Lebelep:** Ağızına kadar, tıka basa dolu

**Lecek:** Başörtüsü  
**Lehlevür:** Çok ağır, yürüyemez halde  
**Lelevüs:** Perişan, biçare, derisi kemiğine yapışmış  
**Lemse:** Bir horoz cinsi  
**Lenger:** 1) Oval şeklinde büyük ve derin tabak 2) Fötr şapka  
**Lepik:** Sansar  
**Lerduran:** Merdiven  
**Levinmek:** Çekinmeden istemek  
**Lezgi:** Anlatılanı anlamayan  
**Lığ:** Selin getirdiği çamur tabakası  
**Lıllık bıllık:** Cıvık olmak  
**Lınk:** Atın tırıs yürümesi  
**Lıştık:** Ezilmiş, eriyecek hale gelmiş  
**Lıvır:** Sıvık  
**Lıvırdik:** Sıpsıvık  
**Lıvırık:** Çürüyüp ezilmiş  
**Loda:** Öbek  
**Loggur:** Kaynama sesi  
**Loğ:** Toprak damları düzlemede kullanılan iri ve yuvarlak taş  
**Loğilik:** Somun ekmek  
**Loğliklemek:** Yuvarlamak  
**Lolik:** Domates  
**Lolik pekmezi:** Domates salçası  
**Lolo:** Konuşması anlaşılmayan  
**Loloz:** Konuşurken dili dolaşan, kekeme  
**Lolloş:** Beleş, ücretsiz, bedava  
**Lorç:** Islak  
**Loşşe:** Şişman, hantal  
**Lögün etmek:** Sürterek düzeltip parlatmak  
**Löküz:** Lüks, lüks  
**Löndöhör:** Normalden büyük, iri  
**Löylez/Lövlez:** Fasulye

**Lüllük:** Demliğin su akıtan kısmı

**Lüver:** Tabanca

**-M-**

**Mabeyin:** Sofa, iki oda arası

**Madek:** Dişi manda

**Madik:** Hile

**Mağal:** Ahırın bölümleri

**Mağallah:** Boşluk, ortada kalmak

**Mahal:** Gerek

**Mahana:** Bahane

**Mahbup:** Ahbap, dost

**Makgat:** Sedir, divan

**Malağ:** Manda yavrusu

**Malamat:** Rezil

**Malxata:** Dil azarlık

**Malux:** Ağaçtan yapılmış çivi

**Maluz:** Dut şırası

**Maltuz:** İçinde kömür yakılan üzerinde çamaşır kaynatılan ocak

**Mangafa:** Sersem

**Mangılamax:** Bağırmaq, acıyla feryat etmek

**Mangır:** Para

**Maraba:** Ortak

**Maran:** Kağnının tekerlek demiri

**Masgal:** Meyve toplama aleti

**Massa:** Ucu çivili uzun sopa

**Maşafa:** Bakır su kabı

**Maşara:** Sebze yetiştirilen küçük bölmeler

**Maşatlıx:** Gayri Müslim Mezarlığı

**Mayasul:** Basur

**Mayxoş:** Ekşi



**Mayıs:** Gübre, taze hayvan dışkısı  
**Mayışmax:** Serilmek, kendini bırakmak, rehavet basmak  
**Mazanlı:** Düzen bozucu, dedikoducu  
**Mazarat:** Yaramaz, baş belası  
**Mazı:** Ağa çivi  
**Medder:** Fakir, yoksul  
**Megil:** Çapa yapmak  
**Mehem:** Öyleyse, madem  
**Mehenk:** Şüphe  
**Mehle:** Mahalle  
**Mehmannanmax:** Uyuşmak, uykulu olma hali  
**Melemez:** Sessiz, sakin, saf  
**Melül:** Hüzünlü bakış  
**Memişxana:** Tuvalet  
**Memlaha:** Tuzlu su kaynağı  
**Menendi:** Nadir, eşine az rastlanan  
**Menevşe:** Menekşe  
**Meni:** Mani  
**Mensimek:** Umursamak, mühimsemek, önemsemek  
**Meram:** Sıkıntısını ve derdini anlatmak  
**Merdane:** Hamur açmada kullanılan kalın oklava  
**Merek:** Samanlık  
**Merk:** Tarlayı sulamak içi çekilen boylu setler  
**Mertek:** Ağaç parçası, damın tavanına dizilen ağaçlara bu isim verilmektedir.  
**Mesel:** Masal  
**Metelik:** Kuruşlu para  
**Meyhut:** Baygın  
**Meymenetsiz:** Uğursuz  
**Mıgırık:** Ufacık, tefecik  
**Mix:** Çivi  
**Mixaşer:** Kırılmış nohut  
**Mixat olmax:** Sahip çıkmak

**Mıxatere:** Gevşek, dayanıksız  
**Mıxşıdı:** Eli sıkı, cimri  
**Mındar/Mundar:** Pis  
**Mınık:** Tüy gibi yumuşak kedi yavrusu  
**Mırık:** Kurumuş ot ve saman tozu  
**Mırız:** Neşe, keyif, moral  
**Mırt:** Pisipisine, sebepsiz yere ölmek  
**Mısmar:** Büyük ağaç çivi  
**Mıtık:** Kumaş gerdirme aleti  
**Mıyır mıyır:** Yalvarırcasına bakmak  
**Mızgı daralmax:** Canı sıkılmak  
**Mihenkli:** Her türlü olumsuz şartlardan çok çabuk etkilenen  
**Mimbar:** Koyun ve keçinin kalın bağırsağının doldurulması ile yapılan yemek  
**Mintan/Miltan:** Gömlek  
**Mitil:** Kalın örtü, yorgan  
**Mizamlamax:** Düzenlemek düzeltmek  
**Modul:** Massanın ucuna çakılı iğne şeklinde, hayvana dürtmeye yarayan demir  
**Moloz:** 1) Taş toprak birikintisi 2) İşe yaramaz, aptal  
**Mosturalıx:** Suratsız  
**Mostutlamax:** Somurtmak, surat asmak  
**Moşulamax:** Homurdanarak bir şeyi yemek  
**Mozzig:** Tosunun küçüğü  
**Möhlüz:** Suratsız  
**Möhre:** Yumurta şeklinde, parlatmada kullanılan taş  
**Möhteber:** Muteber  
**Möhübet:** Muhabbet  
**Mökgem:** Sağlam  
**Muxannet:** Kalleş namert  
**Mulur:** Tane  
**Mushaf:** Kuran-ı Kerim  
**Muzu:** 1) Bela, sıkıntı, dert 2) İnsanı devamlı üzmeyi prensip haline getiren kişi  
**Mücürüm:** Felç

**Müsür:** Hayvanların içinden yem yedikleri yer

**Müşeviş:** Kesin olmayan

**Müzevir:** Haberci, duyduğunu ona buna haber eden

**-N-**

**Nabal:** Vebal

**Nacax:** Küçük balta, ağzı geniş olup, et dövmek ve ağaç budamak için kullanılır.

**Naxır:** Sığır ve koyun sürüsü

**Nahlet:** Lanet

**Nalin:** Takunya

**Nanehir:** İri yarı kız veya kadın

**Nebedir:** Aniden ortadan kaybolmak

**Nedenni:** Ne kadar

**Nedim:** Ne yapayım

**Nediy:** Ne yapıyor

**Nedimey:** Bana ne

**Nekes:** Cimri

**Nekir:** Alaycı

**Nemehram:** Namahrem

**Nerdeyse:** Az kalsın, az daha

**Nettin:** Ne yaptın

**Nevale:** Yiyecek

**Nezelmek:** İncelmek

**Nezük:** Taze

**Nisan:** Gübre

**Nurayi:** Ona buna kalbinden emlediği halde güler yüzlü davranma

**Nüzül:** Felç

**-O-**

**Okgalı:** Ağırığı olan

**Orgun:** Gizli  
**Orosbit:** Bisiklet  
**Ortut:** Taze üzüm sürgünü  
**Orum:** Hamurun iyi mayalanması için unun içine katılan bitki  
**Ossurmax:** Yellenmek  
**Otarmax:** 1) Koyun gütmek 2) Savsak-lamak  
**Oturax:** 1) Oturalım 2) İskemle  
**Oyannı:** O yana  
**Oylum:** Küme, sınırları işaretli olan  
**Oysam:** Oysa

-Ö-

**Öcüm:** Sözleşmek  
**Ögeç:** Erkek koyun  
**Ögey:** Üvey  
**Ögüre Gelmek:** Sığırın cinsel arzu ve istek duyması  
**Öğde:** Önce  
**Öllöz:** Cansız, fersiz, zayıf  
**Ölümeyit:** İleri derecede, ölüm halinde olmak  
**Ören:** Viran  
**Örselemek:** Tahrip etmek  
**Örümce:** Baş örtüsü  
**Örtme:** Ayvan  
**Örtü:** Yatak üzerine serilen sergi  
**Ötürük:** Hayvanın ishal olması  
**Öynük:** Önlük  
**Özeg:** Kağrı tekerleklerini birbirine bağlayan ağaç

-P-

**Pağaç:** Bir çeşit ekmek

**Paxıl:** Kıskanç  
**Palan:** Eşek semeri  
**Palanga:** Köyden küçük yerleşim birimi  
**Palan pandros:** Alelacele  
**Palaz:** 1) Kilim 2) Keçi kılından yapılmış örtü  
**Palden:** Eşeğin arka bacaklarından geçip semere bağlayan kayış bağı  
**Pallampoş:** Kılıksız  
**Palliklemek:** Fırlatmak, gelişigüzel atmak  
**Palut:** Meşe  
**Pambux:** Pamuk  
**Pangınot:** Banknot  
**Papara:** Ekmek ufağına ayrılan yağın dökülmesi ile yapılan yemek  
**Parampırtık:** Paramparça  
**Parduç:** Tandırın isini almak için kullanılan bez parçası  
**Parxaç:** Bakır su kabı, bakraç  
**Parlım/pallım:** Bari  
**Parpulamax:** Hastaların ocaklama usulü ile iyileştirilmesi  
**Part:** Sığır karnı, karın boşluğu  
**Partaloz:** İri kıyım  
**Pataşar:** Yerinden kalkmaya erinen, tembel  
**Pavruxa:** Fabrika  
**Peg:** Yıkılmış ev arası, harabe  
**Peksimet:** Beksimet  
**Pencat:** Kılık, kıyafeti düzensiz, kılıksız  
**Pencüğü atılmış:** Karıştırılmış, altı üstüne getirilmiş  
**Penez:** İnce  
**Pepe:** Kekeme  
**Perçem:** Erkeklerin alın üzerine uzattıkları saç  
**Pertav:** Tavşanın bir sıçrayışta aldığı mesafe  
**Perükar:** Berber  
**Perk:** Set, sıkı  
**Perkitmek:** Sağlamlaştırmak, sıkılaştır-mak, koymak

**Perklik:** Kabızlık  
**Perseng:** Ayar  
**Pesdil:** Erik marmelâdının ince şekilde kurutulmuşu  
**Peseslemek:** Sakinleştirmek  
**Peş:** Çizgi  
**Peşek:** Etek  
**Peşkir/Peşgir:** Havlu  
**Peştambal:** Hamamda bele bağlanan örtü  
**Pevraz/pervaz:** Kapı ve pencere kenar-larındaki geniş tahta  
**Peydahlamax:** Ortaya çıkarmak  
**Pezo:** Pezevenk  
**Pezüük:** Pancar yaprağı  
**Pıçax:** Bıçak  
**Pıx etmek:** Hayvan kesmek  
**Pılıpırtı:** Ufak tefek ev eşyası  
**Pılıpılık:** Bulgurun ufağı  
**Pırik:** Yazma oyasındaki ibikler  
**Pırtı:** Giyecek, eski elbise  
**Pırtık:** Küçük para  
**Pırtiklemek:** Parçalamak  
**Pırtlatmax:** Kayısı badem gibi meyvelerin çekirdeklerini çıkarmak  
**Pısırix:** Uyuşuk  
**Pısık:** Kedi  
**Pıtırax:** Dikenli bir kır bitkisi  
**Pilov:** Pilov  
**Pin:** Kümes  
**Pinaun:** Yiyecek  
**Pingal:** Follukta tavuk için bırakılan örnek yumurta  
**Pinti:** Sevimsiz, cimri ihtiyar  
**Pir:** Cevizin yeşil kabuğu  
**Pirpirim:** Semizotu  
**Pisgövüt:** Bisküvi

**Pištov:** Av tüfeği  
**Pocik:** Kuyruk, kuyruk sokumu  
**Pocoçlamax:** Islatmak  
**Podik:** Post  
**Pox:** İnsan dışkısı  
**Poxpüsür:** İşe yaramayan şeyler  
**Porik:** Perçem  
**Porhenk:** Topraktan yapılmış kısa boru  
**Porsumak:** Saçlı sakalı birbirine karışmak, perişan bir hale düşmek  
**Portlax:** Dışa doğru şişik  
**Portelek:** Kargaşa, şamata  
**Posdik:** Yünlü hayvan postu  
**Poşa:** Çingene  
**Potura:** Pudra  
**Pörçük:** Parça  
**Puar:** Göze  
**Puxurik:** Soba bacası  
**Pumpul:** Bazı kuş ve tavukların başında bulunan tüyden tepelik  
**Pumpullu:** Tüylü  
**Punduna getirmek:** Fırsatına getirmek  
**Purut:** Küp, güveç, saksı türü şeyler  
**Pusmax:** Sinmek, bir kenara çekilmek  
**Pušt:** Terbiyesiz, soysuz  
**Püçcükli:** Havuç  
**Pür:** Çam dalı  
**Pürkülenmek:** Şüphe duymak, şüphe-lenmek  
**Pürsiyas:** Zıyan olmak  
**Pürçükli:** Havuç  
**Pürlemek:** Pancar ve soğanın fazla yapraklarının kesilmesi  
**Püsövü:** Küf  
**Püşürük:** Henüz yoğrulmamış su ve un karışımı hamur

**-R-**

**Rapata:** Sepet çubuğundan örülme, oval ekmek yastığı (üzerine tandır ekmeği hamuru serilerek tandıra vurulur)

**Ramux:** Römork

**Reşber:** Köylü, çiftçi

**Revan:** Yürüyen, giden, akan su

**Rusgatiye:** Ruhsatname

**-S-**

**Sabı:** Körpe çocuk

**Sacayağı:** Tandırın üzerine konan ızgara

**Sağın:** Süt ve süt mamulleri

**Sahan:** Yayvan, ağzı kapalı bakır tabak

**Sahap:** Sahip

**Sakgı:** Yöresel elma türü

**Sakkoğu:** Büyük süpürge

**Sako/Seko:** Palto

**Saksımax:** Malûm olmak

**Salacax/Savacax:** Tahta su setti

**Salaxana:** Sahipsiz, işsiz, güçsüz, avare

**Saldırık:** Yassı

**Sallamseyip:** Başboş

**Salta:** Cepken

**Samı:** Öküzlerin koşum aleti

**Sancax:** Yılan dişi

**Sançma:** Yılan ve arı türü hayvanların sokması, ısırması

**Sapenk:** Sapan

**Sarmaklof:** İki kişinin birbirlerine içtenlikle sarılması

**Sarsataş:** Bıktırıcı düzeyde birliktelik

**Sarsımax:** Yemek ve etin bozulması



**Saruç:** Cevizli soyma  
**Savan:** Büyük örtü  
**Savsaxlama:** Oyalama  
**Saya:** Köy eğlencesi  
**Sefil:** Sessiz  
**Segürtmek:** Koşmak  
**Sehe:** Sana  
**Sehenne:** Sana ne  
**Sehep:** Sebep  
**Sehet:** Saat  
**Sehil:** Sihir, büyü  
**Seki/Sekü:** Sedir, divan  
**Sekili:** Ak işaretli  
**Sele:** Ağzı geniş, kulpsuz sepet  
**Selpimiş:** 1) Sarkmış 2) Sararmış, solmuş  
**Seple:** Bırak  
**Sevo:** Aptal, ahmak  
**Sevüncük:** Sevincik  
**Sıçan:** Fare  
**Sıfat:** Surat  
**Sıgımak:** İçi sıvı dolu herhangi bir şeyi sıkı sıkıya aşağı doğru çekip içindekileri boşaltmak  
**Sıxımlıx:** Bir tutamlık  
**Sıxlıx:** Sıklıkta, sıklıkta olan  
**Sılıx:** Islık  
**Sınavuç:** Deneme  
**Sıngınlanmax:** Darılmak, küsmek  
**Sınıxcı:** Kırıkçı, çıkıkçı  
**Sıpırtmax:** Kovalamak  
**Sırım:** Deri ip  
**Sırma:** İki şeyin birbirinden ayrılmayacak biçimde ipe dikilmesi  
**Sırın:** Yufkanın kesilip üzerine gurut ezmesi dökülerek yapılan mahalli bir yemek

**Sırpot:** Taze üzüm sürgünlerini ayıklama, bitirme  
**Sıtarmax:** Alaycı bir ifade ile gülmek  
**Sıvazlamax:** Okşamak  
**Sıvıx:** Sulu, cıvık  
**Sicim:** İnce ip  
**Sile:** Ağızına kadar dolu  
**Sini:** Bakır sofra tepsi  
**Sinsile:** Sülale  
**Sitil:** Küçük hamam bakracı, kildence  
**Sivink:** Saçak  
**Siyenk:** Sinek  
**Sofa:** İki oda arası, hol  
**Soğanik:** Yabanî sarımsak  
**Soğulmax:** Çekilmek, kurumak, sağılan hayvanın sütten kesilmesi  
**Soxarıç:** Soğanın çok küçük doğranarak kızdırılmış yağda kavrulması  
**Sokgu:** Havan  
**Solugan:** Atın astım hastalığı  
**Somkesilmek:** Kızarmak mahcup olmak  
**Soyxa:** Münasebetsiz, sevimsiz  
**Sökün:** Peş peşe birbirini takip eder tarzda  
**Söve:** Kapı ve pencere kasası  
**Sövem:** Geriliş baş ve işaret parmakları arasındaki açıklık  
**Sufra:** Sofra  
**Suğum:** Nazar  
**Surxa:** Hediye  
**Susik:** Sinsi, sessiz  
**Suvax:** Sokak  
**Suvarmax:** Sulamak  
**Sücük:** Peynir suyu  
**Süflü:** Pis, adi, bayağı  
**Sümek:** Bükülmeye hazır yün parçası  
**Sümsük:** Zayıf, çelimsiz

**Sünepe:** Pis bir vaziyette dolaşan, avare, başıboş

**Süpürtme:** Kovalama

**Süzek:** Peynir, çökelik ve süt süzmekte kullanılan bez parçası

-Ş-

**Şaggalama:** Parçalama

**Şaggalxam:** Ayçiçeği

**Şagılama:** 1) Şak şak diye ses çıkarma 2) Aşırı gülme

**Şakga:** Şapka

**Şallax:** Güneşte pişmiş meyve

**Şamar:** Tokat, sille

**Şaplax:** El içi ile vurmak, tokat atmak

**Şappik:** Alkış

**Şaşdik:** Gözü şaşlı olan

**Şatde:** Çarpık bacaklı

**Şavk:** Aks, yansıma

**Şeg:** Aşık oyununda bir terim

**Şeher:** Şehir

**Şekerbaşı:** Düğünden sonra kız tarafının erkek evine götürdüğü hediye

**Şekül:** Ağaç yaprakları

**Şelenk:** Elma ve armudun yedikten sonra kalan çekirdek kısmı

**Şelelenk:** Hopa kalkmak

**Şememe:** Güzel kokulu küçük kavun

**Şıfrıntı:** Ahlaksız kadın

**Şıkgıltım:** Sıklıkla olan

**Şılıfirt:** Sümüklü

**Şıngılama:** Cam eşyanın birbirine değmesi sonucu ortaya çıkan ses

**Şıvıt:** Kara, karanlık

**Şife:** Şüphe

**Şilte:** Döşek

**Şindik:** Şimdi, şimdilik

**Şinik:** Tenekeni dörtte biri  
**Şire:** Dut, kayısı gibi meyvelerin suyu  
**Şişek:** Henüz doğum yapmamış kadın  
**Şiv:** Dutun sıkıldıktan sonrası posası  
**Şivan:** Feryat  
**Şoğurt:** Salya  
**Şor:** Killi toprak  
**Şorax:** Tuzlu, verimsiz arazi  
**Şoşartmax:** Mübalağa etmek, abartmak

**-T-**

**Taheze:** Eski, yıpranmış olan  
**Taxlaşmax:** Takılmak  
**Takakuka:** Sininin altına konan yüksek tahta, sini altlığı  
**Takguş:** Alın açık  
**Talaka:** At arabası  
**Talan:** Yağma  
**Tamas:** Erik  
**Tandır:** Çukur halde gömme fırın  
**Tango:** Modern  
**Tapan:** Toprak düzlemek için çiftçinin kullandığı tarımsal bir alet  
**Tapdax:** Sık sık  
**Tappan:** Çok iri  
**Tapbiklemek:** Otururken uyumak  
**Tapşurmax:** Münasip görmek  
**Tapul:** Horum etmek için biriktirilmiş ot demeti  
**Tar:** Tünek  
**Tarlanmax:** Akli karışmak  
**Taşgala:** Acele, iş gürültüye getirmek telaşlanmak  
**Taşgöze:** Bulgur eleği  
**Taşxan:** Genelev

**Tataba:** Lüzumsuz çok konuşan dilbaz ukala kişi, dalkavuk  
**Tatarı:** Yarı pişmiş  
**Tatarcux:** Pişmek üzere olan  
**Tatula:** Ekşi  
**Tav:** Demirin ocakta ısıtılması  
**Tavlanmax:** Şişmanlamak  
**Taytutmax:** 1) Pişmek üzere olan 2) Bir bölüm yükü hayvan üzerine yüklemek  
**Teç:** Buğday yığını  
**Tegek:** Otsu bitkilerin kolu  
**Te he/Te ho:** Çok gördük  
**Tehe:** Boşuna, umrunda değil  
**Teheş:** Ne yapayım, banane  
**Tehne:** Bulaşık bezi  
**Tehretmek:** Sitem etmek  
**Tekem:** Bir avuç  
**Tekke:** Başa örtülen tereksiz beyaz şapka  
**Tekmük:** Tekme  
**Telek:** Kanatlı hayvanların tüyü  
**Telek:** Hamamda kese yapan kişi  
**Telemsek:** Yorgunluktan soluk soluğa kalkmak  
**Teliz:** Çuval  
**Telli düdük:** Duyulmaması gereken bir olayı her önüne gelene söyleyenler için kullanılan bir sıfat  
**Temsil:** Misal  
**Ten:** Nem rutubet  
**Tençük:** Saç kırıntısı  
**Tentene:** Dantel  
**Tenüke:** Teneke  
**Teper:** Düzen  
**Tepreşme:** Kıpırdama, yerinden oynatma  
**Tepür:** Tahta tepsi, tahta sofrası  
**Tercan:** Peynir ve çökelik basılan küçük deri torba

**Terek:** Raf  
**Terh:** Sitem  
**Terki:** Arka  
**Termaş:** Kötü, berbat  
**Terme:** Yabanî turp  
**Terpaş:** Büyük çorba tası  
**Tersik:** Yapı üzerini kaplamak için kullanılan ağaç  
**Teslivatlı:** Ters yüz olmak  
**Tessaxlamax:** Bilgiçlik taslamak  
**Teşt:** Leğen  
**Teten/Tetik:** Kedi ve köpek ayağı  
**Tevatür:** En güzeli, en iyisi  
**Tevekkeli:** Saf  
**Tevür:** Çeşit  
**Tez:** Çabuk, acele  
**Tezdürmek:** Kaçırmaq  
**Tezmek:** Kaçmak, sıvışmaq  
**Tezek:** Kalıp halinde gübrenin yakılmak amacıyla güneşte kurulmuş hali  
**Tezük:** Eline ayağına çabuk  
**Tığ:** 1) Dantel şişi 2) Samandan ayrılmamış harman yığını  
**Tıxış:** Ağzına kadar dolu  
**Tılxıç:** Bahçe kapısı  
**Tılızır:** Bir gizli şeyi açığa vurmak duyurmak, işittirmek  
**Tıpıltı/Tıpbıltı:** Patırtı  
**Tırampa:** Değiş tokuş  
**Tıranxa:** Çok şişmiş  
**Tırivırı:** İşe yaramayan  
**Tırik:** Sıvık dışkı  
**Tırivirik/Tılıvirik:** Ciddiyetsiz  
**Tırxış:** Çit kapı  
**Tırxız/Tıxız:** Sık sık  
**Tırtıya katmamak:** Adam yerine koymamak

**Tısdik:** Kaça, kıç  
**Tısga:** Soğan ufağı  
**Tıslamax:** Nefes atmak  
**Tıssig:** Zayıf, çelimsiz, hastalıklı  
**Tıstumbıl:** Şişman  
**Tike:** Kuşbaşı et  
**Tikelmek:** Dikleşmek  
**Tillik:** Tepe  
**Tilloz etmek:** İflas etmek  
**Tiv:** Tüy  
**Tiyniyet:** Huy, karakter  
**Toxlu:** Aşım zamanına ermemiş koç  
**Toxmu:** emeği fazla yemekten dolayı midede meydana gelen şişkinlik hali  
**Toxum davarı:** Gelin çeyizi  
**Tomar:** Kâğıt yığını  
**Tombilik:** Şişman, eni boyu bir, yusuvarlak  
**Tombultışık:** Yuvarlak, tombul  
**Tomofil:** Otomobil  
**Topax:** Yığın (çamur ve ya hamur)  
**Tor:** Ağ  
**Torbik:** Küçük torba  
**Tosbağa:** Kaplumbağa  
**Toslamax:** Çarpmak  
**Tosmax:** Küsmek  
**Totik:** Küçükbaş hayvan ayağı  
**Toydaş:** Aynı yaşta olan, akran  
**Törelenmek:** Naz etmek  
**Töremiyecek:** Büyümeyecek, çoğalmaya-cak  
**Töretmek:** Meydana getirmek  
**Tula:** Top  
**Tulux:** Deri torba, peynir derisi  
**Tuman:** Külot, don

**Tumbuna getirmek:** Oyuna getirmek

**Tump:** Toprak yığını, yükselti, tarlanın çevresini belirlemek için yapılan toprak sınır

**Turalamax:** Koşmak, hızlı hızlı yürümek

**Turik:** Dağarcık

**Tutam:** İki parmak ucuyla alınan miktar

**Tutamax:** Bahane, sebep

**Tüken:** Dükkan

**Türende:** Turfanda

**Tüssü:** Duman

**Tütün:** Duman

**Tütüya:** Mor renkli hoş kokulu sulak yerlerde yetişen bir çiçek

**Tüymek:** Görünmeden kaçmak

**-U-**

**Ucun ucun:** Azar azar, yavaş yavaş

**Uğunma:** Şiddetli ağlama, ağlayarak bayılma, kendinden geçme

**Ujbundurux:** Yemeği hiç görmemiş gibi yemek

**Ula:** Lan anlamında hitap kelimesi

**Umma:** Ümit etme, bekleme

**Urba:** Elbise

**Urgan:** Kalın ip

**Urgun:** Düşman

**Urup:** Godun sekizde biri

**Usturuplu:** Temkinli hareket eden

**Usul:** Yavaş

**Usulleyin:** Yavaşça

**Uşax:** Çocuk

**Uşgur:** Külot veya don bağı, kemer

**Utmax:** Kumarda veya oyunda kazanmak

**Utuzmax:** Kumarda veya oyunda kaybetmek

**Uylaşmax:** Anlaşmak



**Uzunnik:** Uzunca

-Ü-

**Üçcü:** Para

**Ülfet:** Kaynaşma, görüşme, huy edinme

**Ülütme:** Yeme

**Üregi galdurmamax:** Üzölmek, dayana-mamak

**Ürüf:** Ruh

**Ürüfügıgof:** Can teslimi

**Ürüşan:** Çok ışıklı

**Ürünger:** Rüzgar

**Üsbaş:** Elbise, üste giyilenler

**Üsdecelik:** Üstüne üslük

**Üsdelemek:** Israr etmek

**Üsgek:** Yüksek

**Üsgüf:** Yüksük

**Üstümkof:** Acele ile hazırlanmış basit

**Üşenmek:** Erinmek, ağırlık basmak

**Üşküre:** Çorba tası

**Ütüf:** Çok üşüyen

**Üzbar:** Yüzleşmek

**Üzerlik:** Bitkiden yapılan uğur getirdiğine inanılan duvar maskotu

**Üzüxuylu:** Yüzüstü

-V-

**Vaxtlı:** Ne iyi, ne güzel

**Vannik:** Kıl veya yün yumağı

**Velense:** Battaniye cinsi kilim

**Velvele:** Ortalığı birbirine katma

**Verayazı:** Kırılık alan, kır

**Verxa:** Daima, devamlı  
**Vesayit:** Araba, araç  
**Vesiyat:** Vasiyet  
**Veylul guyusu:** Derinliği belli olmayan kuyuları ifade etmek için kullanılır.  
**Veze:** Salak  
**Vıcx:** Sıvık  
**Vıclama:** Sızlanma  
**Vıvlık:** Yerinde duramamak, hareketli olmak  
**Vırlanma:** 1)Vara yoğa konuşmak 2) Lafazan  
**Vızzik:** Sivrisinek

**-Y-**

**Yaba:** Saman küreği  
**Yağalmax:** Yanılmak  
**Yağır:** Vıcxık vıcxık, irinleşmiş yara  
**Yağırnı/Yağınnı:** Sırt, soluk boşluğu  
**Yağlık:** Mendil  
**Yalavuz/Yalouz:** Yalnız  
**Yaldatmax:** Adatmak, kandırmak  
**Yalloz:** Hiçbir şeyi olmayan, yersiz yurtsuz  
**Yamax:** Yağ eritilen kap, yağ tavası  
**Yampirik:** Eğri  
**Yanbegi:** Yanduruş  
**Yankuş:** Eğri  
**Yankuş yankuş:** Eğri büğrü  
**Yansılama:** Taklit etme  
**Yanuç:** Yengeç  
**Yarma:** Kayısı kurusu  
**Yassax:** Yasak  
**Yassılıx:** Yatmadan az önce yenilen yiyecek  
**Yassir/Yessir:** Esir

**Yaşmax:** Başörtüsünün bir örtme şekli  
**Yavşan:** Kırlarda yetişen hoş kokulu bir bitki  
**Yavunçmax:** 1) Çok yalvarmak, eline ayağına kapanmak 2) İstekli olmak  
**Yaylı:** Fayton  
**Yayvan:** Oval  
**Yazı:** Kırık arazi  
**Yazma:** Başörtüsü  
**Yegin:** Hızlı  
**Yeğ tutma:** Makbul tutma, benzerlerinden üstün görme  
**Yekden:** Ansızın  
**Yelvilik:** Hafif, meşref  
**Yemeni:** Çarık biçiminde ayakkabı çeşidi  
**Yemlik/Yemnik:** Baharda tarlalarda yetişen yemeği de yapılabilen bir cins ot  
**Yendürmemek:** Tenezzül etmemek  
**Yeni yetme:** Çocuk  
**Yeniş:** İniş  
**Yerinmek:** İmrenmek kıskanmak  
**Yerük:** Hamile kadınların yiyeceğe karşı istekli olmaları  
**Yetme:** Delikanlı  
**Yeynik/Yeylik:** Hafif  
**Yığntı:** Biriktirilmiş süt  
**Yıxış:** Güreş  
**Yılxı:** Sürü  
**Yoğum yoxsulum:** Hiçbir şeyi olmayan  
**Yoğurtma:** Erik pestilinden yapılmış ortası delik yiyecek  
**Yolax:** Çit, çeper gibi engellerden açılan küçük geçit  
**Yollux:** 1) Yol azığı, 2) Dar kilim  
**Yoşa:** Kırmızı toprak boya  
**Yövüm:** Hayır, uğur  
**Yuxa:** 1) İnce 2) Yufka  
**Yunma:** Yıkanma, banyo  
**Yur:** Yıkar

**Yüklük:** Yatakların konulduğu yer, duvar dolabı

**Yürek oynatması:** Dil azarlık

**Yüzbar:** Yüzleşmek

**Yüzüguylü:** Öne doğru

**-Z-**

**Zağar:** Köpek yavrusu

**Zahar:** Sanki

**Zahra:** Tahıl, hububat

**Zarafat:** Doğranmış yufkanın üzerine tatlı dökülmesi

**Zask:** Tahta peyke

**Zavrax:** Yağ konulan ağzı kapalı bakır kap

**Zebellah:** İri cüsseli

**Zebil:** Sebil, hayrat

**Zecek:** Başörtüsü

**Zegerek:** Dariya benzer yağlı bir cins bitki

**Zeklenmek:** Alaya alma

**Zembelek:/Zemberek:** Kapı kilidi

**Zembil:** Üzüm sepeti

**Zemheri:** Ocak

**Zencir:** Zincir

**Zerzevat:** Sebze

**Zeyrek:** Keten tohumu

**Zıggı:** Çok sıkı

**Zığ:** Yerli arı kovanı

**Zığlı:** Hızlı

**Zıkkı:** Sert

**Zılgıt:** Azar

**Zıpır:** İri yarı

**Zırlamax:** İleri geri konuşmak

**Zırnıx:** Hiçbir şey bir parça

**Zırto:** Terbiyesiz  
**Zırza:** Zincir kilit, kapı mandalı  
**Zırzır:** Laf, lafazanlık  
**Zırzop:** Kaba akılsız  
**Zıtlanmax:** Sinirlenmek  
**Zıvana:** Pencerenin geçme yeri  
**Zıvanadan çıxmax:** Yoldan çıkmak  
**Zibil:** Çöp  
**Zibillik:** Çöplük  
**Zifir:** 1) Yemeğin baharatı 2) Karanlık 3) Yağ ve kavurma cinsi yiyecekler  
**Ziflenmek:** Yemek yemek  
**Zigag:** Bir iş üzerinde fazla yorulmak  
**Zikge:** Mentеше çivisi  
**Zilif:** Zülüf, saç  
**Zoğ:** 25-30 cm genişliğinde uzun deri  
**Zoğinik:** Sivri  
**Zoğunik:** Bir tür solucan  
**Zorkötek:** Zoru zoruna, zorla  
**Zortlatmax:** Kazma ve bel gibi aletlerin aşınma neticesinde ilave yapılarak yenilenmesi  
**Zortuna:** Dikine, inadına  
**Zozo:** Uzun kafalı, dili anlaşılmayan  
**Zöhür:** Sahur  
**Zubun:** Entari, bayan elbisesi  
**Zuggum:** Zakkum  
**Züğürt:** Beş parasız  
**Zülüf:** Kadınların alın ve şakaklarına doğru uzatılan saç

## KAYNAKLAR

- Acar T., *Artvin ve Yöresi Ağzları*, Atatürk Üniv. Doktora Tezi, Erzurum 1972
- Ağca H. **Erzincan Ağzı**, Ankara Üniv. DTCF, Mezuniyet Tezi, Ankara 1958
- Akkaya Y. **Erzincan Ağzının Morfolojik Tetkiki**, İstanbul Üniv. Mezuniyet Tezi, İstanbul 1971
- Akpınar V. **Erzincan İlinin Ağız Özellikleri**, İstanbul Üniv. Mezuniyet Tezi, İstanbul 1971
- Aksan D., *Her Yönüyle Dil*, TDK Yay, Ankara 2000
- Albayrak N., *Folklorumuz ve Erzincan*, ERMAT Matbaacılık, Erzincan 1983
- Banguoğlu T., *Anadolu ve Rumeli Ağzları, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay, C. I, s. 132–134
- Bayraktar M., *Kültürel Yönleriyle Anam Babam Erzincan*, Ankara 1994
- Bilgiç E., *Milli Kültür Davamız*, Boğaziçi Yayınları, İst. 1986
- Buran A., *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004
- , Ahmet Buran, *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzları*, TDK Yay, Ankara 1997
- Caferoğlu A., *Anadolu Ağzlarından Toplamalar*, TDK Yay, Ankara 1994
- , *Anadolu Diyalektolojisine Dair Bir Deneme*, **TDAY Belleten** 1946
- , *Die Anatolischen und Rumelischen Dialekte, Fundamenta*,
- , *Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar*, TDK Yay, Ankara 1995
- Çankaya M., Temiz M., *Erzincan Ağzı ve Örneklemeler*, ERTEM Yay, Ankara 1995
- Çankaya M. (Müşterek), *Erzincan İl Yıllığı*, 2005

- Deny J., *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları*, Çev. Oytun Şahin, Ankara 1995
- Ercilasun A. B., *Ağız Çalışmalarına Toplu Bir Bakış, Türkçe'nin Ağızları Çalıştay Bildirileri*, 12-13 Ekim 1998, Boğaziçi Üniversitesi Yay, İst. 2000, s. 1-3
- , *Doğu Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TKA, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu Hatırasına Armağan*, Ankara 1985
- , *Kars İli Ağızları*, Gazi Üniv. Yay, Ankara 1983
- Eren E., Emin Eren, *Zonguldak Ağızı*, TDK Yay, Ankara, Ankara 1997
- Ergin M., *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Yay, İst. 2001
- Erkal M. E., *Sosyoloji-Toplumbilimi*, Der Yayınları, İst. 1987
- Gemalmaz E., *Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler, Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, TDK Yay, Ankara 1999, s. 4-13
- , Efrasiyap Gemalmaz, *Erzurum İli Ağızları*, TDK Yay, Ankara 1995
- Göker O., *Uygulamalı Türkçe Bilgileri*, MEB Yay, C. I, Ankara 2001
- Gülensoy T., Alkaya E., *Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası*, Akçağ Yay, Ankara 2003
- Gülensoy T., *Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki, TKA, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan*, Ankara 1985
- , *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Ağızları Üzerine Düşünceler*, Boğaziçi Yay, Ankara 1993
- , *Kütahya ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay, Ankara 1988
- , *Türkçe El Kitabı*, Bizim Gençlik Yay, Kayseri 1995
- Güllüdağ N., *Nogay Türkçesi Grameri*, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1998
- Günay T., *Rize İli Ağızları*, Kültür Bakanlığı Yay, Ank.1978

- Gürsoy-Naskali E., *Ağız Çalışmalarının Diğer Disiplinlerle İlişkisi, Türkçe'nin Ağızları Çalıştay Bildirileri*, 12-13 Ekim 1998, Boğaziçi Üniversitesi Yay, İst. 2000, s. 17-20
- Hacıeminoğlu N., *Türk Dilinde Yapı Bakımından Füller*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991
- Hayashi T., *Anadolu Ağızlarının Coğrafi Dağılımı Üzerine Bir Deneme Çalışması, IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri*, 17-18 Mart 1990, Boğaziçi Üniv. Yay, s. 232-242
- Hazai G., *Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Tasnifi Üzerine, Vaprosi Tyurkologi, K. Şestidesyatiletio Akademika AN Azerbaycan SSR. M.Ş. Şiraliyeva*, Bakı 1971
- İbn Haldun, *Mukaddime*, İmaj Yay, C I, Ankara 2004
- İmer K., *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılmasında Temel Alınan Ölçütler, Türkçe'nin Ağızları Çalıştay Bildirileri*, 12-13 Ekim 1998, Boğaziçi Üniversitesi Yay, İst. 2000, s. 5-16
- Kaplan M., *Türk Milletinin Kültürel Değerleri*, MEB Yay, Ankara 2001
- Kara R., *Bizim Iradiyonun Başına Gelenler, Mengüceli Dergisi*, Sayı 12, Haziran 1980
- Karahan L., *Ağız Araştırmalarında Sorunlar, Türkçe'nin Ağızları Çalıştay Bildirileri*, 12-13 Ekim 1998, Boğaziçi Üniversitesi Yay, İst. 2000, s. 21-26
- , *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK Yay, Ankara 1996
- Kardaş N. (Müşterek), *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, MEB Yay, C. II, Ankara 1996
- Korkmaz Z., *Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar, TDAY Belleten*, 1976, S. Buluç, H. Eren, A. Dilaçar (hz.) Ankara: TDK
- , *İnsan Varlığından Millet ve Kültür Varlığına Uzanan Dil, Milli Kültür Dergisi*, C. II, Ankara 1988



- Kowalski T., *Osmanisch-Türkisch Dialekte*”, *Enzyklopädie des İslām, Band IV (s-z)* Leipzig 1934
- Oğuzkan A., *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*, MEB Yay. İst. 2001
- Olgun Y., *Türk Dili Kompozisyon*, Alfa Yay, İst. 1996
- Özdemir H. İ., *Erzincan Fıkraları*, Doğu Yay, Erzincan 2004
- Sağır M., *Erzincan ve Yöresi Ağzları*, TDK Yay, Ankara 1995
- Şahin T. E., *İlk Çağlarda Erzincan (Devletler ve Halklar)*, *Mengüceli Dergisi*, Sayı 7, Ocak 1980
- Taş F., *Erzincan Halk Türküleri*, *Doğu Gazetesi*, 29/30 Ekim 1991
- Tekin T., *Türk Dillerinde Önses y- Türemesi*, **Türk Dilleri Araştırmaları-IV**, Ankara 1994
- Toparlı R., *Türk Dili*, Seyran Yayınları, Sivas 1993
- Tuna O. N., *Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi ilgisi ve Türk Dilinin Yaşı Meselesi*, TDK Yay, Ankara 1990
- Uçar M., *Erzincan Örf ve Adetlerimizden Bir Demet*, Erzincan Belediyesi Yay, Erzincan 1998
- , *Erzincan’da Giyim Kuşam, Halk Oyunları ve Halk Türküleri*, ERYAKSAN Yay, Ankara 1993
- Üçok N., *Genel Dilbilim*, Multilingual Yay, İst. 2004
- , *Genel Fonetik*, AÜDTCF Yayınları, Ankara 1954
- Vardar B., *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yay, İst. 2001

#### **Web Adresleri ve Erişim Tarihleri**

- [http:// www.erkincan.gov.tr](http://www.erkincan.gov.tr) – 06.09.2007
- <http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Erzincan> – 06.09.2007
- <http://clubgenel.blogcu.com/1387583> - 06.09.2007
- <http://erzuni.gen.tr/erkincan/tarih.htm> - 06.09.2007
- [http://tr.wikipedia.org/wiki/Leh%C3%A7e\\_\(dil\\_bilimi\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Leh%C3%A7e_(dil_bilimi)) – 12.09.2007
- <http://www.2de1.net/erkincan/52935-erkincanin.tarihi.html> - 05.09.2007

<http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-641&Bilgi=erzincan> – 06.09.2007

<http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-642&Bilgi=erzincan> – 06.09.2007

<http://www.erzuni.gen.tr/erzincan/cografya.htm> - 06.09.2007

<http://www.forumturka.gen.tr/tarih/erzincan.htm> - 05.09.2007

<http://www.habererzincan.com/erzincan/cografyasi/index.cografya.htm>– 06.09.2007

## ÖZGEÇMİŞ

01.01.1979 tarihinde Erzincan'da dünyaya geldi. 1984 yılında Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu'na kayıt yaptırdı ve bu okuldan 1989 yılında mezun oldu. Aynı yıl Cumhuriyet Ortaokulu'na kayıt olarak öğrenim hayatına devam etti ve 1992 yılında bu okulu bitirdi. 1992 yılında Erzincan Lisesi'ne kayıt yaptırdı ve bu okuldan 1995 yılında mezun oldu. 1997 yılında ösyt neticesinde Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne yerleştirildi. Adı geçen bölümü 2001 yılında fakülte ve dönem ikinciliği derecesiyle bitirdi. 13.09.2001 tarihinde Erzincan İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Aydoğdu Kocatepe İlköğretim Okulu'na Türkçe Öğretmeni olarak atandı. Bu okulda görevliyken 31.03.2003 tarihinde askerlik görevini ifa etmek üzere silâh altına alındı. Bolu İl Jandarma Komutanlığı'nda 6 ay süren askerlik görevini 31.10.2003 tarihinde tamamlayarak. Erzincan'daki görevine geri döndü. 02.07.2004 tarihinde il içi atamalar neticesinde Anadolu Ticaret Meslek ve Ticaret Meslek Lisesi'ne Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak atandı. Bu okuldaki görevini sürdürürken 09.09.2004 tarihinde Kafkas Üniversitesi Rektörlüğü tarafından açılan Türk Dili Okutmanlığı sınavını kazanarak 03.12.2004 tarihinde bu kurumdaki görevine başladı. 03.09.2006 tarihinde Canan ÜSTÜN ile evlendi. Halen Kafkas Üniversitesi Kars Meslek Yüksekokulu'nda Türk Dili Okutmanı olarak görev yapmaktadır.

Mehmet Cihat ÜSTÜN